

Angeb.)

P. OVIDII

NASONIS FASTORVM

LIBRI SEX.

VITA AVTHORIS.

INDEX PRAETEREA (QVO
 quisq; quæ in singulis Fastorum libris
 cognoscere uolet, facile citraq;
 longæ inquisitionis labo
 rem, q̄; primum in
 ueniat) a nobis
 adiunctus.

V I T A

PUBLIVS Ovidius Naso Sulmoni, quæ
 urbs est in pelignis, ut ipse quoque scribit, ex
 equestri Nasonum familia Mineræ Quinæ
 quatrius natus est, xiiii. kalendas Apriles.
 Hirtio & Pansa consulibus, qui bello An
 toniano apud Mutinam in pugna cecide
 runt. Cum fratre natu maiore clarissimis, & grāmaticis, &
 rhetoribus Romæ operam dedit, ac ut patri magis obtem
 peraret, quod illo studio delectaretur, legibus quidem
 incumbere coepit, sed cum pater uita functus esset, ad huius
 maiores musas rediit, celeberrimosque illorum temporum
 poetas sibi conciliauit, Amylium Macrum Veronensem,
 qui de herbis diligentissime scripsit, Ponticum qui Thebaida
 composuit, Propertium elegiarum, Bassum iamborum scri
 ptorem, & Horatium Flaccum. Vxorē treis duxit, quarum
 duas repudiavit, cum tertia cōiunctissime uixit, ex qua duas
 etiā filias suscepit. Cum uero ad Iuliam Augusti filiam sub Co
 rynnæ nomine lasciuas de amoribus elegias scripsisse de
 prehensus foret, in exiliū annos quinquaginta natus ab Au
 gusto ipso fuit electus, in pontoque relegatus, Vbi cum nouē
 annos tristissime exegisset, uita functus, Tomis (ut Eusebius
 us in Chronicis scribit) fuit sepultus. Tamen si autem, & ipse
 alia quædā iactat tegēdi criminis gratia, & plerique aliter pu
 tant, illam tamen quam dixi, fuisse exilij causam ex his Si
 donij poetæ lepidissimis uersibus aperte demonstratur.

Et te carmina per libidinosa

Notum Naso tener Tomosque missum.

Quondam Casaræ nimis puellæ

Falso nomine subditum Corynnæ.

Multa nobis fecunditatis ingenij sui monumenta reli
 quit, partim in exilio, partim Romæ cōscripta. Nam in exi
 lio, & de Tristibus, & de Ponto, & in Ibin, & de morte

A V T H O R I S.

Druſi ad Liuiam conſolationem, & duodecim Faſtorum libros, quorum ſex tantum extant, quæſq; nuper omnes inuenti ferantur, & Germanici triumphum composuit. De piſcibus opuſculum inchoatum reliquit. Ante uero quam exularet, iam artem amandi emiſerat. Amoris remedium, ſuos amores ad Corynnam, amatorias Heroïdum epiſtolas. Medeam tragœdiã, quæ ut ſcribit Fabius Quintilianus, oſtendere uidetur, quantum uir ille præſtare potuerit, ſi ingenio ſuo temperare quæ indulgere maluiffet. Metamorphoſin, quã ſubita relegatione perturbatus emendare non potuit, id quod ipſe his carminibus perſpicue teſtatũ reliquit.

Orba parente ſuo quicumq; uolumina cernis,
His ſaltem ueſtra detur in urbe locus.

Quocq; magis faueas, non ſunt hæc ædita ab illo,
Sed quaſi de domini funere rapta ſui.

Quicquid in his igitur uitij rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, eram.

Finiſ uitæ authoris,

INDEX

INDEX EORVM, QUAE IN FASTIS
notauimus. Primus autem numerus librorum ordi-
dinem, Secundus seriem carminum designat.

Aeneæ ortus	lib. iij.	car.	31
Æstatis initium	lib. v.	car.	599
Agonalia uel agnalia festa unde	lib. i.	car.	325
Albula cur Tybris uocetur	lib. ij. car. 389.	& li. v. car.	644
Amalthea capra	lib. v.	car.	115
Ancile	lib. ij.	car.	378
Anguis, auis coruus, & crater micant	lib. ij.	car.	245
Annæ festum	lib. ij.	car. 523. &	650
Annus nouus cur a frigoribus incipiat	lib. i.	car.	149
Annus cur solum decem mensibus constabat	lib. ij.	car.	120
Annus constat ex ter centum, & lxx. diebus. eodem	car.		193
Anni prima dies cur non sine lite sit	lib. i.	car.	165
Appius cæcus	lib. vi.	car.	203
Aprilis unde dictus	lib. iij.	car. 61. &	89
Apes quomodo reparentur	lib. i.	car.	378
Arcades primi homines	lib. ij.	car.	290
Arion	eodem	car.	91
Aristeus amissis apibus flebat	lib. i.	car.	363
Bacchi festum	lib. ij.	car. 713. & lib. i.	car. 301
Bellonæ sacer dies	lib. vi.	car.	201
Berecynthiæ deæ festum	lib. iij.	car.	179
Bona dea	lib. v.	car.	149
Brutus terram matrem osculabatur	lib. ij.	car.	710
Brutus Callecus cur dictus	lib. vi.	car.	461
Cacus ab Hercule interficitur	lib. i. car. 568. & li. v. car.		645
Calendæ	lib. i.	car.	55
Calisto in ursum	lib. ij.	car.	155
Carna dea cardinis	lib. vi.	car.	101
Ceres sanguine porcæ placabatur	lib. i. car. 349. & li. iij. car.		410
Ceres pace lætatur	lib. iij.	car.	405
Ceres cur facibus accensis gaudeat	lib. eodem	car.	491

F A S T O R V M

Cerealis eleufis	eodem	car. 505
Chaos confufum		lib.v.car.11
Chiron centaurus femiuir		eodem car.379
Chloris quæ nunc flora dicitur		eodem car.195
Cibele cur turrifera		lib.iiij.car.217
Claudia uirgo caftita tem factis ostendit		lib.eodem car.320
Confi festum		lib.iiij.car.460
Corona in cœlo, unde?		eodem car.197
Cranes Dea que?		lib.vi.car.107
Edera grata Baccho, & cure?		lib.iiij.car.767
Egeria coniunx Numæ		eodem car.275
Ellicius		eodem car.328
Equiria		eodem car.519
Euander Arcas		lib.i.car.470
Europa thauro uectus		lib.v.car.603
Fabij tercentum apud Cremeram interfecti		lib.ij.car.195
Fasti dies qui		lib.i.car.49
Faunus cur fugiat uelamina		lib.ij.car.305
Februa quid significet		eodem car.19
Februarius unne fit dictus		eodem car.31
Festa ftultorum cur		eodem.515
Focus a flammis dicitur		lib.vi.car.301
Floralia fefta		lib.v.car.185
Forda quid fit		lib.iiij.car.629
Fornax dea		lib.ij.car.525
Fortuna dea		lib.vi
Galli sacerdotes castrati cure?		lib.iiij.car.241. & 360
Geminorum lignum in cœlo		lib.v.car.695
Gigantes contra louem		eodem car.35
Gorgoneus equus unde?		lib.iiij.car.450
Hyas quando fatus		lib.v.car.169
Hippolytus equis direptus, Virbius poftca dicitur		lib.vi
Hoftia unde habeat nomen		lib.i.car.336

I N D E X

Ianus cur biceps	lib. i. car. 91
Iani nomina uariae	lib. i. car. 129
Iano cur mella condita dantur	eodem car. 186
Ianus cur sit sacratus in uno tem?	eodem car. 257
Ianus cur pace lateat	eodem car. 277
Ianiculum ars Iani	eodem car. 245
Idus	lib. i. car. 56
Ignis in sacris Palis cur adhibitus	lib. iij. car. 782
Iouis seculum	lib. ij. car. 295
Iunius unde habeat nomen	lib. v. car. 27
Latium unde nomen sumpserit	lib. i. car. 235
Lardum cum fabis cur calendis Iunij gustantur	lib. vi. car. 170
Lemuria nocturna	lib. v. car. 420
Leucothee graece, Matuta latine	lib. vi. car. 545
Liba, & libamina unde?	lib. iij. car. 733
Lucretiae stuprum a Tarquinij filio	lib. ij. car. 790
Lupercalia festa unde?	eodem car. 270. & 380
Maestas dea	lib. v. car. 43
Maius unde habeat nomen?	lib. v. car. 43
Mamurius	lib. iij. car. 383
Manium placatio	lib. ij. car. 535
Mars bisultor	lib. v. car. 593
Matuta dea cur famulas arceat templo?	lib. vi. car. 480. & 552
Mella liber inuenit	lib. iij. car. 736
Menses decem Romulus solum instituit	lib. i. car. 27
Mentis delubra	lib. vi. car. 241
Mercurij templum	lib. v. car. 665
Mercatores Mercurium quomodo inuocent	eodem car. 679
Miluius cur in caelum sublatus?	lib. iij. car. 795
Mineruae sacra quando	eodem car. 810
Muta dea quae	lib. ij. car. 538
Nefasti dies quae?	lib. i. car. 47
Nonarum dies	eodem car. 57
Numa pompilius Ianuarium & Februarium alijs mensibus de cem praeposuit	lib. i. car. 43, & lib. iij. car. 159

Orion under

lib. v. car. 492

Palis festum

lib. v. car. 723

Paris apud primos mortales quid

lib. i. car. 393

Patricius & Clusius quid

lib. i. car. 129

Pecunia unde dicitur

lib. v. car. 281

Persephone seu Proserpinæ raptus

lib. iij. car. 415

Pisces gemini in cœlum cur sublati

lib. iij. car. 460

Pleiades quando oriuntur

lib. iij. car. 164

Porrima dea & postuenta

lib. i. car. 633

Portumnus, palemona græce

lib. vi. car. 547

Priapus amore Lotidis captus

lib. i. car. 415

priapo cur asinus mactabatur

lib. vi. car. 345

Proteus in uariis figuris

lib. i. car. 367

Publicium quid

lib. v. car. 294

Pudor & Metus

lib. eodem car. 29

Quinquatria festa

lib. vi. car. 652

Quirini sacra, & quiris quid fit

lib. ij. car. 475

Remuria quæ nunc Lemuria

lib. v. car. 477

Remus interficitur

lib. iij. car. 847

Remi umbra defuncta loquebatur

lib. v. car. 455

Romuli & Remi genealogia

lib. iij. car. 55

Romulus centum patres instituit

lib. ij. car. 127

Romulus, duodecim aves uidit

lib. iij. car. 815

Romam Romulus condidit

eodem car. 824

Rubigo dea

eodem car. 905

Sabinarum raptus

lib. ij. car. 430

Salij sacerdotes

lib. iij. car. 386

Saturnus cur natos deuorabat

lib. iij. car. 197

Scirpea corpora cur in aquam mittantur

lib. v. car. 620

Senum reuerentia magna

eodem car. 57

Syluia Vestalis

lib. ij. car. 12

Striges uolucres auidæ

lib. vi. car. 131

Stultorum festa cur

lib. ij. car. 513

Sulmo a quo habeat nomen	lib. iij. car. 80
Tarquintus superbus contra Gabios	lib. ij. car. 640
Terminus deus	eodem car. 290
Terra quæq; suum deum colit	lib. iij. car. 80
Triptolemus primus agriculturam exercuit	lib. iij. car. 555
Tulli regis parentes qui?	lib. vi. car. 627
Vacunalia sacra	lib. vi. car. 307
Veiovis ædes	lib. iij. car. 447
Veneris potentia quanta	lib. iij. car. 22
Veneris festum	eodem car. 627
Veneris festa uinalia, & cur?	eodem car. 863
Verba læta cur calendis Ianuarij dicant & accipiunt. li. i. car. 175	lib. i. car. 151 & lib. iij. car. 125
Veris temporis descriptio	lib. i. car. 151 & lib. iij. car. 125
Veris tempus quando incipit	lib. ij. car. 150
Vesta dea	lib. iij. car. 417
Vestæ sacrum	lib. vi. car. 250
Vesta cur ministras uirgines habeat	eodem car. 283
Vesta a stando dicitur	eodem car. 299
Vestibulum unde dicatur	eodem car. 303
Victima unde	lib. i. car. 335
Virgo quæ iure dici poterit	lib. vi. car. 293
Vulpes cur ferant terga ardentia tedis	lib. iij. car. 680

Finis Indicis.

LIBER PRIMVS.
PUBLII OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBRVS
RERVM PRIMVS.

TEMPORA cum causis latium dige
sta per annum, (nam.
Lapfac; sub terras, ortac; signa ca
Excipe pacato Cæsar germanice uul
Hoc opus, & timidæ dirige nauis iter, (tu
Officioq; leuem non auerfatus honorem
Huic tibi deuoto, numine dexter ades.
Sacra recognosces annalibus eruta prisca,
Et quo fit merito quæq; notata dies.
Inuenies illic & festa domestica uobis.
Sape tibi pater est, saepe legendus auus 10
Quæq; ferunt illi, pictos signantia fastos,
Tu quoq; cum Druso præmia fratre feres.
Cæsaris arma canant aliq; nos Cæsaris aras,
Et quoscunq; sacris addidit ille dies,
Annue conanti per laudes ire tuorum, 15
Deq; meo pauidos excute corde metus.
Da mihi te placidum, dederis in carmina uires,
Ingenium uultu statq; caditq; tuo.
Pagina iudicium docti subitura mouetur
Principis, ut Clario missa legenda deo. 20
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
A

216
5
Majorum Vestigijs in
sistentium esse, an
les quæq; legendos ea.

Ciuita pro trepidis cum tulit arma reis.

Scimus, & ad nostras cum se tulit impetus artes,

Ingenij currant flumina quanta tui.

25 Silicet, & fas est, Vates rege Vatis habenas,

Auspicio foelix totus ut annus eat.

*Menses decem Romulus
Constituit.*

Tempora digereret cum conditor urbis, in anno

Constituit menses quinque bis esse suo.

Scilicet arma magis, quam sydera, Romule noras,

30 Curaque finitimos uincere maior erat

Est tamen & ratio Caesar, quae mouerit illum,

Erroremque suum quo tueatur, habet.

Quod satis est utero matris dum prodeat infans,

Hoc anno statuit temporis esse satis.

35 Per totidem menses a funere coniugis uxor

Sustinet inuidua tristitia signa domo.

Haec igitur uidit trabeati cura Quirini,

Cum iudibus populis annua iura daret,

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,

40 Haec generis princeps, ipse ille pater.

Tertius a senibus, iuuenum de nomine quartus,

Quae sequitur, numero turba notata fuit.

At Numa nec lahum, nec auras praeterit umbras,

Mensibus antiquis, praeposuitque duos,

45 Ne tamen ignores uariorum iura dierum,

Non habet officium Lucifer omnis idem.

Ille nefastus erit, per quem tria uerba silentur,

LIBER PRIMVS,

Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Ne toto perstare die sua iura putaris,
Qui iam fastus erit, mane nefastus erat. 50
Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
Verbaq; honoratus libera Prætor habet.
Est quoq; quo populum ius est includere Septis,
Est quoq; qui nono semper ab orbe redit.
Vendicat Aufonias Iunonis cura Calendas. 55
Idibus alba Ioui grandior agna cadit.
Nonarum tutela deo caret, omnibus istis
(Ne fallare caue) proximus Ater erit.
Omen ab euentu est, illis nam Roma diebus,
Marte sub aduerso tristitia damna tulit. 60
Hæc mihi dicta semel totis hærentia Fastis,
Ne seriem rerum scindere cogar erunt.
Ecce tibi faustum Germanice nuntiat annum,
Inq; meo primum carmine Ianus adest.
Iane biceps anni tacite labentis origo, 65
Solutus de superis, qui tua terga uides.
Dexter ades ducibus quorum secura labore
Ocia terra ferax, ocia pontus habet.
Dexter ades, patribusq; tuis, populoq; Quirini,
Et refera nutu candida templa tuo. 70
Prospera lux oritur, linguisq; animisq; fauete,
Nunc dicenda bono sunt bona uerba die.
Lite uacent aures, insanacq; protinus absint
A ij

Iurgia, differ opus liuida turba tuum.

75 Cernis odoratis ut luceat ignibus Aether;

Et sonet accensis spica Ciliffa focis;

Flamma nitore suo templorum uerberat aurum;

Et tremulum summa spargit in aede iubar,

Vestibus intactis Tarpeias itur in arces;

80 Et populus festo concolor ipse suo est.

Iamq; noui praeeunt fasces, noua purpura fulget,

Et noua conspicuum pondera sentit ebur,

Colla rudes operum prebent ferienda iuuenti.

Quos aluit campis herba phalifca suis.

85 Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem;

Nil nisi Romanum, quod tueatur habet.

Salue festa dies, meliorq; reuertere semper,

A populo rerum digna potenti coli.

Quem tamen esse deum dicam te lane biformis;

90 Nam tibi par nullum graecia numen habet.

Ede simul causam, cur de coelestibus unus,

Sitq; quod a tergo, sitq; quod ante uides;

Hac ego cum sumptis agitare mente tabellis,

Lucidior uisa est, quam fuit ante, domus.

95 Tum sacer ancipiti mirandus imagine Janus;

Bina repente oculis obtulit ora meis.

Extimui, sensiq; metu riguisse capillos,

Et gelidum subito frigore pectus erat.

Ille tenens Baculum dextra, clauemq; sinistra;

- Edidit hos nobis ore priore sonos, 100
 Disce metu posito Vates operose dierum
 Quod petis, & uoces percipe mente meas,
 Me chaos antiqui (nam sum res prisca) uocabant,
 Aspice quam longi temporis acta canam,
 Lucidus hic aer, & quæ tria corpora restant, 105
 Ignis, aqua, & tellus, unus aceruis erant,
 Vt semel hæc rerum secessit lite suarum,
 Inque nouas abiit massa soluta domos:
 Altum flamma petit, propior locus aera cepit,
 Sederunt medio terra, fretumq; loco, 110
 Tunc ego, qui fueram globus, & sine imagine moles,
 In faciem redi, dignaq; membra deo,
 Nunc quoq; confusæ quoniã nota parua figuræ est.
 Ante quod est in me, postq; uidetur idem,
 Accipe quæsitæ quæ causa sit altera formæ, 115
 Hanc simul ut noris, officiumq; meum,
 Quicquid ubiq; uides, cœlum, mare, nubila, terras,
 Omnia sunt nostra clausa, patentq; manu,
 Me penes est unum uasti custodia mundi,
 Et ius uertendi cardinis omne meum est, 120
 Cum libuit pacem placidis emittere tectis,
 Libera per tutas ambulat illa uias,
 Sanguine letifero totus miscbitur orbis,
 Ni teneant rigidæ condita bella seræ,
 Præsideo foribus cœli cum mitibus horis, 125

- Et redit officio Iuppiter ipse meo.
 Inde uocor Ianus, cui cum cereale sacerdos
 Imponit libum, farracq; mista sale.
 Nomina ridebis, modo nancq; Patucius idem,
 130 Et modo sacrificio Clusius ore uocor.
 Scilicet alterno uoluit rudis illa uetustas
 Nomine diuerfas significare uices.
 Vis mea narrata est, causam nunc disce figuram,
 Iam tamen hanc aliqua tu quoq; parte uides.
 135 Omnis habet geminas hinc atq; hinc ianua frontes,
 E quibus hæc populum spectat, at illa larem
 Utq; sedens uester primi prope limina tecum
 Ianitor, egressus, introitusq; uidet.
 Sic ego perspicio coelestis ianitor aulae
 140 Eoas partes, hesperiasq; simul.
 Ora uides Hecates in treis uertentia partes,
 Seruet ut in ternas compita secta uias.
 Et mihi, ne flexu ceruicis tempora perdam,
 Cernere non moto corpore bina licet.
 145 Dixerat, & uultu, si plura requirere uellem,
 150 Difficilem mihi se non fore pactus erat.
 Sumpsi animum, gratesq; deo non territus egi,
 Verbaq; sum spectans pauca locutus humum.
 Dic age frigoribus quare nouus incipit annus,
 150 Qui melius per Ver incipiendus erat.
 155 Omnia tunc florent, tunc est noua temporis ætas,

LIBER PRIMVS.

Et noua de grauido palmite gemma tumet,
Et modo formatis operitur frondibus arbos,
Prodit & in summum feminis herba solum,
Et tepidum uolucres concentibus aera mulcent. 155
Ludit & in pratis, luxuriatq; pecus.

Tunc blandi soles, ignotaq; prodit Hirundo,
Et luteum celsa sub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro,
Hæc anni nouitas iure uocanda fuit. 160

Quæseram multis, non multis ille moratus,
Contulit in uersus sic sua uerba duos.

Bruma noui prima est, ueterisq; nouissima Solis,
Principium capiunt Phœbus, & annus idem.

Postea mirabar, cur non sine litibus esset 165
Prima dies, causam percipe Ianos ait.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.

Quisq; suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plusq; solitum testificatur opus. 170

Mox ego, cur quamuis aliorum numina placem,
Iane tibi primum thura, merumq; fero:

Vt possis aditum per me, qui limina seruo,
Ad quoscunq; uoles (inquit) habere deos.

At cur læta tuis dicuntur uerba Calendis? 175
Et damus alternas, accipimusq; preces:

Tunc deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,

- Omnia principijs inquit inesse solent.
 Ad primam uocem timidas aduertitis aures,
 180 Et primum uisam consulit Augur auem.
 Tempa patent, auresq; deum, nec lingua caducas
 Concipit ulla preces, dictaq; pondus habent.
 Desierat Ianus, nec longa silentia feci,
 Sed tetigi uerbis ultima uerba meis.
 185 Quid uult Palma sibi, rugosaq; Carica dixi,
 Et data sub niueo condita mella cado.
 Omen ait causa est, ut res sapor ille sequatur;
 Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.
 Dulcia cur dentur uideo, stipsis adijce causam,
 190 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
 Risit, & o quam te fallunt tua secula dixit,
 Qui stipe mel sumpra dulcius esse putas
 Vix ego Saturno quenq; regnante uidebam,
 Cuius non animo dulcia lucra forent.
 195 Tempore creuit amor, qui nunc est summus habēdi.
 Vix ultra, quo iam progrediatur habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam prisca temporis annis,
 Dum populus pauper, dum noua Roma fuit
 Dum casa Martigenam capiebat parua Quirinum,
 200 Et dabat exiguum fluminis ulua torum.
 Iuppiter angusta uix totus stabat in aede.
 Inq; Iouis dextra fictile fulmen erat.
 Frondibus ornabat, quæ nunc capitolia gemmis,

LIBER PRIMVS,

Pascebatq; suas ipse Senator oues.

Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem, 205
Nec foenum capiti supposuisse fuit.

Iura dabat populis posito modo Prætor aratro,
Et leuis argenti lamina crimen erat.

At postq; fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit summos uertice Roma deos, 210

Creuerunt & opes, & opum furiosa Cupido,
Et cum possideant plurima, plura petunt.

Quærere ut absument, absumpta requirere certant,
Atq; ipse uitij sunt alimenta uices.

Sic, quibus intumuit suffusa uenter ab unda, 215
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

In pretio pretium nunc est, dat Census honores
Census amicitias, pauper ubiq; iacet.

Tu tamen auspiciu cur sit stipis utile quæris,
Curq; iuuent nostras æra uetusta manus. 220

Æra dabant olim, melius nunc omen in auro est,
Victaq; concessit prisca moneta nouæ.

Nos quoq; templa iuuat, quauis antiqua probemus,
Aurea, maiestas conuenit ipsa deo.

Laudamus ueteres, sed nostris utimur annis. 225
Mos tamen est æque dignus uterq; coli.

Finierat monitus, placidisq; ita rursus ut ante
Clauigerum uerbis alloquor ipse deum.

Multa quidem didici, sed cur naualis in ære

B

- 230 Altera signata est, altera forma biceps:
 Noscere me duplici posses ut imagine dixit,
 Ni uetus ipsa dies extenuasset opus,
 Causa ratis super est, thufcum rate uenit in amnem,
 Ante pererrato falcifer orbe deus.
- 235 Hac ego Saturnum memini tellure receptum,
 Cœlitibus regnis ab Ioue pulsus erat,
 Inde diu genti mansit Saturnia nomen,
 Dicta fuit Latium terra latente deo.
 At bona posteritas puppim formauit in ære,
- 240 Hospitis aduentum testificata dei,
 Ipse solum colui, cuius placidissima leuam
 Radit arenosi Tybridis unda latus.
 Hic, ubi nunc Roma, tunc ardua sylua uirebat,
 Tantæq; res, paucis pascua bubus erat.
- 245 Arx mea collis erat, quam uulgius nomine nostro
 Nuncupat, hæc ætas Ianiculumq; uocat.
 Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
 Effet, & humanis numina mista locis.
 Non dum iustitiam facinus mortale fugarat,
- 250 Vltima de superis illa reliquit humum,
 Proq; metu populum sine ui pudor ipse regebat,
 Nullus erat iustis reddere iura labor.
 Nil mihi cum bello, pacem, posteq; tuebar,
 Et clauem ostendens, hæc ait arma gero.
- 255 Presserat ora deus, tunc sic ego nostra resolui,

Voce mea uoces elicente dei.

Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno

Hic, ubi templa foris iuncta duobus habes?

Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,

Protinus Oebalij rettulit arma Tati, 260

Uicq; leuis custos armillis capta Sabinis,

Ad summæ Tatio duxerat arcis iter.

Inde, uelut nunc est, per quem descenditis inquit,

Arduus in ualles per fora Cluius erat.

Et iam contigerant portam, saturnia cuius 265

Dempserat oppositas inuidiosa seras.

Cum tanto ueritus committere numine pugnam,

Ipse meæ moui callidus artis opem.

Oraq; qua pollens ope sum, fontana reclusi,

Sumq; repentinas eiaculatus aquas. 270

Ante tamen madidis subieci sulfura uenis,

Clauderet ut Tatio feruidus humor iter,

Cuius ut utilitas pulsus percepta Sabinis,

Quæ fuerat, tuto reddita forma loco est. 275

Ara mihi posita est paruo coniuncta sacello,

Hæc adolet flammis cum strue farra suis.

At cur pace lates, motisq; recluderis armis?

Nec mora quæ sit reddita causa mihi est.

Vt pateant populo reditus ab bella profecto,

Tota patet dempta ianua nostra sera. 280

Pace fores obdo, ne qua discedere possit,

F A S T O R V M

- Cæsareoq; diu numine clausus ero,
 Dixit, & attollens oculos, diuersa uentens,
 Aspexit toto quicquid in orbe fuit.
- 285 Pax erat, & uestri Germanice causa triumpho
 Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas,
 Iane face æternos pacem, pacisq; ministros.
 Ne ue suum præsta deserat author opus.
 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis,
- 290 Sacrauere patres hac duo templa die.
 Accepit Phœbo, nymphaq; Coronide natum
 Insula, diuidua quam premit amnis aqua:
 Iuppiter in parte est, cepit locus unus utrunq;
 Iunctaq; sunt magno templa nepotis auo.
- 295 Quis uetat & stellas, ut quæq; oriturq;, caditq;,
 Dicere; promissi pars fuit illa mei.
 Fœlices animæ, quibus hæc cognoscere primum,
 Inq; domos superas scandere cura fuit.
 Credibile est illos pariter uitæq;, iocisq;,
 300 Altius humanis exeruisse caput.
 Non Venus, & uinum sublimia pectora fregit,
 Officiumq; fori, militiæq; labor.
 Nec leuis ambitio, perfusaq; gloria furo,
 Magnarumue fames sollicitauit opum.
- 305 Admouere oculis distantia sydera nostris.
 Aetheraq; ingenio supposuere suo.
 Sic petitur cœlum, non ut ferat Ossan Olympus,

LIBER PRIMVS.

222

Summaq; peliacus sydera tangat apex.
 Nos quoq; sub ductibus cœlum metabimur illis,
 Ponemusq; suos ad uaga signa dies, 310
 Ergo ubi nox aderit uenturis tertia Nonis,
 Sparfaq; cœlesti rore madebit humus,
 Octipedis frustra quæruntur brachia Cancri.
 Præceps octiduas ille subibit aquas.
 Institerint imbres missi tibi nubibus atris, 315
 Nonæ signa dabunt ex oriente Lyra
 Quattuor adde dies, ductis ex ordine Nonis,
 Ianus agonali luce piandus erit.
 Nominis esse potest succinctus causa minister,
 Hostia cœlitibus quo feriente cadit. 320
 Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
 Semper agat ne rogat, nec nisi iussus agit.
 Pars, quia non ueniant pecudes, sed agantur, ab actu
 Nomen Agonalem credit habere diem.
 Pars putat hoc festum priscais Agnalia dictum, 325
 Vna sit ut proprio littera dempta loco.
 Aut, quia præuisos in aqua timet, hostia cultros,
 A pecoris lux est ipsa notata metu.
 Fas etiam, fieri solitis ætate priorum
 Nomina de ludis græca, tulisse diem. 335
 Et prius antiquus dicebat Agonia sermo,
 Veraq; iudicio est ultima causa meo.
 Utq; ea non certa est, ita rex placare sacrorum
 B iij

- Numina lanigeræ coniuge debet ouis.
 335 Victima, quæ dextra cecidit uictrice uocatur.
 Hostibus a domitis hostia nomen habet.
 Ante, deos homini quod conciliare ualeret,
 Far erat, & puri lucida mica salis.
 Non dum pertulerat lachrymatas cortice Myrthas
 340 Acta per æquoreas hospita nauis aquas.
 Thura nec Euphrates, nec miserat India Costum,
 Nec fuerant rubri cognita fila Croci.
 Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
 Et non exiguo laurus adusta sono.
 345 Siquis erat, prati factis de flore coronis,
 Qui possit uiolas addere, diues erat.
 Hic, qui nunc aperit percussi uiscera tauri
 In facris, nullum culter habebat opus.
 Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine Porcæ
 350 Vltæ suas merita cæde nocentis opes.
 Nam fata uere nouo teneris lactentia succis
 Eruta setigeræ comperit ore suis.
 Sus dederat pœnas, exemplo territus huius
 Palmite debueras abstînuisse Caper.
 355 Quem spectans aliquis dentes in uite prementem,
 Talia non tacito dicta dolore dedit.
 Rode Caper uitem, tamen hinc cum stabis ad aram,
 In tua quod spargi cornua possit, erit.
 Verba fides sequitur, mox & tibi deditus hostis

LIBER PRIMVS:

- Spargitur effuso cornua Bacche mero. 360
 Culpa sui nocuit, nocuit quoq; culpa Capellæ,
 Quid Bos? quid placidæ commeruistis Oues?
 Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
 Viderat inceptos destituisse fauos.
 Cœrula quem genitrix ægre solata dolentem, 365
 Addidit hæc dictis ultima uerba suis.
 Siste puer lachrymas, Proteus tua damna leuabit,
 Quoq; modo repares, quæ perigere dabit,
 Decipiat ne te uersis tamen ille figuris,
 Impediant geminas uincula firma manus. 370
 Peruenit ad Vatem iuuenis, resolutaq; somno
 Alligat æquorei brachia capta Senis.
 Ille suam faciem transformat, & alterat arte,
 Mox domitus uinclis in sua membra redit,
 Oraq; cœrulea tollens rorantia barba, 375
 Qua dixit repares arte requiris apes?
 Obrue mactati corpus tellure luuenci,
 Quod petis a nobis obrutus ille dabit.
 Iussa facit pastor, feruent examina putri
 De boue, mille animas una necata dedit. 380
 Paut ouis pratum, uerbenas improba carpsit,
 Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
 Quid tui superest? animam cum ponit in aris
 Lanigerumq; pecus, ruricolæq; boues?
 Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum, 385

- Ne detur celeri uictima tarda deo.
 Que semel est triplici pro uirgine caesa Dianæ,
 Nunc quoq; pro nulla uirgine cerua cadit.
 Exta canum triuix uidi libare Sapaos,
 390 Et quicumq; tuas accolit Aeme niues.
 Cæditur & rigido custodi ruris Asellus,
 Causa pudenda quidem, sed tamen apta deo.
 Festa corymbiferi celebrabat Græcia bacchi,
 Tertia quæ solito tempore bruma refert.
 395 Di quoq; cultores in idem uenere lycæi,
 Et quicumq; locis non alienus erat.
 Panes, & in Venerem Satyrorum prona iuuentus,
 Quæq; colunt Amnes, solaq; rura deæ.
 Venerat & senior pando Silenus Asello,
 400 Quicq; rubro pauidas in guine terret aues,
 Dulcia qui dignum nemus in conuiuia nacti
 Gramine uestitis accubere toris.
 Vina dabat Liber, tulerat sibi quisq; coronam.
 Miscendas large riuus agebat aquas.
 405 Naiades effusis aliæ sine pectinis usu,
 Pars aderant comptis arte, manuq; comis,
 Illa super suras tunicam collecta ministrat,
 Altera dissuto pectus aperta sinu.
 Exerit hæc humerum, uestes trahit illa per herbas.
 410 Impediunt teneros uincula nulla pedes.
 Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent,

LIBER PRIMVS.

Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.

Te quoque inextinctæ Silene libidinis urunt,

Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.

At ruber hortorum deus, & tutela Priapus 415

Omnibus ex illis Lotidie captus erat.

Hanc cupit, hanc optat, solam suspirat in illam.

Signaque dat nutu, sollicitaque notis.

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Irrisum uultu respicit illa suo. 420

Nox erat, & uino somnum faciente, iacebant,

Corpora diuersis uicta sopore locis.

Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,

Sicut erat lusu lasa, quieuit humo.

Surgit amans, animamque tenens uestigia furtim, 425

Suspensio digitis fert taciturna gradu.

Vt tetigit niuæ secreta cubililia Nymphæ,

Ipse sui flatus, ne sonet aura, cauet.

Etiã finitima corpus librabat in herba,

Illam tamen multum plena soporis erat. 430

Gaudet, & a pedibus tracto uelamine, uota

Ad sua foelici coeperat ire uia.

Ecce rudens rauco Sileni uector asellus,

Intempestiuos edidit ore sonos.

Territa confurgit Nymphæ, manibusque Priapum 435

Reiicit, & fugiens concitat omne nemus.

At deus obscena nimum quoque parte paratus,

- Omnibus ad lunæ lumina, risus erat.
 Morte dedit poenas author clamoris, & hæc est
 440 Hellepontiaco uictima grata deo.
 Intactæ fueratis aues solatia ruris,
 Assuetum syluis, innocuumq; genus,
 Quæ facitis nidos, & plumis oua fouetis,
 Et facili dulces editis ore sonos.
 445 Sed nihil ista iurant, quia linguæ crimen habetis,
 Dicq; putant mentes uos aperire suas.
 Nec tñ hoc falsum est, nam dis, ut proxima quæq; est,
 Nunc penna ueras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu uolucrum proles, tum deniq; caesa est,
 450 Iuueruntq; deos indicis exta sui.
 Ergo sæpe suo coniunx abducta marito
 Vritur in calidis alba Columba focis
 Nec defensa iuuant capitolia quo minus anser
 Det iecur in lances Inachi lauta tuas.
 455 Nocte deæ, noctis cristatus cæditur ales,
 Quod tepidum uigili prouocat ore diem,
 Interea Delphin clarum super athera sydus
 Tollitur, & patrijs exerit ora uadis.
 Postera in hyemem medio discrimine signat,
 460 Aequaq; præteritæ, quæ superabit, erit.
 Proxima prospiciet Tithono aurora relicto,
 Arcadiæ sacrum pontificale deæ.
 Te quoc; lux eadem Turni soror æde recepit,

LIBER PRIMVS.

Hic ubi uirginea campus obitur aqua.
 Vnde petam causas horum, moremque sacrorum? 465
 Diriget in medio quis mea uela freto?
 Ipsa mone quæ nomen habes a carmine dictum,
 Propositoque faue, ne tuus erret honor.
 Orta prior luna (de se si creditur ipsi)
 A magno tellus Arcade nomen habet. 470
 Hinc fuit Eurander, qui quantùm clarus utroque,
 Nobilior sacrae sanguine matris erat.
 Quæ simul æthereos animo conceperat ignes,
 Ore dabat pleno carmina uera dei.
 Dixerat hæc nato motus instare, sibi que, 475
 Multaque præterea tempore nacta fidem.
 Nam iuuenis, nimium uera cum matre, fugatus
 Deferit Arcadiam, parrhasiumque larem.
 Cui genitrix flenti, fortuna uiriliter (inquit)
 (Siste puer lachrymas) ista ferenda tibi est. 480
 Sic erat in fatis, nec te tua culpa fugauit,
 Sed deus, offenso pulsus es urbe deo.
 Nec meriti poenam pateris, sed numinis iram.
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 Conscia mens ut cuique sua est, ira concipit intra 485
 Pectora, pro facto spemque, metumque suo.
 Nec tamen ut primus, mceres male talia passus,
 Obruit ingentes ista procella uiros.
 Passus idem Tyrijs, qui quondam pulsus ab oris,

- 490 Cadmus, in Aonia constitit exul humo,
 Passus idem Tydeus, & idem Pagaseus Iason,
 Et quos præterea longa referre mora est,
 Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,
 Ut uolucris uacuo quicquid in orbe patet.
- 495 Nec fera tempestas toto tamen errat in anno,
 Et tibi (crede mihi) tempora ueris erunt,
 Vocibus Euander, firmata mente parentis
 Naue secat fluctus, hesperiamq; tenet.
 Iamq; ratem doctæ monitu Carmentis in annem
- 500 Egerat, & thuscis obuius ibat aquis,
 Fluminis illa latus, cui sunt iuncta Tarenti
 Aspicit, & sparsas per loca sola casas.
 Utq; erat, immixtis puppim stetit ante capillis,
 Continuitq; manum torua regentis iter,
- 505 Et procul in dextram tendens sua brachia ripam
 Pineæ non sano ter pede texta ferit.
 Neue daret saltum properans insisteri ripæ,
 Vix est Euandri, uixq; retenta manu.
 Dicq; petitorum (dixit) saluete locorum,
- 510 Tuq; nouos cœlo terra datura deos.
 Fluminatq; & fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemorum Nymphæ, Naiadumq; chori.
 Este bonis auribus uisi natoq; mihiq;
 Ripaq; foelici tacta sit ista pede.
- 515 Fallor: an hi fient ingentia Mœnia colles?

Iurac; ab hac terra cætera terra petet;
 Montibus his olim totus promittitur orbis,
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et iam dardaniæ tangent hæc littora pinus,
 Hic quoq; causa noui foemina Martis erit, 520
 Care nepos palla funesta quid induis arma?
 Indue, non humili uindice casus eris,
 Victa tamen uinces, euerfac; Troia resurges.
 Obruet hostiles ista ruina domos.
 Vrite uictrices Neptunia pergama flamma, 525
 Non minor hic, toto est altior orbe cinis.
 Iam pius Aeneas sacra, & sacra altera patrem
 Afferet, Iliacos accipe Vesta deos,
 Tempus erit, cum uos, orbemq; tuebitur idem,
 Et sient ipso sacra colente deo. 530
 Et penes angustos patriæ tutela manebit.
 Hanc fas imperij frena tenere domum.
 Inde nepos, natusq; dei (licet ipse recuset)
 Pondera cœlesti mente paterna feret.
 Utq; ego perpetuis olim sacrabor in aris, 535
 Sic Augusta nouum Livia numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit in agros,
 Substitit in medio præscia lingua sono.
 Puppibus egressus latia stetit exul in herba.
 Foelix exilium cui locus ille fuit. 540
 Nec mora longa fuit, stabant noua tecta, nec alter

Montibus Aufonijs Arcade maior erat.

Ecce boues illuc Erythraïdas applicat Heros

Eminus longi clauiger orbis iter.

545 Dumq; huic hospitium domus est tegeæa uagantur

Incustoditæ lata per arua boues.

Mane erat excussus somno Tiryntius Heros,

De numero tauros sensit abesse duos.

Nulla uidet taciti quærens uestigia furti

550 Traxerat auersos Cacus in antra boues.

Cacus aurentinæ timor, atq; infamia sylvæ,

Non leue finitimis, hospitibusq; malum.

Dura uiro facies, uires pro corpore, corpus

Grande, pater monstri Mulciber huius erat.

555 Proq; domo, longis Spelunca recessibus ingens

Abdita, uix ipsis inuenienda feris.

Ora super postes, affixaq; brachia pendent,

Squallidæq; humanis ossibus albet humus.

Seruata male parte bouum, loue natus abibat.

560 Mugitum rauco furta dedere sono.

Accipio reuocamen ait, uocemq; secutus

Impia per syluas uictor ad antra uenit.

Ille aditum fracti perstruxerat obijce montis,

Vix iuga mouissent quinq; bis illud onus.

565 Nititur hic humeris, Cœlum quoq; sederat illis,

Et uastum motu collabefactat onus.

Quod simul euulsum est, fragor æthera terruit ipsum

LIBER PRIMVS.

Ictaq; subsedit pondere mollis humus.
Prima mouet Cacus collata prælia dextra.
Rencq; ferox faxis, stipitibusq; gerit. 570
Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
Confugit, & flammæ ore sonante uomit,
Quas quoties perflat spirare Typhoea credas,
Et rapidum ætneo fulgur ab igni iaci. 575
Occupat Alcides, abductaq; claua trinodis
Ter quater aduersi sedit in ora uiri.
Ille cadit, mistasq; uomit cum sanguine flammæ,
Et lato moriens pectore plangit humus.
Immolat ex illis Taurum tibi Iuppiter unum
Victor, & Euandrum, ruricolasq; uocat. 580
Constituitq; sibi, quæ maxima dicitur, aram.
Hic ubi pars urbis de Boue nomen habet.
Nec tacet Euandri mater, prope tempus adesse,
Hercule quo tellus sit satis usa suo. 585
At foelix uates, ut dijs gratissima uixit,
Possidet hunc Iani sic dea mense diem,
Idibus in magni castus Iouis æde sacerdos
Seminaris flammis uiscera libat ouis.
Redditaq; est omnis populo prouincia nostro,
Et tuus Augusto nomine dictus auus. 590
Perlege dispositas annosa per atria ceras.
Contigerant nulli nomina tanta uiro.
Africa uictorem de se uocat, alter Isaurum,

Aut Cretum domitas testificatur opes.

595 Hunc Numidæ faciunt, illum Massana superbum,

Ille Numantina traxit ab urbe notam.

Et mortem, & nomen Druso germania fecit,

Me miserum uirtus quam breuis illa fuit.

Si petat a uictis, tot sumet nomina Cæsar,

600 Quot numero gentes maximus orbis habet.

Ex uno quidem celebres, aut torquis adepti,

At Corui titulos auxillaris habet,

Magne tuum nomen rerum est mensura tuarum.

Sed qui te uicit, nomine maior erat.

605 Nec gradus est Fabios supra cognominis ullus.

Illa domus meritis maxima dicta suis.

Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes,

Hic focium summo cum Ioue numen habet.

Sacra uocant augusta patres, augusta uocantur

610 Templâ sacerdotum rite dicata manu.

Huius & augurium dependet origine uerbi.

Et quodcuncq; sua Iuppiter auget ope.

Augeat imperium nostri ducis, augeat annos,

Protegat & nostras querna corona fores.

615 Auspiciibusq; deis tanti cognominis hæres

Omne suscipiat, quo pater urbis, onus.

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,

Fient Parrhasiæ sacra relata deæ.

Nam prius Ausonias matres carpenta uehebant.

Hæc quoque ab Euandri dicta parenter eor. 620
 Mox honor eripitur, matronaque desinat omnis
 Ingratos nulla prole nouare uiros.
 Neue daret partus, ictu temeraria cæco
 Visceribus crescens excutiebat onus.
 Corripuisse patres ausas immitia nuptas, 625
 Ius tamen ereptum restituisse ferunt,
 Binæque nunc pariter tegeææ sacra parenti
 Pro pueris fieri, uirginibusque iubent.
 Scorteæ non illi fas est inferre sacello,
 Ne uiolent pueros exanimata focos. 630
 Siquis amas ueteres ritus assiste precanti.
 Nomina percipies non tibi nota prius.
 Porrima placatur, posuientaque, siue sorores,
 Siue fuge comites Mænali diua tuæ.
 Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur, 635
 Altera uenturum post modo quidquid erat.
 Candida te niueo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus.
 Nunc bene prospicies latiam Concordia turbam,
 Nunc te sacratæ constiture manus. 640
 Furius antiqui populi superator Hetrusci
 Vouerat, & uoti soluerat ille fidem.
 Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
 Vulgus, & ipsa suas Roma timebat opes.
 Causa recens melior, sparfos Germania crines 645
 C

- 650 Corrigit auspicij dux uenerande tuus,
 Inde triumphatae libasti munera gentis,
 Templaq; fecisti, quam colis ipse, dea.
 Haec tua constituit genitrix, & rebus, & ara,
- 650 Sola toro magni digna reperta Iouis.
 Haec ubi transferis, Capricorno Phoebe relicto
 Per iuuenis curre signa regentis aquas,
 Septimus hic oriens cum se demiserit undis,
 Fulgebit toto iam Lyra nulla pollo.
- 655 Sydere ab hoc, ignis uenienti nocte, Leonis
 Qui micat in medio pectore merfus erit,
 Ter quater euolui signantes tempora Fastos,
 Nec sementinae est ulla reperta dies.
 Tum mihi (sensit enim) lux haec indicitur inquit
- 660 Musa, quid a Fastis non stata sacra petis?
 Vtq; dies incerta sacris, sic tempore certo
 Seminibus iactis, est ubi foedus ager.
 State coronati plenum ad praesepe iuueni,
 Cum tepido uestrum uere redibit opus.
- 665 Rusticus emeritum palo suspendit aratrum,
 Omne reformidat frigore uulnus humus,
 Villice da requiem terrae semente peracta,
 Da requiem, terram qui coluere, uiris.
 Pagus agat festum, Pagum lustrate coloni,
- 670 Et date paganis annua liba focis.
 Placentur matres frugum tellusq; ceresq;

LIBER PRIMVS.

229
Fratre suo, grauidæ uisceribusq; suis
Officium commune Ceres, & terra turentur,
Hæc præbet causam frugibus, illa locū.
Confortes operum, per quas corecta uetustas, 675
Quernaq; glans uicta est utiliore cibo.
Fructibus immensis auidos satiate colonos.
Ut capiant cultus præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
Nec noua per gelidas uista sit herba niues. 680
Cum serimus, coelum uentis aperite serenīs.
Cum latet, ætheria spargite semen aqua.
Neue graues cultis cerealia dona caute,
Agmine læsuro depopulentur aues. 685
Vos quoq; subiectis Formicæ parcite granīs,
Post messē præde copia maior erit.
Interea crescat scabræ rubiginis expers,
Nec uitio cœli palleat ulla seges.
Et nec deficiat macie, necq; pinguior æquo
Diuitijs pereat luxuriosa suis. 690
Et careant lolijs oculos uitiantibus agri,
Nec sterilis culto surgat auena solo.
Triticeos fœtus, passuraq; farræ bis ignem,
Ordeaq; ingenti fœnore reddat ager. 695
Hoc ego pro uobis, hos uos optate coloni.
Efficiatq; ratas utraq; diua preces.
Bella diu tenuere uiros, erat aptior ensis

- Vomere, cedebat taurus arator equo.
 Sarcula cessabant, uersiq; in pila ligones.
 700 Fractaq; de rastro pondere cassis, erat
 Gratia dis, domuiq; tuæ relegata catheris
 Iam pridem uestro sub pede bella iacent
 Sub iuga, Bos ueniat, sub terras semen aratas.
 Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.
 705 At quæ uenturas præcedit sexta calendas,
 Hæc sunt ledæis templa dicata deis.
 Fratibus, illa dies, fratres de gente deorum
 Circa luturnæ composuere lacus.
 Ipsum nos carmen deduxit pacis ad aras.
 710 Hæc erit, a mensis fine secunda dies.
 Frondibus actiacis, comptos redimita capillos
 Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
 Dum desunt hostes, desit quoq; causa triumphi,
 Tu ducibus bello gloria maior eris.
 715 Sola gerat miles, quibus arma coherceat, arma,
 Canteturq; fera nil nisi pompa, tuba.
 Horreat Aeneadas, & primus, & ultimus orbis,
 Siqua parum Romam terra timebit, amet.
 Thura sacerdotes pacalibus addite flammis,
 720 Albac; perfusa uictima frontè, cadat.
 Utq; domus, quæ præstat eam cum pace perennet,
 Ad pia propensos uota, rogate deos.
 Sed iam prima meî pars est exhausta laboris,

LIBER SECVNDVS.

Cumq; suo finem mense libellus habet.

PVBLII OVIDII NASO

NIS FASTORVM LIB

RER SECVNDVS.

IANVS habet finem, cum carnis

ne crescat & annus, (eat.

Alter ut it mensis, sic liber alter

Nunc primum uelis elegi maioris

bus itis;

Exiguum memini nuper eratis opus,

Ipse ego uos habui faciles in amore ministros,

Cum lusit numeris prima inuenta suis,

Idem sacra cano, signataq; tempora Fastis,

Ecquis ad hæc illinc crederet esse uiam?

Hæc mea militiæ est, gerimus, quæ possumus, arma,

Dextraq; non omni munere nostra uacat,

Simili non ualido torquentur pila lacerto,

Nec bellatoris terga premuntur equi,

Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense,

His habilis telis quilibet esse potest,

At tua prosequimur studioso pectore Cæsar,

Nomina, per titulos ingredimurq; tuos

Ergo ades, & placido paulum mea munera uultu

Respice, pacato si quid ab hoste uacat.

- Februa Romani dixerunt piamina patres,
 20 Nunc quoque dant uerbo plurima signa fidem.
 Pontifices ab rege petunt, & flamma lanas,
 Quis ueterum lingua februa nomen erat.
 Quaeque capit licet domibus purgamina certis,
 Torrida cum mica farra, uocantur idem.
- 25 Nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura,
 Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
 Ipse ego flaminiam poscentem februa uidi.
 Februa poscenti pinea uirga data est.
 Denique quocumque est, quo corpora nostra piantur,
 30 Hoc apud infontos nomen habebat auos.
 Mensis ab his dictus, secta quod pelle luperci
 Omne solum lustrant, idque piamen habent.
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris
 Tunc cum ferales praeteriere dies.
- 35 Omne nefas, omnemque mali purgamine causam
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Gratia principium moris fuit, illa nocentes
 Impia, lustratos ponere facta, putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoc
 40 Caede per Aemonias soluit Acastus aquas.
 Vectam frenatis per inane draconibus aegus
 Credulus, immerita Phasida fouit ope,
 Amphiaraides naupecteo Acheloo
 Solue nefas dixit, soluit & ille nefas.

LIBER SECVNDVS.

Ab nimium faciles, qui tristia crimina cædis 45

Fluminea tolli posse putatis aqua.

Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)

Primus, ut est, Iani mensis & ante fuit.

Qui sequitur Ianum, ueteris fuit ultimus anni.

Tu quoq; sacrorum termine finis eras. 50

Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est.

Qui sacer est imis manibus, imus erat.

Postmodo creduntur spacio distantia longo

Tempora, bisquini continuasse uiri.

Principio mensis phrygiæ contermina matri 55

Sospita delubris dicitur aucta noui.

Nunc tibi sunt, illis quæ sunt sacrata calendis

Templa deæ; longa procubere die.

Cætera ne simili caderent labefacta ruina,

Cauit sacrați prouida cura ducis. 60

Sub quo delubris sentitur nulla senectus.

Nec satis est homines, obligat ille deos.

Templorum positor, Templorum sancte repertor,

Sit superis (opto) mutua cura tui.

Dent tibi cœlestes, quos tu cœlestibus annos, 65

Proq; tua maneant in statione domo.

Tunc quoq; uicini lucus celebratur asyli,

Qua petit æquoreas aduena Tybris aquas

Ad penetrale Numæ capitolumq; tonantem,

Inq; Iouis summi cæditur arce bidens. 70

- 74 Sape graues pluuias adopertis nubibus æther
 Concitat, aut posita sub niue terra latet.
 Proximus hesperias, Titan abiturus in undas
 Gemmea, purpureis cum iuga demet equis
- 75 Illa nocte aliquis, tollens ad sydera uultus
 Dicet, ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri:
 Dumq; Lyram quærit, medijs quoq; terga Leonis,
 In liquidas subito mersa notabit aquas.
 Quem modo cælatum stellis delphina uidebas,
 Is fugiet uisus nocte sequente tuos.
- 80 Seu fuit occultis foelix in amoribus index,
 Lesbida cum domino, seu tulit ipse Lyram.
 Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus:
 Carmine currentes ille tenebat aquas.
- 85 Sape sequens agnam, lupus est a uocè retentus,
 Sape auidum fugiens, restitit agna lupum.
 Sape canes, leporesq; una iacere sub umbra,
 Et stetit in saxo proxima cerua leæ
 Et sine lite loquax, cum Palladis alitè cornix
- 90 Sedit, & accipitri iuncta Columba fuit.
 Cynthia sæpetuis, fertur uocalis Arion
 Tanquam fraternis, obstupuisse modis.
 Nomen Arionium, siculas impleuerat urbes
 Captaq; erat Lyricis Ausonis ora sonis.
- 95 Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
 Atq; ita quæstas arte ferebat opes.

232

LIBER SECVNDVS.

Forſitan inſœlix uentos undaſq; timebas,

At tibi naue tua tutius æquor erat.

Nanq; gubernator, diſtriſto conſtitit eſſe,

Cæteraq; armata conſcia turba manu.

100

Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppin,

Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.

Ille metu pauidus, mortem non deprecor, inquit,

Sed liceat ſumpta pauca referre Lyra.

Dant ueniam, ridentq; moram, capit ille coronam

105

Quæ poſſet crines phœbe decere tuos.

Induit & Tyrio diſtinſtam murice pallam,

Reddidit icſta ſuos pollice chorda ſonos.

Flebilibus numeris, ueluti canentia dura

Traieſtus penna, tempora cantat holor.

110

Protinus in medias ornatus deſilît undas,

Spargitur impulſa cœrula puppis aqua.

Inde (ſide maîus) tergo Delphina recuruo

Se, memorant, oneri ſuppoſuiſſe nouo.

Ille ſedet, citharamq; tenet, pretiumq; uehendi

115

Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas,

Dîpia facta uident, aſtris Delphina recepit

Iuppiter, & ſtellas iuſſit habere nouem.

Nunc mihi mille ſonos, q; eſt memoratus Achilles,

Vellem Mœzonide peſtus ineſſe tuum.

120

Dum canimus ſacras alterno peſtine nonas,

Maximus his Faſtis accumulatur honos.

D

- Deficit ingenium, maioraq; uiribus urgent.
 Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
- 125 Quid uolui demens, elegis imponere tantum
 Ponderis? Heroici res erat ista pedis.
 Sancte pater patriæ, tibi plebs, tibi curia nomen
 Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen, eques.
 Res tamen ante dedit, sero quoq; uera tulisti
- 130 Nomina, iam pridem tu pater urbis eras.
 Hoc tu per terras, quod in æthere Iuppiter alto,
 Nomen habes, hominum tu pater, ille deum.
 Romule concedas facit hic tua magna tuendo
 Mœnia, quæ dederas transilienda Remo.
- 135 Te Tatius, paruicq; Cures, Cænitaq; sensit.
 Hoc duce Romanum est solis utrunq; latus.
 Tu breue nescio quid uictæ teluris habebas,
 Quodcumq; est alto sub Ioue Cæsar habet.
 Turapis, hic castas Duce se iubet esse maritas,
- 140 Tu recipis luco reppulit ille nefas.
 Vis tibi grata fuit, florent sub Cæsare leges.
 Tu domini nomen, principis ille tenet.
 Te Remus incusat, ueniam dedit hostibus ille,
 Cœlestem fecit te pater, ille patrem.
- 145 Iam puer Idæus media tenus eminent aluo.
 Et liquidas misto nectare fundit aquas.
 En etiam si quis boream horrere solebat,
 Gaudeat, a Zephyris mitior aura uenit.

Quintus ab æquoreis nitidum iubar extulit undis

Lucifer, & primi tempora ueris erunt. 150

Ne fallare tamen, restant tibi frigora restant,

Magnaq; discedens signa relinquit hyems.

Tertia nox ueniet, custodem protinus Vrsæ

Aspicias geminos exeruisse pedes.

Inter Hamadriadas, iaculatricemq; Dianam 155

Calisto sacri pars fuit una chori.

Illa deæ tangens arcus, quos tangimus arcus

Este meæ testes uirginitatis ait,

Cynthia laudauit, promissaq; fœdera serua,

Et comitum princeps tu mihi dixit eris. 160

Fœdera seruasset, si non formosa fuisset,

Cauit mortales, de Ioue crimen habet.

Mille feras syluis Phœbe uenata redibat,

Aut plus aut medium sole tenente diem.

Vt tetigit lucum, densa niger ilice lucus, 165

In medio gelidæ fons erat altus aquæ.

Hic ait in sylua uirgo tegeæa lauemur,

Erubuit falso uirginis illa sono.

Dixerat hoc nymphis, Nymphæ uelamina ponunt,

Hanc Pudet, & tarde dat mala signa moræ. 170

Exuerat tunicas, uteri manifesta tumore,

Proditur indicio ponderis ipsa sui.

Cui dea uirgineos periura Lycaoni cœtus

Defere, nec castas pollue dixit aquas.

D ij

- 175 Luna nouum decies implerat cornibus orbem,
 Quæ fuerat uirgo credita, mater erat,
 Læsa furit luno, formam mutatq; puellæ,
 Quid facis: inuito est pectore passa louem,
 Vtq; feræ uidit turpes in pellice uultus,
- 180 Huius in amplexus Iuppiter inquit eat,
 Virsa per incultos errabat squallida montes,
 Quæ fuerat summo nuper amata Ioui,
 Iam tria lustra puer furto conceptus agebat,
 Cum mater nato est obuia facta suo.
- 185 Illa quidem tanquam cognosceret aluit amens,
 Et genuit, gemitus uerba parentis erant.
 Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,
 Ni foret ad superas raptus uterq; domos,
 Signa ppinqua micant, prior est (ut diximus) Arctos
- 190 Arctophylax formam terga sequentis habet,
 Sæuit adhuc, canamq; petit Saturnia Tethyn.
 Mænaliâ tactis ne lauet Arcton aquis.
 Idibus agrestis fumant altaria Fauni
 Hic, ubi discretas insula rumpit aquas,
- 195 Hæc fuit illa dies in qua Veientibus aruis
 Ter centum Fabij ter cecidere duo,
 Vna domus uires, & onus susceperat urbis,
 Sumunt gentiles arma professa manus.
 Egreditur castris miles generosus ab iisdem
- 200 E quis dux fieri quislibet aptus erat.

LIBER SECVNDVS.

Caramentis portæ dextra est uia proxima Iano
 Ire per hanc noli quisquis es, omen habet.
 Illa fama refert Fabios exisse trecentos,
 Porta uacat culpa, sed tamen omen habet.
 Ut celeri passu Cremeram tenuere rapacem, 205
 (Turbidus hybernis ille fluebat aquis.)
 Castra loco ponunt, districtis ensibus ipsi
 Thyrrhemum ualido Marte per agmen eunt.
 Non aliter, quam cum libyca de rupe Leones
 Inuadunt sparfos lata per arua greges. 210
 Diffugiunt hostes, inhonestaq; uulnera tergo
 Accipiunt, Thusco sanguine terra rubet.
 Sic iterum, sic sæpe cadunt, ubi uincere aperte
 Non datur, insidias armaq; tecta parant.
 Campus erat, campi claudebant ultima colles. 215
 Syluaq; montanas occulit alta feras.
 In medio paucos, armenta q; rara relinquunt,
 Cætera uirgultis abdita turba latet.
 Ecce, uelut torrens undis pluuiialibus auctus,
 Aut niue, quæ Zephyro uicta tepente fluit. 220
 Per fata, perq; uias fertur, nec, ut ante solebat
 Riparum claufas margine finit aquas.
 Sic Fabij uallem latis discursibus implent,
 Quodq; uident sternunt, nec metus alter inest.
 Quo ruitis generosa domus; male creditis hosti, 225
 Simplex nobilitas perfida tela caue.

- Fraude perit uirtus, in apertos undiq; campos
 Profluit hostes, & latus omne tenent.
- Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
- 230 Quid ue, quod in misero tempore restet, adest?
 Sicut aper longe syluis latratibus actus,
 Fulmineo celeres dissipat ore canes,
 Mox tamen ipse perit, sic non moriuntur inulti,
 Vulneraq; alterna dantq;, feruntq; manu.
- 235 Vna dies Fabios ad bellum miserat omnes,
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse deos.
- Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis
- 240 Vnus de Fabia gente relictus erat.
 Scilicet ut posses olim tu maxime nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.
 Continuata loco tria sydera, Coruus, & anguis,
 Et medius Crater inter utrunq; latet,
- 245 Idibus illa latent, oriuntur nocte sequenti,
 Quæ tibi cur tria sint tam sociata canam.
 Forte Ioui Phœbus festum solenne parabat,
 Non faciet longas fabula nostra moras.
 I mea dixit auis, ne quid pia sacra moretur,
- 250 Et tenuem uiuis fontibus affer aquam.
 Coruus inauratum pedibus cratera recuruis
 Tollit, & aerium peruolat altus iter.

LIBER SECVNDVS.

Stabat adhuc ficus duris densissima pomis,
 Tentat eam rostro, non erat apta legi.
 Immemor imperij sedisse sub arbore fertur, 255
 Dum fierent tarda dulcía poma mora.
 Iamq; satur, nigris longum capit unguibus hydram,
 Ad dominumq; redit fictaq; uerba refert.
 Hic mihi causa moræ uiuarum obsessor aquarum,
 Hic tenuit fontes, officiumq; meum. 260
 Addis ait culpæ mendacia Phœbus, & audes
 Fatidicum uerbis fallere uelle deum.
 At tibi dum lactens hærebit in arbore ficus,
 De nullo gelidæ fonte bibentur aquæ.
 Dixit, & antiqui monumenta perennia facti 265
 Anguis, auis, crater, sydera iuncta micant.
 Tertia post Idus nudos aurora Lupercos
 Aspicit, & Fauni sacra bicornis erunt.
 Dicite Pierides, sacrorum quæ sit origo,
 Attigerint latias unde petita domos. 270
 Pana deum pecoris ueteres coluisse feruntur
 Arcades, arcadijs plurimis ille iugis.
 Testis eris Pholoe, testes Stymphalides undæ,
 Quicq; citis Ladon in mare currit aquis,
 Cinctaq; pinetis nemoris iuga Nonacrini, 275
 Altaq; Trœzene, Parrhasiæq; niues.
 Pan erat armenti, Pan illic numen aquarum,
 Munus ob incolumes ille ferebat oues.

- Transulit Euander syluestria numina secum,
 280 Hic ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat,
 Inde deum colimus, deuectaq; sacra pelasgis,
 Flamen ad hæc prisco more dialis erat.
 Cur igitur currant, & cur sic currere mos est,
 Nuda ferant posita corpora ueste rogas?
 285 Ipse deus uelox discurrere gaudet in altis
 Montibus, & subitas concipit ipse feras.
 Ipse deus nudus nudos iubet esse ministros,
 Nec satis ad cursus commoda uestis erat.
 Ante Iouem genitum terras habuisse feruntur,
 290 Arcades, & luna gens prior illa fuit.
 Vita feris similis nullos agitata per usus,
 Artis adhuc expers, & rude uulgus erat.
 Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua,
 295 Nullus anhelabat sub adunco uomere taurus,
 Nulla sub imperio terra colentis erat,
 Nullus adhuc erat usus equi, se quisq; ferabat,
 Ibat ouis lana corpus amicta sua.
 Sub Ioue durabant, & corpora nuda gerebant
 300 Docta graues imbres & tolerare notos.
 Nunc quoq; detecti referunt monimenta uetusti
 Moris, & antiquas testificantur opes.
 Sed cur præcipue fugiat uelamina Faunus,
 Traditur antiqui fabula plena ioci.

LIBER SECVNDVS.

Fortē comes dominæ, iuuenis Tīrynthius ibat, 305

Vidit ab excelso Faunus utrunq; loco.

Vidit, & incauit, montanaq; numina dixit,

Nil mihi uobiscum est, hic meus ardor erit.

Ibat odoratis humeros perfusa capillis

Mæonis, aurato conspicienda sinu. 310

Aurea pellebant tepidos umbracula soles,

Quæ tamen Herculeæ sustinuerē manus.

Iam Bacchi nemus, & Tmoli uineta tenebant,

Hesperus & fusco rosidus ibat equo. 315

Antra subit tofis laqueata, & pumice uiuo,

Garrulus in primo limine riuus erat.

Dumq; parant epulas, potandaq; uina ministri,

Cultibus Alciden instruit illa suis.

Dat tenues tunicas getulo murice tinctas,

Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit. 320

Ventre minor zona est, tunicarum uincla relaxat,

Vt posset magnas exeruisse manus.

Fregerat armillas non illa ad brachia factas,

Scindebant magni uincla parua pedes. 325

Ipsa capit, clauamq; grauem, spoliūq; Leonis,

Conditaq; in pharetra tela minora sua.

Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,

Et positis iusta secubuere toris.

Causa repertori uitis quia sacra parabant,

Quæ facerent pure, cum foret orta dies. 330

- Noctis erat mediū (quid nō amor improbus audet?)
 Roscida per tenebras Faunus ad antra tenit,
 Vtq; uidet comites somno, uinoq; solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
 335 Intrat, & huc, illuc temerarius errat adulter,
 Et præfert cautas, subsequiturq; manus.
 Venerat ad strati captata cubilia lecti,
 Et foelix prima sorte futurus erat.
 Vt tetigit fului setis hirsuta Leonis
 340 Vellera, pertimuit, sustinuitq; manus.
 Attonitusq; metu redijt, ceu sæpe uiator
 Turbatum uiso rettulit angue pedem.
 Inde tori, qui iunctus erat, uelamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturq; nota.
 345 Ascendit, spondaq; sibi propiore recumbit,
 Et tumidum cornu durius inguen erat.
 Interea tunicas ora subducit ab ima,
 Horrebant densis aspera crura pilis.
 Cætera tentantem cubito Tirynthius Heros
 350 Reppulit, & summo decidit ille toro.
 Fit sonus, & comites inclamat, lumina poscit
 Mœonís, illatis ignibus acta patent.
 Ille gemit lecto grauius deiectus ab alto,
 Membraq; de dura uix sua tollit humo.
 355 Ridet & Alcides, & qui uidere, iacentem.
 Ridet amorem Lyda puella suum.

LIBER SECVNDVS.

Veste deus lusus, fallentes lumina uestes
 Non amat, & nudos ad sua sacra uocat.
 Adde peregrinis causas mea musa latinas,
 Inq; suo noster puluere currat equis, 360
 Cornipedum Fauno casa de more capella,
 Venit ad exiguas turba uocata dapes.
 Dumq; sacerdotes ueribus transiecta salignis
 Exta parant, medias sole tenente uias.
 Romulus, & frater, pastoralisq; iuuentus 365
 Solibus, & campo corpora nuda dabant.
 Castibus, & iaculis, & misso pondere faxi,
 Brachia per lusus experienda dabant.
 Pastor ab excelso, per deuia rura iuuenos
 Romule praedones, & Reme dixit agunt, 370
 Longum erat armari, diuersis exit uterq;
 Partibus, occursum praeda recepta Remi est.
 Ut redijt, ueribus stridentia detrahit exta
 Atq; ait, haec certe non nisi uictor edet.
 Dicta facit, Fabijq; simul, uenit irritus illuc 375
 Romulus, & mensas, ossaq; nuda uidet.
 Risit & indoluit Fabios potuisse, Remumq;
 Vincere, Quintilios non potuisse suos,
 Fama manet facti, posito uelamine currunt,
 Et memorem famam, qui bene gessit habet, 380
 Forsitan & queras, Cur sit locus ille Lupercal,
 Quae uelocum tali nomine causa notet.

- Syluia uestalis cœlestia semina partu
 Ediderat, patruo regna tenente suo.
 385 Is iubet auferri paruos, & in amne necari,
 Quid facis? ex istis Romulus alter erat.
 Iussa recusantes peragunt lachrymosa ministri,
 Flent tamen, & geminos ad loca iussa ferunt.
 Albula, quem Tyberim merfus Tyberinus in undis
 390 Reddidit, hybernis forte tumebat aquis.
 Hic ubi nunc fora sunt, lintres errare uideres,
 Quaq; iacent ualles maxime circe tua.
 Huc ubi uenerunt (nec enim procedere possunt
 Longius) ex illis unus, & alter ait.
 395 Ah quam sunt similes, ah quam formosus uterq;
 Plus tamen ex istis iste uigoris habet.
 Si genus arguitur uultu, nisi fallit imago,
 Nescio quem e uobis suspicor esse deum.
 At si quis uestrae deus esset originis author
 400 In tam præcipiti tempore ferret opem.
 Ferret opem certe, si non ope mater egeret.
 Quæ facta est uno mater & orba die.
 Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
 Corpora, deserat, deposuítq; sinu.
 405 Vagierant ambo, pariter sensisse putares.
 Hi redeunt udis in sua tecta genis.
 Sustinet impositos summa cauius Alueus unda,
 Heu quantum fati parua tabella tulit.

LIBER SECVNDVS.

Alveus in limo syluis appulsus opacis,
Paulatim fluuio deficiente sedet, 410

Arbor erat, remanent uestigia, quæq; uocatur
Romula nunc ficus, Romula ficus erat.

Venit ad expositos mirum lupa foeta gemellos,
Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parū est, prodest quoq; q̄s lupa nutrit. 415
Perdere cognatæ sustinere manus,

Constitit, & cauda teneris blanditur alumnis,
Et lingit lingua corpora bina sua.

Marte fatos scires, timor abfuit, ubera fugunt.
Nec sibi promissi lactis aluntur ope. 420

Illā loco nomen fecit, locus ille Lupercal.
Magna dati nutrix præmia lactis habet.

Quis uetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycæus habet.

Nupta quid expectas; non tu pallentibus herbis 425
Nec prece, nec magico carmine mater eris.

Excipe foecundæ patienter uerbera dextræ.
Iam focer optatum nomen habebat aui,

Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritæ
Reddebant uteri pignora rara sui. 430

Quid mihi clamabat, prodest rapuisse Sabinas
Romulus; hoc illo sceptrā tenente fuit,

Si mea non uires, sed bellum iniuria fecit.
Vtilius fuerat non rapuisse nurus.

- 435 Monte sub exquilio multis inciduus annis,
 Iunonis magnæ nomine, lucus erat.
 Huc ubi uenerunt pariter nuptæq; uirique,
 Suppliciter posito procubuere genu,
 Cum subito motæ tremuere cacumina syluæ,
- 440 Et dea per lucos mira locuta suos,
 Italidas matres inquit, sacer Hircus inito.
 Obstupuit dubio territa turba sono.
 Augur erat (nomen longis intercidit annis)
 Nuper ab Hetrusca uenerat exul humo.
- 445 Ille caprum mactat, iussæ sua terga puellæ
 Pellibus exemptis percutienda dabant,
 Luna resumebat decimo noua cornua motu,
 Virq; pater subito, nuptaq; mater erat.
 Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
- 450 Aut quia principium tu dea lucis habes.
 Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
 Maturumq; utero molliter aufer onus.
 Orta dies fuerit, tu desine credere uentis,
 Perdidit illius temporis aura fidem.
- 455 Flamina non constant, & sex referata diebus,
 Carceris Aeoliæ ianua lata patet.
 Iam leuis obliqua subsedit Aquarius urna,
 Proxima ætherios excipe Piscis equos.
 Te memorant fratremq; tuum (nam iuncta micatis
- 460 Signa) duos tergo sustinuisse deos.

LIBER SECVNDVS.

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,

Tunc cum pro coelo Iuppiter arma tulit,

Venit ad Euphraten comitata Cupidine paruo,

Inq; Palæstinæ margine sedit aquæ.

Populus, & cannæ riparum summa tegebant. 465

Spemq; dabant salices hos quoq; posse regi.

Dum later, insonit uento nemus, illa timore

Pallet, & hostiles credit adesse manus.

Vtq; sinu tenuit natum, succurrite Nymphæ,

Et dis auxilium ferte duobus ait. 470

Nec mora profiluit, pisces subigere gemelli.

Pro quo, quæ cernis, sydera nomen habent,

Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,

Ne uiolent timidi piscibus ora syri.

Proxima lux uacua est, at tertia dicta Quirino, 475

Qui tenet hoc nomen Romulus ante fuit.

Sive quod hasta curis Priscis est dicta Sabinis,

Bellicus a telo uenit in astra deus.

Sive suo regi nomen posuere Quirites,

Seu quia Romanis iunxerat ille cures. 480

Nam pater armipotens postq; noua Moenia uidit,

Multaq; Romulea bella peracta manu,

Iuppiter inquit habet Romana potentia uires,

Sanguinis officio non eget illa mei.

Redde patri natum, quamuis intercidit alter, 485

Pro se, proq; Remo, qui mihi restat, erit.

- Vnus erit, quem tu tolles in sydera cœli,
 Tu mihi dixisti, sint rata dicta Iouis.
 Iuppiter annuerat, nutu tremefactus uterq;
 490 Est Polus, & cœli pondera mouit Atlas.
 Est locus, antiqui capreæ dixere paludem,
 Forte tuis illic Romule iura dabas.
 Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
 Et grauis effusis decidit imber aquis.
 495 Hinc tonat, hinc missis abruptitur ignibus Æther,
 Fit fuga, rex patrijs astra petebat equis.
 Lucus erat, falsæq; patres in crimine cædis,
 Hæssissetq; animis forsitan ipsa fides.
 Sed procul e longa ueniebat Iulius alba,
 500 Lunaq; fulgebat, nec facis usus erat.
 Cum subito motu sepes tremuere sinistrae,
 Rettulit ille gradus, horruerantq; comæ.
 Pulcher & humano maior, trabeaq; decorus
 Romulus in media uisus adesse uia,
 505 Et dixisse simul, prohibe lugere Quirites,
 Ne uiolent lachrymis numina nostra suis,
 Thura ferant, placentq; nouum pia turba Quirinum
 Et patrias artes militiamq; colant.
 Iussit, & in tenues oculis euanuit auras.
 510 Conuocat hic patres, iussaq; uerba refert.
 Tempia deo fiunt, collis quoq; dictus ab illo est,
 Et referunt certi sacra paterna dies,

240

LIBER SECVNDVS.

Lux quoq; cur eadem stultorum festa uocetur,
 Accipe, parua quidem causa, sed apta subest,
 Non habuit doctos tellus antiqua colonos, 515
 Lassabant agiles aspera bella uiros.

Plus erat in gladio, quam curuo laudis aratro,
 Neglectus domino pauca ferebat ager,
 Farra tamen ueteres iaciebant, farra metebant,
 Primitias Cereri farra resecta dabant. 520

Vsibus admoniti flammis torrenda dederunt,
 Multaq; peccato damna tulere suo.
 Nam modo uerrebant nigras pro farre fauillas,
 Nunc ipsas ignes corripuere casus.

Facta dea est fornax, laeti fornace coloni, 525
 Orant, ut uires temperet illa suas.

Curio legitimis tunc fornacalia uerbis,
 Maximus indicit, nec stata sacra facit.
 Inq; foro multa circum pendente tabella,
 Signatur certa curia quæq; nota. 530

Stultaq; pars populi quæ sit sua curia nescit,
 Sed facit extrema sacra relicta die.

Est honor & tumultis animas placare paternas,
 Paruaq; in extructas munera ferre pyras.
 Parua petunt manes, pietas pro diuîte grata est 535
 Munere, non auídos styx habet ima deos.

Tegula porrectis sat est uallata coronis,
 Et sparsæ fruges, paruaq; mica salis.

- Inq̄ mero mollita Ceres, uiolæq; soluta,
 540 Hæc habeat mediâ testa relicta uia,
 Nec maiora ueto, sed & his placabilis umbra est,
 Adde preces, positis & sua uerba focus,
 Hunc morem Aeneas pietatis idoneus author
 Attulit in terras iuste Latine tuas.
- 545 Ille patris genio sollenia dona ferebat,
 Hinc populi ritus edidicere nouos.
 At quondam dum longa gerunt pugnacibus armis
 Bella, parentales deseruere dies.
 Non impune fuit, nam dicitur omine ab isto
 550 Roma sub urbanis incaluisse rogis.
 Vix equidem credo, bustis exisse feruntur,
 Et tacitæ questû tempore noctis auis.
 Perc; uias urbis latosq; ululasse per agros,
 Deformes animas uulgius inane ferunt.
- 555 Postea præteriti tumultis redduntur honores,
 Prodigijsq; uenit, funeribusq; modus.
 Dum tamen hæc fient uiduæ cessate puellæ,
 Expectet puros pinea tæda dies.
 Nec mihi, quæ cupida matura uidebere matri,
 560 Comat uirgineas hasta recurua comas.
 Conde tuas hymenæe faces, & ab ignibus atris
 Aufer, habent alias moesta sepulchra faces.
 Di quoq; templorum foribus caentur opertis,
 Thure facent aræ, stentq; sine igne foci.

Nunc animæ tenues, & corpora functa sepulchris 569

Errant, nunc posito pascitur umbra cibo.

Non tamen hoc ultra, quæ quot de mense supersunt,

Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.

Hanc, quia iusta ferunt, dixerè feralia lucem,

Vltima placandis manibus illa dies. 560

Ecce anus in medijs residens annosa puellis,

Sacra facit tacite, non tamen ipsa tacet.

Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,

Qua breuis occultum mus sibi fecit iter.

Tunc cantata tenet cum fusco licia plumbo, 565

Et septem nigras uersat in ore fabas.

Quodque pice astrinxit, quod acu traiecit athena,

Obsutum menta torret in igne caput.

Vina quoque instillat, uini quodcumque relictum est,

Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit. 570

Hosileis linguas inimicæ iunximus ora,

Dicit discedens, ebriæ exit anus,

Protinus a nobis, quæ sit dea muta requires,

Disce, per antiquos quæ mihi nota senes,

Iuppiter in modico luturnæ uictus amore, 575

Multa tulit, tanto non patienda deo.

Illa modo in syluis inter coryleta iacebat,

Nunc in cognatas dissiliēbat aquas.

Conuocat hic Nymphas latium quæcumque tenebant,

Et facit in medio talia uerba choro. 580

- Inuidet ipsa sibi, uitatq; quod expetit illi
 Vestra soror, summo concubuisse deo,
 Consulite ambobus, nanq; est mea magna uoluptas,
 Utilitas uestræ magna sororis erit.
- 595 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
 Dixerat, annuerant Nymphæ Tyberinides omnes,
 Quæq; colunt thalamos Illia diua tuos,
 Forte fuit Nais Lar nomine, prima sed illi
- 600 Dicta bis antiquum syllaba, nomen erat,
 Ex uitio positum, sæpe illi dixerat Almo,
 Nata tene linguam, nec tamen illa tenet,
 Quæ simul ac tetigit luturnæ stagna fororis,
 Effuge ait ripas, dicta refertq; Iouis.
- 605 Illa etiam lunonem adiit, miserataq; Nymphas,
 Naïda luturnam uir tuus inquit amat,
 Iuppiter intumuit, quæq; est non usa modeste,
 Eripit huic linguam, Mercuriumq; uocat.
 Duc hanc ad manes (locus ille silentibus aptus)
- 610 Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit.
 Iussa Iouis fiunt, accepit lucus euntes,
 Dicitur illa duci tunc placuisse deo.
 Vim parat hic, uultu pro uerbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
- 615 Fitq; grauis, geminosq; parit, qui compita seruant,
 Et uigilant nosira semper in urbe, lares.

LIBER SECVNDVS.

Proxima cognati dixere charistia cari.

Et uenit ad socios turba propinqua deos,

Scilicet a tumulis, & qui periere propinquis,

Protinus ad uiuos ore referre iuuat. 620

Postq; tot amissos quidquid de sanguine restat

Aspicere, & generis dinumerare gradus.

Innocui ueniant, procul hinc procul impius esto

Frater, & in partus mater acerba suos.

Cui pater est uiuax, qui matris digereit annos, 625

Quæ præmit inuisam focus iniqua nurum,

Tantalidæ fratres absint, & Iasonis uxor,

Et quæ ruricolis semina tosta dedit,

Et soror, & Progne, Tereusq; duabus iniquus,

Et quicumq; suas per scelus auget opes. 630

Dis generis date thura boni, concordia fertur

Illo præcipue mitis adesse die.

Et libate dapes, ut grati pignus amoris

Nutriet intinctos missa patella cibos.

Iam tibi suadebit placidos nox humida somnos. 635

Larga precaturi sumite uina manu,

Et bene nos, bene tu patriæ pater optime Cæsar

Dicite, suffuso per sacra uerba mero.

Nox ubi transierit solito celebretur honore,

Separat indicio, qui deus arua suo. 640

Termine siue lapis, siue es defossus in agro

Stypes, ab antiquis tu quoq; numen habes.

E iij

- Te duo diuersa domini de parte coronant,
 Binaq; ferta tibi, binaq; liba ferunt.
- 645 Ara fit hic ignem curta fert rustica testa,
 Sumptum de tepidis ipsa colona focis.
 Ligna senex minuit, concisq; confruit arte,
 Et solida ramos figere tentat humo.
 Tunc sicco primas irritat cortice flammis,
- 650 Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
 Inde ubi ter fruges medios immisit in ignes,
 Porrigit incisos filia parua fauos.
 Vina tenent alij, libantur singula flammis.
 Spectant, & linguis candida turba fauet.
- 655 Spargitur & caeso communis terminus agno,
 Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
 Conueniunt, celebrantq; dapes uicinia supplex,
 Et cantant laudes Termine sancte tuas.
 Tu populos, urbesq; & regna ingentia, finis,
- 660 Omnis erit sine te litigiosus ager.
 Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro.
 Legitima seruas credita rura fide.
 Si tu Signaffes olim triaterida terram,
 Corpore non lato missa trecenta forent.
- 665 Non foret Otryades congestis tectus in armis,
 O quantum patriæ sanguinis ille dedit.
 Quid noua cum fierent capitolia; nempe deorum,
 Cuncta loui cessit turba, locumq; dedit.

243
LIBER SECVNDVS.

Terminus, ut ueteres memorant, inuentus in aede,

Restitit, & magno cum Ioue templa tenet.

670

Nunc quoq; se supra ne quid nisi sydera cernat

Exiguum templi tecta foramen habent.

Termine post illud leuitas tibi libera non est,

Qua positus fueris in statione manes.

Nec tu uicino quicquam concede roganti,

675

Ne uideare hominem praeposuisse Ioui,

Et seu uomeribus, seu tu pulsabere rastris,

Clamato, tuus est hic ager, ille suus

Est uia, quae populum laurentes ducit in agros,

Quondam Dardanio regna petita duci.

680

Illic lanigeri pecoris tibi termine fibris,

Sacra uidet fieri sextus ab urbe lapis.

Gentibus est alijs data tellus limite certo,

Romane spacium est urbis, & orbis idem.

Nunc mihi dicenda est regis fuga, traxit ab illa

685

Sextus ab extremo nomina mense dies.

Vltima Tarquinius Romanae gentis habebat

Regna, uir iniustus, fortis ad arma tamen.

Coeparat hic alias, alias euerterat urbes,

Et Gabios turpi fecerat arte suos.

690

Nanc; trium minimus proles manifesta Superbi,

In medios hostes nocte silente uenit.

Nudarunt gladios, occidite dixit inermem,

Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusq; pater.

- 605 Qui mea crudeli lacerauit uerbera terga,
 Dicere ut hoc posset, uerbera passus erat,
 Luna fuit, spectant iuuenem, gladiosq; recondunt,
 Tergaq; deducta ueste notata uident,
 Flent quoq;, & ut secum tueatur bella precantur,
- 700 Callidus ignaris annuit ille uiris.
 Iamq; potens, misso genitorem appellat amico,
 Perdendi Gabios quod sibi monstret iter,
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Septus humum riuo sene sonantis aquæ.
- 705 Illic Tarquinius mandata latentia nati
 Accipit, & uirga Lilia summa metit,
 Nuntius ut redijt, decussaq; Lilia dixit,
 Filius Agnosco iussa parentis ait.
 Nec mora, principibus cæsis ex urbe Gabina,
- 710 Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
 Ecce nefas uisum, medijs altaribus anguis,
 Exit, & extinctis ignibus exta rapit,
 Consultitur Phoebus, fors est ita reddita, matri
 Qui dederit primus oscula, uictor erit.
- 715 Oscula quisq; suæ matri properata tulerunt,
 Non intellecto credula turba deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset,
 Tutus ab insidijs dire Superbe tuis.
 Ille iacens pronus matri dedit oscula terræ,
- 720 Creditus offenso procubuisse pede.

LIBER SECVNDVS.

Cingitur interea Romanis Ardea signis,

Et patitur longas obsidione moras.

Dum uacat, & metuunt hostes committere pugnam,

Luditur in castris, oia miles agit.

Tarquinius iuuenis socios dapibusq; merocq; 725

Accipit, ex illis rege creatus ait,

Dum nos sollicitos pigro tenet Ardea bello.

Nec finit ad patrios arma referre deos,

Ecquid in officio torus est socialis; & ecquid

Coniugibus nostris mutua cura sumus? 730

Quisq; suam laudat, studijs certamina crescunt,

Et feruet multo linguaq; corq; mero.

Surgit cui dederat clarum Collatia nomen,

Non opus est uerbis, credite rebus, ait.

Nox superest tollamur equis, urbemq; petamus. 735

Dicta placent, frenis impediuntur equi.

Pertulerant dominos, regalia protinus illi

Tecta petunt, custos in fore nullus erat.

Eccenurum regis fufis per colla coronis

Inueniunt posito peruigilare mero, 740

Inde cito passu petitur Lucretia, cuius

Ante torum calathi, lanaq; mollis erat.

Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant,

Inter quas tenui sic ait illa sono.

Mittenda est domino, nunc nunc properate puellae, 745

Quam primum nostra facta lacerna manu.

- Quid tamen audistis, nam plura audire potestis,
 Quantum de bello dicitur esse super:
 Postmodo uicta cades, melioribus Ardea restas
 750 Improba, quæ nostros cogis abesse uiros.
 Sint tantum reduces, sed enim temerarius ille
 Est meus, & stricto quolibet ense ruit.
 Mens abit, & morior quoties pugnantis imago,
 Me subit, & gelidum frigora pectus habet.
 755 Desinit in lachrymis, inceptaq; fila remittit,
 In gremio uultum deposuitq; suo.
 Hoc ipsam decuit, lachrymæ decuere pudicam,
 Et facies animo dignaq; parq; fuit.
 Pone metum ueni conuix ait, illa reuixit,
 760 Deq; uiri collo dulce pependit onus.
 Interea iuuenis furiales regius ignes
 Concipit, & cæco raptus amore furit.
 Forma placet, niueusq; color, flauiq; capilli,
 Quicq; aderat nulla factus ab arte decor.
 770 Verba placet, & uox, & quem corrumpere non est,
 Quoq; minor spes est, hoc magis ille cupit.
 Iam dederat cantus lucis prænuntius ales,
 Cum referunt iuuenes in sua castra pedes.
 Capitur attonitos absentis imagine sensus,
 775 Ille, recordanti plura magisque placent.
 Sic sedit, sic culta fuit, sic flamina neuit,
 Iniectæ collo sic iacere coma.

Hos habuit uultus, hæc illi uerba fuerunt,

Hic color, hæc facies, hic decor oris erat.

Ut solet a magno fluctus languescere flatu,

775

Sed tamen a uento, qui fuit, unda tumet.

Sic quamuis aberat placitæ præsentia formæ,

Quem dederat præsens forma, manebat amor.

Ardet, & iniusti stimulis agitated amoris,

Comparat indigno uimq;, metuinq; toro.

780

Exitus in dubio est, audebimus ultima dixit,

Viderit, audentes forsq;, Venusq; iuuat.

Cœpimus audendo Gabios quoq;, talia fatus,

Ense latus cinxit, tergaq; pressit equi.

Accipit ærata iuuenem Collatia porta,

785

Condere iam uultus sole parante suos.

Hospis ut hospes init penetratia Collatini,

Comiter excipitur, sanguine iunctus erat.

Quantum animis errorem inest, parat inscia rerum

Infœlix epulas hostibus illa suis.

790

Functus erat dapibus, poscūt sua tempora somnum,

Nox erat, & tota lumina nulla domo.

Surgit, & aurata uagina liberat enses,

Et uenit in thalamos nupta pudica tuos.

Utq; torum pressit, ferrum Lucretia mecum est,

795

Natus ait regis, Tarquiniusq; uocor.

Illam nihil, neq; enim uocem uiresq; loquendi,

Aut aliquid toto pectore mentis habet.

F A S T O R V M

Sed tremit, ut quodam stabulis deprensa relictis

800 Parua sub infesto, cum iacet, agna lupo.

Quid faciat; pugnet; uincetur foemina pugnans,

Clamet; at in dextra, qui uetet, ensis erat.

Effugiet; positis urgentur pectora palmis,

Tunc primum externa pectora tacta manu.

805 Instat amans hostis, precio, precibusq; minisq;

Nec prece, nec precio, nec mouet ille minis.

Nil agis, eripiam dixit per crimina uitam,

Falsus adulterij testis adulter ero.

Interimam famulum, cum quo deprensa fereris,

810 Succubuit famæ uicta puella metu.

Quid uictor gaudes; hæc te uictoria perdet,

Heu quanti regnis nox stetit una tuis.

Iamq; erat orta dies, sparsis sedet illa capillis,

Vt solet ad nati mater itura rogam.

815 Grandeuumq; patrem fido cum coniuge castris

Euocat, & posita uenit uterq; mora.

Vtq; uident habitum, quæ luctus causa requirunt,

Cui paret exequias, quoue sit icta modo.

Illam diu reticet, pudibundaq; cælat amictu

820 Ora, fluunt lachrymæ more perennis aquæ.

Hinc pater, hinc coniux lachrymas solatur, & orant,

Indicet, & coeco flentq; pauentq; metu.

Ter conata loqui, ter desinit, ausaq; quarto,

Non oculos ideo suscipit illa suos.

LIBER SECVNDVS.

Hoc quoq; Tarquinio debebimus, eloquar inquit, 825

Eloquar inſœlix dedecus ipſa meum.

Quodq; potest narrat, reſtabant ultima, fleuit,

Et matronales erubere genæ,

Dant ueniam facto genitor, coniuxq; coactæ,

Quam dixit ueniam uos datis, ipſa nego. 830

Nec mora, cælato fixit ſua pectora ferro,

Et cadit in patrios ſanguinolenta pedes.

Tunc quoq; iam moriens, ne nō procūbat honeſte,

Reſpicit, hæc etiam cura cadentis erat.

Ecce ſuper corpus communia damna gementes, 835

Obliti decoris uirq; paterq; iacent.

Brutus a deſt, tandemq; animo ſua nomina fallit,

Fixaq; ſemianimi corpore tela rapit.

ſtillantemq; tenens generoſo ſanguine cultrum,

Edidit impauidos ore minante ſonōs. 840

Per tibi ego hunc iuro fortem, caſtumq; cruorem,

Perq; tuos manes, qui mihi numen erunt,

Tarquinium profuga pœnas cum ſtirpe daturum,

Iam ſatis eſt uirtus diſſimulata diu.

Illa iacens ad uerba oculos ſine lumine mouit, 845

Viſaq; concuſſa dicta probare coma.

Fertur in exequias animi matrona uirilīs,

Et ſecum lachrymas, inuidiamq; trahit.

Vulnus inane patet, Brutus clamore Quirites

Conuocat, & regis facta nefanda refert. 850

Tarquinius cum prole fugit, capit annua consul
 lura, dies regnis illa suprema fuit.
 Fallimur: an ueris prænuntia uenit hirundo,
 Et metuit, ne qua uersa recurrat hyems?
 855 Sæpe tamen Progne nimium properasse quereris,
 Virq; tuo Tereus frigore latus erit.
 Iamq; duæ restant noctes de mense secundo,
 Marsq; citos iunctis curribus urget equos.
 Ex uero positum permanfit Equiria nomen,
 860 Quæ deus in campo perspicit ipse suo.
 Iure uenis Gradiue, locum tua tempora poscunt,
 Signatusq; tuo nomine mensis adest.
 Venimus in portum, libro cum mense peracto,
 Nauiget hinc alia iam mihi linter aqua.

P V B L I I O V I D I I N A S O

N I S F A S T O R V M L I

R E R T E R T I V S .

BELLICE, depositis clypeo paulis
 per & hasta, (ue comas,
 Mars ades, & nitidas casside sol
 Forsitan ipse roges, qd sit cū Marte
 A te, qui canitur, nomina mensis habet, (poeta,
 5 Ipse uides manibus peragi fera bella Minervæ,
 Non minus ingenuis artibus illa uacat.

LIBER TERTIVS.

Palladis exemplo ponendæ tempora sume

Cuspîdis, inuenies & quid inermis agas.

Tunc quoq; inermis eras, cum te Romana sacerdos

Cepit, ut huic urbi semina magna dares. 10

Syluia uestalis (quid enim uetat inde moueri,)

Sacra lauaturas mane petebat aquas.

Ventum erat ad mollem decliuo tramite ripam,

Ponitur e summa fictilis urna coma.

Fessa resedit humo, uentosq; accepit aperto, 15

Pectore, turbatas restituitq; comas.

Dum sedet, umbrosæ salices, uolucresq; canoræ

Fecerunt somnos, & leue murmur aquæ.

Blanda quies furtim uictis surrepsit ocellis,

Et cadit a mento languida facta manus, 20

Mars uidet hanc, uisamq; cupit, potiturq; cupita,

Et sua diuina furta fefellit ope.

Somnus abit, iacet ipsa grauis, iam scilicet intra

Viscera Romanæ conditor urbis erat.

Languida confurgit, nescit cur languida surgat, 25

Et peragit tales arbore nixa sonos.

Vtile sit, fastumq; precor, quod imagine somni

Vidimus, an somno clarius illud erat.

Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis

Decidit ante sacros lanea uitta focos. 30

Inde duæ pariter (uisu mirabile) palmæ

Surgunt, ex illis altera maior erat.

- Et grauib; ramis totum protexerat orbem,
 Contigeratq; sua sydera summa coma.
- 35 Ecce meus ferrum patruus molitur in illas,
 Terreor admonitu, corq; timore micat.
 Martia Picus auis gemino pro stypite pugnant
 Et lupa, tuta per hos utraq; palma fuit.
 Dixerat, & plenam non firmis uiribus urnam
- 40 Sustulit, implebat dum sua uisa refert
 Interea crescente Remo, crescente Quirino,
 'Coelesti tumidus pondere uenter erat,
 Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
 Restabant nitido iam duo signa deo,
- 45 Sylua fit mater, Vestae simulachra feruntur
 Virgineas oculis opposuisse manus.
 Ara deae certe tremuit, pariente ministra,
 Et subijt cineres territa flamma suos.
 Hoc ubi cognouit contemptor Amulius aequi,
- 50 (Nam raptas fratri uictor habebat opes)
 Amne iubet mergi geminos, scelus unda refugit,
 In sicca pueri destituuntur humo.
 Lacte quis infantes nescit creuisse ferino?
 Et picum expositis saepe tulisse cibos?
- 55 Non ego te tanta nutrix Laurentia gentis,
 Nec taceam uestras Faustule pauper opes,
 Vester honor ueniet, cum laurentalia dicam,
 Acceptus Genijs illa december habet.

248

LIBER TERTIVS.

Martia ter senos proles adoleuerat annos,
Et suberat flauæ iam noua barba comæ. 60

Omnibus agricolis, armentorumq; ministris,
Iliadæ fratres iura petita dabant.

Sæpe domum ueniunt prædonum sanguine læti,
Et redigunt actos in sua rura boues. 60

Vt genus audierant, animos pater editus auget, 65
Et pudet in paruis nomen habere casis.

Romuleoq; cadit traiectus Amulius ense,
Regnaq; longæuo restituantur auo.

Mœnia conduntur, quæ quamuis parua fuerunt,
Non tamen expedit transiisse Remo. 70

Iam modo, quæ fuerant syluæ, pecorumq; recessus,
Vrbs erat, æternæ cum pater urbis ait.

Arbiter armorum, de cuius sanguine credor
Natus, & ut credar pignora multa dabo. 70

A te principium Romano dicimus anno, 75
Primus de patrio nomine mensis erit.

Vox rata fit patrioq; uocat de nomine mensem,
Dicitur hæc pietas grata fuisse deo.

Et tamen ante omnes Martem coluere priores,
Hoc dederat studijs bellica turba suis. 80

Pallada Cecropidæ, minoia Creta dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylæa colit,

Iunonem Sparte, Pelopeiadesq; Mycenæ,
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput,

- 85 Mars latio uenerandus erat, quia præsidet armis,
 Arma feræ genti remq; deusq; dabant.
 Quod si forte uacat, peregrinos inspicere fastos,
 Mensis in his etiam nomine Martis erit.
 Tertius Albanis, quintus fuit ille Phaliscis,
 60 Sextus apud populos Hernica terra tuos,
 Inter Aricinos, Albanacq; tempora constat,
 Factaq; Telegoni mœnia celsa manu.
 Quintum laurentes, bisquintum Aequiculus acer,
 A tribus hunc primum turba forensis habet,
 95 Et tibi cum proavis miles peligne Sabinis
 Conuenit, huic genti quartus utriq; deus.
 Romulus hos omnes ut uinceret ordine saltem,
 Sanguinis auctori tempora prima dedit.
 Nec totidem ueteres, quot nunc habuere calendas,
 100 Ille minor geminis mensibus annus erat,
 Non dum tradiderat uictas uictoribus artes
 Græcia, facundum sed male forte genus.
 Qui bene pugnabat, Romanam nouerat artem,
 Mittere qui poterat pila, disertus erat.
 105 Quis tunc, aut Hyadas, aut Pleiades Atlanteas
 Senferat, aut geminos esse sub axe polos,
 Esse duas arctos, quarum Cynosura petatur
 Sidonijs, Elicen graia carina notet?
 Signacq; quæ longo frater percenseat anno,
 110 Ire per hæc uno mense sororis equos?

LIBER TERTIVS.

Libera currebant, nec obseruata per annum
Sydera, constabat sed tamen esse deos,
Non illi coelo labentia signa tenebant,
Sed sua, quæ magnum perdere crimen erat,
Illa quidem foeno, sed erat reuerentia foeno, 15
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas
Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Inde manipularis nomina miles habet.
Ergo animi dociles, & adhuc ratione carentes
Mensibus egerunt lustra minora decem, 20
Annus erat, decimum cum luna receperat orbem,
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
Seu quia bisquino foemina mense parit,
Seu quod ad usq; decem numero crescente uenitur, 25
Principium spacijs sumitur inde nouis.
Inde patres centum denos secreuit in orbis
Romulus, hastos instituitq; decem
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quicq; merebat equo. 30
Quin etiam partes totidem Tatiensibus ille,
Quosq; uocant Ramnes Luceribusq; dedit,
Assuetos igitur numeros seruauit in anno,
Hoc luget spacio foemina moesta uirum.
Neu dubites, primæ fuerint quin ante calendæ 35
Martis, ad hæc animum signa referre potes.

- Laurea, flaminibus quæ toto perstitit anno,
 Tollitur, & frondes sunt in honore nouæ,
 Ianua tunc regis posita uiret arbore Phœbi
 140 Ante tuas itidem curia prisca fores.
 Vesta quoq; ut folio niteat uelata recenti,
 Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
 Adde q; arcana fieri nouus ignis in æde
 Dicitur, & uires flamma resecta capit.
 145 Nec mihi parua fides hinc annos esse priores,
 Anna q; hoc cœpta est mense perenna coli.
 Hinc etiam ueteres inîti memorantur honores
 Ad spacium belli perfide Pœne tui.
 Deniq; quintus ab hoc fuerat quintilis, & inde
 150 Incipit a numero nomina quisquis habet.
 Primus oliuiferis Romam deductus ab aruis
 Pompilius menses sensit abesse duos.
 Siue erat a Samio doctus, qui posse renasci
 Nos putat, egeria siue monente sua,
 155 Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donet
 Cæsaris in multis hæc quoq; cura fuit.
 Non hæc ille deus, tantæq; propaginis author,
 Credidit officijs esse minora suis.
 Promissumq; sibi uoluit prænoscere cœlum,
 160 Nec deus ignotas hospes inire domos.
 Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
 Traditur exactis disposuisse notis.

LIBER TERTIVS.

Is decies senos tercentum & quinq; diebus

Iunxit, & e pleno tempora quinta die.

Hic anni modus est, in lustrum accedere debet, 165

Quæ consumatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire deorum

Vatibus, ut certe fama licere putat,

Cum sis officijs Gradiue, uirilibus aptus,

Dic mihi matrônæ cur tua festa colant. 170

Sic ego, sic posita dixit mihi casside Mauors,

Sed tamen in dextra missilis hasta fuit.

Nunc primum studijs pacis deus utilis armis

Aduocor, & gressus in noua castra fero

Nec piget incepti, iuuat hac quoq; parte morari, 175

Hoc solam ne se posse Minerua putet.

Disce latinorum Vates operose dierum

Quod petis, & memori pectore dicta nota.

Parua fuit, si prima uelis elementa referre

Roma, sed in parua spes tamen huius erat. 180

Mœnia iam stabant populis angusta futuris,

Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.

Quæ fuerit nostri, si quæris, regia nati,

Aspice de canna, straminibusq; domum.

In stipula placidi capiebat munera somni, 185

Et tamen ex illo uenit in astra toro.

lamq; loco maius nomen Romanus habebat,

Nec coniux illi, nec socer ullus erat.

- Spernebat generos inopes uicinia diues,
 190 Et male credebat sanguinis author ego.
 In stabulis habitasse, & oues pauisse nocebat,
 Iugeratq; inculti pauca tenere soli,
 Cum pare quæq; suo coeunt uolucresq; feræq;
 Atq; aliquam de qua procreet, anguis habet.
 195 Extremis dantur connubia gentibus, at, quæ
 Romano uellet nubere, nulla fuit.
 Indolui, patriamq; dedi tibi Romule mentem,
 Tolle preces dixi, quod petis arma dabunt.
 Festa para Conso, Consius tibi cætera dicet,
 200 Ipso festa die dum sua sacra facis.
 Intuere cures, & quos dolor attingit idem,
 Tunc primum generis intulit arma focer.
 Iamq; fere raptæ matrum quoq; nomen habebant,
 Tractaq; erant longa bella propinqua mora.
 205 Conueniunt nuptæ dictam Iunonis in ædem,
 Quas inter mea sic est nurus ausa loqui.
 O pariter raptæ, quoniam hoc commune tenemus,
 Non ultra lente possumus esse piæ,
 Stant acies, sed utra Di sint pro parte rogandi,
 210 Eligite, hinc coniux, hinc pater arma tenet.
 Quarendum est, uidua fieri malitis, an orba.
 Consilium uobis forte, piûmq; dabo.
 Consilium dederat, parent, crinesq; resoluunt,
 Mœstaq; funerea corpora ueste tegunt.

LIBER TERTIVS.

Iam steterant acies ferro, mortiq; paratae, 215

Iam lituus pugnae signa daturus erat.

Cum raptae ueniunt inter patresq; uirosq;

Inq; smu natos pignora cara tenent.

Vt medium campi scissis tetigere capillis,

In terram posito procuere genu. 220

Et quasi sentirent, blando clamore nepotes

Tendebant ad auos brachia parua suos.

Qui poterat, clamabat auum tunc deniq; uisum,

Et qui uix poterat, posse coactus erat. 225

Tela uiris, animiq; cadunt, gladijsq; remotis 225

Dant foceri generis, accipiuntq; manus.

Laudatasq; tenent natas, scutoq; nepotem

Fert auus, hic scuti dulcior usus erat.

Inde diem, primasq; meas celebrare calendas

Oebaliae matres non leue munus habent. 230

Aut quia committi strictis mucronibus aufae,

Finierant lachrymis Martia bella suis.

Vel quod erat de me foeliciter Illia mater,

Rite colunt matres sacra diemq; meum. 235

Quid; quod hyems adoperta gelu tunc deniq; cedit, 235

Et pereunt lapsae sole tepente nives.

Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,

Vuidaq; in tenero palmite gemma tumet.

Quaer; diu latuit, nunc qua se tollit in auras,

Fertilis occultas inuenit herba uias. 240

- Nunc fecundus ager, pecoris nunc hora creandi,
 Nunc auis in ramo tecta, laremque, parat.
 Tempora iure colunt latiae fecunda parentes,
 Quarum militiam uotaque partus habet.
- 245 Adde quod, excubias ubi rex Romanus agebat,
 Qui nunc exquilias nomina collis habet.
 Illic a Nuribus Iunoni templa latinis,
 Hac sunt, si memini, publica facta die.
 Quid moror? & uarijs onero tua pectora causis,
 250 Eminent ante oculos quod petis ecce tuos.
 Mater amat nuptas, matrum me turba frequentat
 Hac nos praecipue tam pia causa decet.
 Ferte deae flores, gaudet florentibus herbis,
 Hac dea, de tenero cingite flore caput.
- 255 Dicite, tu nobis lucem Lucina dedisti,
 Dicite, tu uoto parturientis ades.
 Si qua tamen grauidam est, resoluta crine precetur,
 Ut soluat partus molliter ipsa suos,
 Quis mihi nunc dicet quare coelestia Martis
 260 Arma ferant Salij, Mamuriumque canant?
 Nympha mone nemori, stagnoque adoperta Dianae,
 Nympha Numae coniux ad tua festa ueni.
 Vallis Aricinae sylua praecinctus opaca,
 Est locus antiqua religione sacer.
- 265 Hic latet Hippolytus loris discerptus equorum,
 Vnde nemus nullis illud aditur equis.

LIBER TERTIVS.

Litia dependent longas uelantia sepes,
 Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
 Sape potens uoti frontem redimita coronis,
 Fœmina lucentes portat ab urbe faces, 270
 Regna tenent fortes manibus, pedibusq; fugaces,
 Et perit exemplo postmodo quisq; suo.
 Defluit incerto lapidosus murmure riuus,
 Sape sed exiguis haustibus inde bibi.
 Egeria est, quæ præbet aquas Dea grata Camœnis, 275
 Illa Numæ coniux, consiliumq; fuit.
 Principio nimium promptos ad bella Quirites
 Molliri placuit iure, deumq; metu.
 Inde date leges, ne fortior omnia posset,
 Cœptaq; sunt pure tradita sacra coli. 280
 Exiuit feritas, armisq; potentius æquum est,
 Et cum ciue pudet conseruisse manus.
 Atq; aliquis modo trux uisa iam uertitur ara,
 Vinaq; dat tepidis, farracq; salsa focis.
 Ecce deum genitor rutilas per nubila flammis 285
 Spargit, & effulsis æthera siccant aquis.
 Non alias missi cecidere frequentius ignes.
 Rex pauet, & uulgi pectora terror habet,
 Cui dea, ne nimium terrere, piabile fulmen
 Est ait, & sæui flectitur ira Iouis. 290
 Sed poterunt ritum Picus, Faunusq; piandi
 Tradere, Romani numen utrunq; soli.

F A S T O R V M

Nec sine uī tradent, adhibe tu uīncula captis,
 Atq; ita, qua possunt, edidit arte capi.
 295 Lucus Auentino suberat niger ilicis umbra,
 Quo possis uiso dicere numen inest.
 In medio gramen, muscoq; adoperta uirenti,
 Manabat saxo uena perennis aquæ.
 Inde fere soli Faunus, Picusq; bibebant,
 300 Huc uenit, & fonti rex Numa mactat ouem,
 Plenacq; odorati disponit pocula Bacchi,
 Cumq; suis antro conditus ipse latet.
 Ad solitum ueniunt syluestria numina fontem,
 Et releuant multo pectora sicca mero.
 305 Vina quies sequitur, gelido Numa prodit ab antro,
 Vinclaq; sopitas addit in arcta manus.
 Somnus ut abscessit, pugnando uīncula tentant
 Rumpere, pugnantes fortius illa tenent.
 Tunc Numa, di nemorum factis ignoscite nostris,
 310 Si scelus ingenio scitis abesse meo.
 Quoq; modo possit fulmen monstrare piari.
 Sic numa, sic quatiens cornua Faunus ait.
 Magna petis, nec quæ monitu tibi dicere nostro
 Fas sit, habent fines numina nostra suos.
 315 Di sumus agrestes, & qui dominamur in altis
 Montibus, arbitrium est in sua te cta Ioui.
 Hunc tu non poteris per te deducere caelo,
 At poteris nostra forsitan usus ope.

LIBER TERTIVS.

Dixerat hæc Faunus, par est sententia Pici,
 Deme tamen nobis uincula Picus ait, 320
 Iuppiter huc ueniet summa perductus ab arce,
 Nubila promissi styx mihi testis erit.
 Emissi laqueis quid agant, quæ carminia dicant,
 Quæq; trahant superis sedibus arte louem,
 Scire nefas homini est, nobis concessa canentur, 325
 Quæq; pio dici Vatis ab ore licet.
 Eliciunt cœlo te Iuppiter, unde minores
 Nunc quoq; te celebrant, eliciuntq; uocant,
 Constat Auentinæ tremuisse cacumina syluæ,
 Terræq; subsedit pondere pressa Iouis. 330
 Corda micant regis, totoq; e corpore sanguis
 Fugit, & hirsutæ diriguere comæ.
 Ut redijtq; animus, da certa piamina dixit
 Fulminis, aliorum rexq; paterq; deum.
 Situa contigimus manibus donaria puris, 335
 Hoc quoq; quod petitur, si pia lingua rogat.
 Annuat oranti, uerumq; ambage remota
 Abdidit, & dubio terruit ore uirum.
 Cæde caput dixit, cui rex parebimus inquit,
 Cædenda est hortis eruta cepa meis. 340
 Addidit hic hominis, sumes ait ille capillos,
 Postulat hic animam, cui Numa piscis ait.
 Risit, & his inquit facito mea tela procures
 O uir colloquio non abigende deum.

- 345 Sed tibi protulerit, cum totum crastinus orbem
 Cynthius, imperij pignora certa dabo.
 Dixit, & ingenti tonitru super æthera notum
 Fertur, adorantem destituitq; Numam.
 Ille redit latus, memoratq; Quiritibus acta,
 350 Tarda uenit dictis, difficilisq; fides.
 At certe credemus ait, si uerba sequetur
 Exitus, en audi crastina quisquis ades,
 Protulerit totum cum terris Cynthius orbem,
 Iuppiter imperij pignora certa dabit.
 355 Discedunt dubij, promissaq; tarda uidentur.
 Dependetq; fides adueniente die.
 Mollis erat tellus, rorataq; mane pruina,
 Ante sui populus limina regis adest.
 Prodit, & in folio medius confedit acerno,
 360 Innumeri circa stantq; silentq; uiri.
 Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus,
 Sollicitæ mentes speq; metuq; pauent,
 Constitit, atq; caput niueo uelatus amictu,
 Iam bene Dis notas susulit ille manus.
 365 Atq; ita, tempus adest promissi muneris inquit,
 Pollicitam dictis Iuppiter adde fidem.
 Dum loquitur, totum iam Sol emouerat orbem,
 Et grauis ætherio uenit ab axe fragor.
 Ter tonuit sine nube Deus, tria fulmina misit
 370 Credite dicenti, mira sed acta loquar.

LIBER TERTIVS.

A media cœlum regione dehiscere cœlum,
 Summisere oculos cum duce turba suo.
 Ecce leue scutum uersatum leniter aura
 Decidit, a populo clamor ad astra uenit.
 Tollit munus humo, cæsa prius ille iuuenta, 375
 Quæ dederat nulli colla premenda iugo.
 Atq; ancile uocat, quod ab omni parte recisum est,
 Quencuncq; notes oculis, angulus omnis abest.
 Tunc memor imperij sortem consistere in illo
 Consilium multæ calliditatis init. 380
 Plura tubet fieri simili cælata figura,
 Error ut ante oculos insidiantis eat.
 Mamurius morum, fabræ ne exactior artis
 Difficile est ulli dicere, clausit opus,
 Cui Numa munificus facti pete præmia dixit, 385
 Si mea nota fides, irrita nulla petes.
 Iam dederat Salijs a saltu nomina dicta,
 Armaq; & ad certos uerba canenda modos.
 Cum sic Mamurius, merces mihi gloria detur,
 Nominatq; extremo carmine nostra sonent. 390
 Inde sacerdotes operi promissa uetusto
 Præmia persoluunt, Mamuriumq; uocant.
 Nubere si qua uoles, quamuis properabitis ambo
 Differ, habent parua commoda magna moræ,
 Arma mouent pugnam, pugna est aliena maritis, 395
 Condita cum fuerint, aptius omen erit.

- His etiam coniux capitis discincta dialis
 Lucibus, impexas debet habere comas,
 Tertia nox demissa suos ubi mouerit ortus,
 400 Conditus e Geminis piscibus alter erit.
 Nam duo sunt, austris hic est, aquilonibus ille
 Proximus, a uentis nomen uterq; tenet.
 Cum croceis rorare genis Tithonia coniux
 Coeperit, & quinta tempora lucis aget.
 405 Siue est Arctophylax, siue est piger ille Bootes,
 Mergetur, uisus effugietq; tuos.
 At non effugiet uindemitor, hoc quoq; causam
 Vnde trahat sydus parua docere mora est.
 Ampelon intonsum Satyro Nymphaq; creatum
 410 Fertur in Ismarijs Bacchus amasse iugis.
 Tradidit huic uitem pendentem e frondibus ulmi,
 Quae nunc de pueri nomine nomen habet,
 Dum legit in ramo pictas temerarius uuas,
 Decidit, amissum Liber in astra tulit.
 415 Sextus ubi e terra cliuosum scandet olympum
 Phoebus, & alatis aethera carpet æquis,
 Quisquis ades, castæq; colis penetralia Vestæ,
 Gratare, Ilfacis thuraq; pone focis.
 Caesaris innumeris, quos maluit ipse mereri,
 420 Accessit titulis pontificalis honor.
 Ignibus aternis aterni numina praesunt
 Caesaris, imperij pignora iuncta uidet.

LIBER TERTIVS.

Di ueteris, Troyæ, dignissima præda ferenti,
 Quia grauis Aeneas tutus ab hoste fuit,
 Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos 425
 Numina, cognatum Vesta tuere caput.
 Quos sancta fouet ille manu, bene uiuitis ignes,
 Viuite inextincti, flammaq; duxq; precor.
 Vna nota est Marti nonis, sacrata q; illis
 Tempa putant lucos Veiovis ante duos. 430
 Romulus ut faxo lucum circumdedit alto,
 Quilibet huc dixit confuge, tutus eris.
 O quam de tenui Romanus origine creuit,
 Turba uetus quam non inuidiosa fuit.
 Ne tamen ignaro nouitas tibi nominis obstet, 435
 Disce, quis iste deus, curq; uocetur ita.
 Iuppiter est iuuenis, iuuenilis aspice uultus,
 Aspice deinde manus, fulmina nulla tenent.
 Fulmina post ausos cœlum affectare gigantes
 Sumpta Ioui, primo tempore inermis erat, 440
 Ignibus ossa nouis, & Pelion altior Ossa
 Arsit, & in solida fixus Olympus humo,
 Stat quoq; capra simul. Nymphæ pauisse feruntur
 Cretides, infanti lac dedit illa Ioui.
 Nunc uocor ad nomen, ue grandia farra coloni, 445
 Quæ male creuerunt, uel scaq; parua uocant.
 Vis ea si uerbi est, cur non ego Veiovis ædem,
 Aedem non magni suspicer esse Iouis?

- Iamq; ubi coeruleum uariabunt sydera coelum,
 450 Suspice, Gorgonei colla uidebis equi.
 Creditur hic caesa grauida ceruice Medusae
 Sanguine respersis profluuisse comis.
 Huic supra nubes, & subter sydera lapso
 Coelum pro terra, pro pede penna fuit.
- 455 Iamq; indignanti noua frena receperat ore,
 Cum leuis aonias ungula fodit aquas.
 Nunc fruitur coelo, quod pennis ante petebat.
 Et nitidus stellis quinq; decemq; micat.
 Protinus aspicias uenienti nocte Coronam
- 460 Gnosida, Theseo crimine facta dea est.
 Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum
 Quae dedit ingrato filia regenda uiro.
 Sorte tori gaudens, quid flebam rustica dixit?
 Ut iliter nobis perfidus ille fuit.
- 465 Interea Liber depexos crinibus indos
 Vicit, & Eoo diues ab orbe redit.
 Inter captiuas facie praestante puellas
 Grata nimis Baccho filia regis erat.
 Flebat amans coniunx, spaciataq; littore curuu
- 470 Edidit incultis talia uerba comis.
 En iterum fluctus similes audite querelas,
 En iterum lachrymas accipe arena meas.
 Dicebam, memini, periure & perfide Theseu,
 Ille abiit, eadem crimina Bacchus habet.

LIBER TERTIVS.

Nunc quotq; nulla uiro, clamabo, foemina credat, 475

Nomine mutato causa relata mea est.

O utinam mea fors quo primum coeperat, isset,

Iamq; ego praesenti tempore nulla forem.

Quid me in desertis morituram Liber arenis

Seruabas? Potui dedoluisse semel. 480

Bacche leuis leuiorq; tuis, quae tempora cingunt

Frondebis, in lachrymas cognite Bacche meas.

Aufuses ante oculos adducta pellice nostros

Tam bene compositum sollicitare torum.

Heu ubi pacta fides; ubi quae iurare solebas? 485

Me miseram quoties haec ego uerba loquor.

Thesea culpabas, fallacemq; ipse uocabas.

Iudicio peccas turpius ipse tuo.

Nesciat hoc quisq;, tacitisq; doloribus urar,

Ne toties falli digna fuisse puter. 490

Præcipue cupiam cælari Thesea, ne te

Consortem culpæ gaudeat esse suæ.

At puto, præposita est fuscae mihi candida pellex,

Eueniat nostris hostibus ille color.

Quid tamen hoc refert; uitio tibi gratior ipso est, 495

Quid facis; amplexus inquinat illa tuos.

Bacche fidem præsta, nec præfer amoribus ullam

Coniugis, assueui semper amare uirum.

Ceperunt matrem formosi cornua tauri,

Me tua, sed lædit ille pudendus amor. 500

Ne noceat q̄ amo, nec enim tibi Bacche nocebat,
 Quod flammis nobis fassus es ipse tuas,
 Nec q̄ nos uris, mirum facis, ortus in igne
 Diceris, & patria raptus ab igne manu.
 505 Illa ego sum, cui tu solitus promittere cœlum.
 Hei mihi pro cœlo qualia dona fero.
 Dixerat, audierat iam dudum uerba querentis
 Liber, ut a tergo forte secutus erat.
 Occupat amplexu, lachrymasq̄ per oscula siccat,
 510 Et pariter cœli summa petamus ait.
 Tu mihi iuncta toro, mihi iuncta uocabula sumes,
 Nam tibi mutatae Libera nomen erit,
 Sintq̄ tuæ tecum faciam monimenta Coronæ,
 Vulcanus Veneri quam dedit illa tibi.
 515 Dicta facit, gemmasq̄ nouem transformat in ignes,
 Aurea per stellas nunc micat illa nouem.
 Sex ubi sustulerit, totidem quoq̄ deseret orbes,
 Purpureum rapido qui uehit axe diem.
 Altera gramineo spectabis Equiria campo,
 520 Quem Tyberis curuis in latus urget aquis,
 Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
 Cœlius accipiet puluerulentus equos.
 Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
 Non procul a ripis aduena Thybri tuis
 525 Plebs uenit, ac uirides passim dissecta per herbas
 Potat, & accumbit cum pare quisq̄ sua.

LIBERTERTIVS.

Sub loue pars durat, pauci tentoria ponunt,

Sunt quibus e ramis frondea facta casa est.

Pars tibi pro rigidis calamos statuere columnis,

Desuper extentas imposuere togas. 530

Sole tamen, uinoq; calent, annosq; precantur,

Quot sumant Cyathos, ad numerumq; bibunt.

Inuenies illic, qui Nestoris ebibat annos,

Quod sit per calices facta Sibylla suos.

Illic & cantant quicquid didicere theatris, 535

Et iactant faciles ad sua uerba manus.

Et ducunt posito duras crateres choreas,

Cultaq; diffusis saltat amica comis.

Cum redeunt, titubant, & sunt spectacula uulgi,

Et fortunatos obuia turba uocat. 540

Occurrit, nuper uisa est mihi digna relatu

Pompa, senem potum pota trahebat anus.

Quæ tamen hæc dea sit, quoniam rumoribus errat,

Fabula proposito nulla tegenda meo.

Arserat Aeneæ Dido miserabilis igne, 545

Arserat extructis in sua fata rogis.

Compositusq; ignis, tumulicq; in marmore carmen,

Hoc breue, quod moriens ipsa reliquit, erat.

Præbuit Aeneas & causam mortis, & ensem,

Ipsa sua Dido concidit usa manu. 550

Protinus inuadunt Numidæ sine uindice regnum,

Et ponitur capta maurus larba domo.

- Seq; memor spretum, thalamis tamen inquit Elifæ,
 En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
 555 Diffugiunt Tyrîj, quo quenc; agit error, ut olim
 Amisso dubiæ rege uagantur apes.
 Tertia nudatas acceperat area messes,
 Inq; cauos ierant tertia musta lacus.
 Pellitur Anna domo, lachrymansq; sororia linquit
 560 Mœnia, Germanæ iusta dat ante suæ.
 Misti bibunt molles lachrymis ungenta fauillæ.
 Vertice libatas accipiuntq; comas.
 Terq; uale dixit, cineres ter ad ora relatos
 Pressit, & est illis uisa subesse soror.
 565 Nacta ratem, comitesq; fugæ pede labitur æquo
 Mœnia respiciens, dulce sororis opus.
 Fertilis est Melite sterilis uicina Cosyræ
 Insula, quam libyci uerberat unda freti,
 Hanc petit hospitio regis confisa uetusto,
 570 Hospes opum diues rex ibi Battus erat,
 Qui postq; didicit casus utriusq; sororis,
 Hæc inquit tellus quantulacunc; tua est.
 Et tamen hospitij seruasset ad ultima munus,
 Sed tinnuit magnas Pigmalionis opes.
 575 Signa recensebat bis sol sua, tertius ibat
 Annus, & exilio terra paranda nota est.
 Frater adest, belloq; petit, rex arma perosus
 Nos sumus imbelles, tu fuge sospes ait.

LIBERTERTIVS.

Iussa fugit, uentoque ratem committit, & undis,
 A superior quouis æquore frater erat. 580
 Est prope piscosos lapidosi Cratidis amnes
 Paruus ager, cameræ incola turba uocat.
 Illuc cursus erat, nec longius abfuit inde,
 Quam quantum nouies mittere funda potest.
 Vela cadunt primo, & dubia librantur ab aura, 585
 Findite remigio nauita dixit aquas.
 Dumque parant torto subducere carbasa lino,
 Percutitur rapido puppis adunco noto.
 Inque patens æquor frustra pugnante magistro
 Fertur, & ex oculis uisa refugit humus. 590
 Affiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
 Vertitur, & canas alueus haurit aquas.
 Vincitur ars uento, nec iam moderator habenis
 Vitur, at uotis is quoque poscit opem.
 lactatur tumidas exul Phoenissa per undas, 595
 Humidaque opposita lumina ueste tegit.
 Tunc primum Dido foelix est dicta sorori,
 Et quicumque aliquam corpore pressit humum.
 Ducitur ad laurens ingenti flamine littus
 Puppis, & expositis omnibus hausta perit. 600
 Iam pius Aeneas regno, nataque Latini
 Auctus erat, populos miscueratque duos.
 Littore dotali solo comitatus Achate,
 Secretum nudo dum pede carpit iter,

- 605 Aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
 Esse, quid in Latios ipsa ueniret agros?
 Dum secum Aeneas, Anna est, exclamat Achates,
 Ad nomen uultus sustulit illa suos.
 Heu fugiat, quid agat, quos terræ quærat hiatus?
 610 Ante oculos miseræ fata sororis erant,
 Sensit, & alloquitur trepidam Cythereius heros,
 Flet tamen admonitu mortis Elisa tuæ.
 Anna per hanc iuro, quam quondam audire solebat
 Tellurem fato prosperiore dari.
 615 Percipere deos comites, hac nuper sede locatos,
 Sæpe meas illos increpuisse moras.
 Nectimui de morte tamen, metus absfuit iste.
 Hei mihi credibili fortior illa fuit,
 Ne refer, aspexi non illo corpore digna
 620 Vulnera, tartareas ausus audire domos.
 At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
 Siue deus, regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elisa,
 Nomine grata tuo, grata sororis eris.
 625 Talia dicenti (nec enim spes altera restat)
 Credidit, errores exposuitque suos,
 Utque domum intrauit Tyrios induta paratus
 Incipit Aeneas, cætera turba silet.
 Hanc tibi cur tradam pia causa Lauinia coniunx
 630 Est mihi, consumpsi naufragus huius opes,

LIBER TERTIVS.

Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora,
 Quam precor ut caræ more fororis ames.
 Omnia promittit, falsumq; Lauinia uulnus
 Mente premit tacita, dissimulatq; metus.
 Donaq; cum uideat præter sua lumina ferri 635
 Multa, tamen mitti clam quoq; multa putat.
 Non habet exactum quid agat, furialiter odit,
 Et parat insidias, & cupit ulta mori,
 Nox erat, ante torum uisa est astare fororis
 Squallenti Dido sanguinolenta coma. 640
 Effuge, ne dubita, moestum fuge dicere tectum,
 Sub uerbum querulas impulit aura fores.
 Exiit, & uelox humili super ausa fenestra
 Se facit, audacem fecerat ipse timor.
 Cumq; metu rapitur, tunica uelata recincta 645
 Currit, ut auditis territa dama Lupis.
 Corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis
 Creditur, & stagnis occuluisse suis.
 Sidonis interea magno clamore per agros
 Quæritur, apparent signa, notaq; pedum. 650
 Ventum erat ad ripas, inerant uestigia ripis,
 Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
 Ipsa loqui uisa est, placidi sum Nympha Numici,
 Anne perenne latens Anna perenna uocor,
 Protinus erratis læti uescuntur in agris, 655
 Et celebrant largo seq; diemq; mero.

- Sunt quibus hæc Luna est, quia mēſibus impleat annū
 Pars Themīn, in achiam pars putat eſſe bouem.
 Inuenies qui te Nymphen Atlantida dicant,
 660 Teq; Ioui primos Anna dediffe cibos.
 Hæc quoq; quam referam, noſtras peruenit ad aures
 Fama, nec a ueri diſſidet illa fide.
 Plebs uetus, & nullis etiam tunc tuta tribunis
 Fugit, & in ſacri uertice montis erat.
 665 Iam quoq; quem ſecum tulerant, defecerat illis
 Victus, & humanis uſibus apta Ceres.
 Orta ſuburbanis quædam fuit Anna bouillis
 Pauper, ſed multæ ſedulitatis anus,
 Illa leui mitra canos incincta capillis
 670 Fingebat trepida ruſtica liba manu.
 Atq; ita per populum fumantia mane ſolebat
 Diuidere, hæc populo copia grata fuit.
 Pace domi facta, ſignum poſuere perenne,
 Quod ſibi defectis illa ferebat opem.
 675 Nunc mihi cur cantant ſuper eſt obſcœna puellæ
 Dicere, nam cœunt certaq; probra canunt.
 Nuper erat dea facta, uenit Gradius ad Annam,
 Et cum ſeducta talia uerba refert.
 Mēſe meo coleris, iunxi mea tempora tecum.
 680 Pendet ab officio ſpes mihi magna tuo.
 Armiger armigeræ correptus amore Mineræ
 Vror, & hoc longo tempore uulnus alo.

LIBER TERTIVS.

Effice, di studio similes coeamus in unum,

Conueniunt partes hæ tibi comis anus.

Dixerat, illa deum promisso ludit inani, 685

Et stultam dubia spem trahit usq; mora.

Sapius instanti mandata peregrinus inquit,

Euicta est, precibus uix dedit illa manus.

Credit amans, thalamosq; parat, deducitur illuc

Anna tegens uultus ut noua nupta suos, 690

Oscula sumpturus subito Mars aspicit illam,

Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.

Ludit amatorem caræ noua diua Minernæ,

Nec res hac Veneri gratior illa fuit,

Inde ioci ueteres, obscœnaq; uerba canuntur, 695

Et iuuat hanc magno uerba dedisse deo.

Præteriturus eram gladios in principe fixos,

Cum sic a castis Vesta locuta fociis.

Ne dubita meminisse, meus fuit ille sacerdos,

Sacrilegæ telis me petiere manus, 700

Ipsa uirum rapui simulachraq; nuda reliqui,

Quæ cecidit in ferro Cæsaris umbra fuit.

Ille quidem cœlo positus Iouis atria uidit,

Et tenet in magno templa dicata foro.

At quicumq; nefas ausi prohibente deorum 705

Nomine, polluerant pontificale caput,

Monte iacent merita, testes estote Philippi,

Et quorum sparsis ossibus albet humus.

- Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
 710 Cæsaris, ulcisci iusta per arma patrem.
 Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
 Scorpius a prima parte uidendus erit.
 Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho,
 Bacche faue Vati dum tua festa cano.
 715 Nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum
 Iuppiter afferret paruus inermis eras,
 Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
 Expletum patrio corpore matris onus.
 Bistonas & Scythicos lōgum est narrare triumphos,
 720 Et domitas gentes thuris & Inde tuas.
 Tu quoq; Thebanæ mala præda tacebere matris,
 Inq; tuum furij's acte Lycurge genu.
 Ecce libet subitos Pisces thyrrenaq; monstra
 Dicere, sed non est carminis huius opus,
 725 Carminis huius opus causas exponere, quare
 Vilis anus populos ad sua liba uocet.
 Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
 Liber, & in gelidis herba reperta focis.
 Te memorant Gange, totoq; oriente subacto,
 730 Primitias magno supposuisse Ioui.
 Cinnama tu primus, captiuaq; thura dedisti,
 Deq; triumphato uiscera tosta boue.
 Nomine ab Autoris ducunt Libamina nomen,
 Libaq; q; sanctis pars datur inde focis.

LIBER TERTIVS.

Liba deo fiunt, succis quia dulcibus idem 735

Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt,
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro,

Non habet ingratos fabula nostra iocos.
Iamq; erat ad Rhodopen, pangeaq; flumina uentum
Aeriferæ comitum concrepuere manus. 740

Ecce nouæ uolucres coeunt tinnitibus actæ.
Quosq; mouent sonitus æra, sequuntur apes.

Colligit errantes, & in arbore claudit inani
Liber, & inuenti præmia mellis habet,
Ut Satyri, lenisq; senex tetigere saporem, 745

Quærebant flatos per nemus omne fauos,
Audit inexesa stridorem exanimis ulmo,
Aspicit, & cælat, dissimulatq; senex.

Vtq; piger pandi tergo residebat aselli,
Applicat hunc ulmo, corticibusq; cauis, 750

Constitit ipse super ramoso stybite nixus,
Atq; auide trunco condita mella petit.

Millia erabronum coeunt, & uertice nudo
Spicula defigunt, oraq; prima notant.
Ille cadit præceps, & calce feritur aselli, 755

Inclamatq; suos, auxiliūmq; uocat.
Concurrunt Satyri, turgentiaq; ora parentis
Rident, percusso claudicat ille genu.

Ridet & ipse deus, limumq; inducere monstrat,
Hic paret monitis, & linīt ora luto. 760

- Melle pater fruitur, liboq; infusa calenti
 Iure repertori splendida mella damus,
 Fœmina cur præset, non est rationis opertæ,
 Fœmineos thyrsos concitat ille choros.
- 765 Cur anus hoc faciat quæris; uinofior ætas
 Hæc erat, & grauidæ munera uitis amat,
 Cur edera hæc cincta est; edera est gratissima Baccho
 Hoc quoq; cur ita sit, dicere nulla mora est.
- Nysiades Nymphas, puerum quærente nouerca,
 770 Hanc frondem cunis opposuisse ferunt,
 Restat ut inueniam, quare toga libera detur,
 Luciferis pueris candide Bacche tuis.
 Siue q; ipse puer semper, iuuenisq; uideris,
 Et media est ætas inter utrunq; tibi.
- 775 Seu qui tu pater es, patres sua pignora natos
 Commendant curæ, numinibusq; tuis.
 Siue quod es liber, uestis quoq; libera per te
 Sumitur, & uite liberioris iter.
 Aut quia, cum colerent prisca studiosius agros,
- 780 Et faceret patrio rure senator opus,
 Et caperet fasces a curuo consul aratro,
 Nec crimen duras esset habere manus.
 Rusticus ad ludos populus ueniebat in urbem,
 Sed Dis, non studijs ille dabatur honos.
- 785 Luce sua ludos uix commentor habebat,
 Quos cum tædiferâ nunc habet ille Dea.

262
LIBER TERTIVS.

Ergo ut Tyronum celebrare frequentia possit,

Visa dies dandæ non aliena toge.

Mite pater caput huc, placataq; cornua uertas,

Et des ingenio uela secunda meo. 790

Iur ad argeos, qui sunt, sua pagina dicet

Hac, sicut memini, præteritaq; die.

Stella Lycaoniam uergit decliuis ad arcton

Miluius, hæc illa nocte uidenda uenit.

Quid dederit uolucris, si uis cognoscere cœlum, 795

Saturnus regnis a Ioue pulsus erat.

Concitat iratus ualidos Titanas in arma,

Quæq; fuit fati debita tentat opem.

Matre fatus terra, monstrum mirabile, taurus

Parte sui serpens posteriore fuit. 800

Hunc triplici muro lucis incluserat atris

Parcarum monitu styx uiolenta trium.

Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,

Sors erat æternos uincere posse Deos

Immolat hunc Briareus, facta ex Adamante securi, 805

Et iamiam flammis exta daturus erat.

Iuppiter alitibus rapere imperat, attulit illi

Miluius, & meritis uenit in astra suis.

Vna dies media est, & fiunt sacra Mineræ,

Nomina quæ iunctis quinque diebus habent. 810

Sanguine prima uacat, nec fas concurrere ferro,

Causa, quæ est illa nata Mineræ die.

Altera, tresq; super strata celebrantur arena,

Ensis expertis bellica laeta dea est.

815 Pallada nunc pueri, teneraq; ornate puellæ,

Qui bene placarit Pallada, doctus erit.

Pallade placatâ lanam mollire puellæ

Discant, & plenas exonerare colos.

Illa etiam stantes radio percurrere telas

820 Erudit, & rarum pectine denset opus.

Hanc cole qui maculas læsis de uestibus aufers,

Hanc cole uelleribus quisquis ahena paras.

Nec quisquam inuita faciet bene uincula plantæ

Pallade, sit Titio doctior ille licet.

825 Et licet antiquo manibus collatus Epeo

Sit prior, irata Pallade, mancus erit.

Vos quoq; Phœbæa morbos qui pellitis arte,

Munera de uestris pauca referre deæ.

Nec uos turba feri sensu fraudata magistri

830 Spernite, discipulos attrahit illa novos.

Quiq; moues cœlum, tabulasq; coloribus uris,

Quiq; facis docta mollia faxa manu.

Mille dea est operum, certe dea carminis illa est,

Si mereor, studijs adsit amica meis.

385 Cœlius ex alto qua mons descendit in æquum,

Hic ubi non plana est, sed prope plana uia est,

Parua licet uideas captæ delubra Mineruæ,

Quæ dea natali coepit habere suo.

LIBER TERTIVS.

Nominis in dubio causa est, capitale uocamus
Ingenium solers, ingeniosa dea est. 840
An, quia de capitis fertur, sine matre paterni
Vertice cum clypeo profuuisse suo,
An, quia perdomitis ad nos captiua Phaliscis
Venit, & hoc signum littera prima docet.
An, quod habet capitis legem, quae pendere poenas 845
Ex illo iubeat furta recepta loco,
A quocumque trahas ratione uocabula Pallas,
Pro ducibus nostris aegida semper habe.
Summa dies e quinque tuba lustrare canora
Admonet, & forti sacrificare deae. 850
Nunc potes ad Solem sublato dicere uultu,
Hic heri phrixæ uellera pressit ouis.
Seminibus tostis scelerata fraude nouerca,
Substulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad Tripodas certa qui sorte reportet, 855
Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
Et iuuenis Phruxi funera sorte peti.
Usque recusantem ciues, & tempus, & Ino
Compulerant regem iussa nefanda pati. 860
Et soror, & Phrixus uelati tempora uittis,
Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
Aspicit hos ut forte pependerit aethere mater,
Et ferit attonita pectora nuda manu.

865 Inq; Draconigenam nimbis comitantibus urbem
 Defilit, & natos eripit inde suos.
 Utq; fugam capiant, Aries nitidissimus auro
 Traditur, ille uehit per freta longa diros.
 Dicitur infirma corn tenuuisse sinistra

870 Foemina, cum de se nomina fecit aquae.
 Pene simul perijt, cum uult succurrere lapsae
 Frater, & extentas porrigit usq; manus.
 Flebat, ut amissa Gemini cum sorte pericli
 Coeruleo iunctam nescius esse deo.

875 Littoribus tactis aries fit sydus, & huius
 Peruenit in colchas aurea lana domos.
 Treis ubi luciferos ueniens praemiseric Eos,
 Tempora nocturnis aqua diurna feret.
 Inde quater pastor saturos ubi clauserat hircos,

880 Canuerint herbae rore recente quater,
 Ianus adorandus, cum quo Concordia mitis,
 Et Romana salus, araq; pacis erit.
 Luna regit menses, huius quoq; tempora mensis
 Finit, Auentino Luna colenda iugo.

P V B L I I O V I D I I N A S O S
 N I S F A S T O R V M L I
 R E R Q V A R T V S .

LIBER QVARTVS.

ALMA faue dixi geminorum mater
amorum,

Ad Vate uultus rettulit illa suos.

Quid tibi ait mecum? certe modo fe
sta canebas,

Num uetus in molli pectore uulnus habes?

Scis dea respondi de uulnere, risit, & aer 5

Protinus ex illa parte serenus erat.

Saucius, aut sanus nunq̄ tua signa reliqui,

Tu mihi propositum, tu mihi semper onus.

Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis.

Nunc teritur nostris area maior equis. 10

Tempora cum causis annalibus eruta priscis,

Lapsaq̄ sub terras, ortaq̄ signa cano.

Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensē,

Et Vatem, & mensē, scis Venus esse tuos.

Mota Cytherea leuiter mea tempora Myrto 15

Contigit, & cœptum perforce dixit opus

Sensimus, & causæ subito patuere dierum,

Dum licet, & spirant flamina, nauis eat.

Siqua tamen pars te de fastis tangere debet,

Cæsar, in Aprilī quod tuearis, habes. 20

Hic ad te magna descendit origine mensis,

Et fit adoptiua nobilitate tuus.

Hoc pater Iliades cum longum scriberet annum,

Vidit, & authores rettulit ille suos.

- 25 Vtq; fero Marti primam dedit ordine sortem,
 Quod sibi natcenti proxima causa fuit,
 Sic Venerem gradibus multis in gente receptam
 Alterius uoluit mensis habere locum.
 Principiumq; sui generis, reuolutaq; quarens
- 30 Secula, cognatos uenit adusq; Deos.
 Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum;
 Scilicet Electram concubuisse Ioui;
 Huius Erichthonius, tros est generatus ab illo,
 Afaracum creat hic, Afaracusq; Capyn
- 35 Proximus Anchises, cum quo commune parentis
 Non dedignata est nomen habere Venus,
 Hinc satus Aeneas pietas spectata per ignes,
 Sacra, patremq; humeris, altera sacra, tulit.
 Venimus ad foelix aliquando nomen Iuli,
- 40 Vnde domos teucros Iulia tangit auos.
 Posthumus hinc, qui q; syluis fuit ortus in altis,
 Syluius in latia gente uocatus erat,
 Isq; Latine tibi pater est, subit Alba Latinum,
 Proximus est titulus Epytus Alba tuis,
- 45 Ille dedit captæ repetita uocabula Troiæ,
 Et tuus est idem Calpete factus auus.
 Accipiens regnum post hunc Tyberinus, ab illo
 Dicitur in thuscæ gurgite mersus aquæ.
 Iam tamen Agrippam natum, Remulumq; nepotem
- 50 Viderat, in Remulum fulmina missa ferunt.

LIBER QVARTVS.

Venit Auentinus post hos, locus unde uocatur
Mons quoq; post illum tradita regna Procaë,
Quem sequitur duri Numitor germanus Amuli,
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patrui Lausus, placet Ilia Marti. 55
Teq; parit gemino iuncte Quirine Remo.
Ille suos Venerem semper matremq; parentes
Dixit, & emeruit uocis habere fidem.
Neue secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dis generis continuata dedit. 60
Sed Veneris mensem graio sermone notatum
Auguror, a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum graeco rem nomine dici,
Itala nam tellus graecia maior erat.
Venerat Euander plena cum classe tuorum, 65
Venerat Alcides graius uterq; genus.
Hospes Auentinis armentum pauit in armis
Clauiger, & tanto est Albulia pota deo.
Dux quoq; Naritius, testes Lastrigones extant,
Et q; adhuc Circes nomina littus habet. 70
Et iam Telegoni, iam moenia Tyburis udi
Stabant, argolicae quae posuere manus.
Venerat Atrides fati agitatus Halesus,
A quo se dictam terra Phalisca putat.
Adijce Troiana suaforem Antenora pacis, 75
Et generum Oeniden Appule Daune tuum.

Seruis ab Iliacis, & post Antenora flammis
Attulit Aeneas in loca nostra deos.

Huius erat Solemus phrygia comes unus ab Ida,

80 A quo Sulmonis moenia nomen habent,
Sulmonis gelidi patriæ Germanice nostræ,

Me miserum Scythico quam procul illa solo est,
Ergo age, tam longas sed supprime musa querelas,
Non tibi sunt moesta sacra canenda lyra.

85 Quo non liuor adit, sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse uelint, inuideantq; Venus.

Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaq; cedit
Frigoris asperitas, foetæq; terra patet.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,

90 Quem Venus iniecta uendicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem,
Illa tenet nullo regna minora deo.

Iuræq; dat cælo, terræ, & natalibus undis,
Perq; suos coitus continet omne genus.

95 Illa deos omnes (longum est numerare) creauit,
Illa satis causas, arboribusq; dedit.

Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
Et docuit iungi cum pare quæq; sua.

Quid genus omne creat uolucrū nisi blāda uoluptas?

100 Nec coeant pecudes, si leuis absit amor.

Cum mare trux Aries cornu decertat, at idem
Frontem dilectæ lædere parcit ouis.

LIBER QVARTVS.

Deposita sequitur Taurus feritate iuuenecam,

Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.

Vis eadem lato quodcunq; sub æquore uiuit, 105

Seruat, & innumeris piscibus implet aquas.

Prima feros habitus homini detraxit, ab illa

Venerunt cultus, mundaq; cura solo.

Primus amans carmen uigilatum nocte negata

Dicitur ad claufas concinuisse fores. 110

Eloquiumq; fuit duram exorare puellam,

Proq; sua causa quisq; disertus erat.

Mille per hanc artes notæ, studioq; placendi,

Que latuere prius, multa reperta ferunt.

Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi 115

Audeat; a nobis sit furor iste procul.

Quid q; ubiq; potens, templisq; frequentibus aucta

Urbe tamen nostra ius dea maius habet.

Pro Troia Romane tua Venus arma ferebat.

Cum genuit teneram cuspide læsa manum, 120

Cœlestesq; duas Troiano iudice uicit,

Ah nolim uictas hoc meminisse deas.

Affaraciq; Nurus dicta est, ut scilicet olim

Magnus iuleos Cæsar haberet auos.

Nec Veneri tempus, quam uer erat aptius ullum, 125

Vere nitent terræ, uere remissus ager,

Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt,

Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.

- Et formosa Venus formoso tempore digna est,
 130 Vtq̄ solet Marti continuata suo,
 Vere monet curuas materna per æquora puppes
 Ire, nec hybernas iam timuisse minas,
 Rite deam colitis Latia, matresq̄, nurusq̄,
 Et uos quis uittæ, longaq̄ uestis abest.
 135 Aurea marmoreo redemicula demite collo,
 Nunc alij flores, nunc noua danda rosa est.
 Vos quoq̄ sub uiridi myrto iubet illa lauari,
 Causaq̄ cur iubeat, discite, certa subest,
 Littore siccabat rorantes rore capillos,
 140 Viderunt Satyri turba proterua deam.
 Sensit, & apposita texit sua corpora myrto,
 Tuta fuit factò, uosq̄ referre iubet.
 Discite nunc quare fortunæ thura uirilì
 Detis, eo gelida qui locus humet aqua.
 145 Accipit ille locus posito uelamine cunctas,
 Et uitium nudì corporis omne uidet.
 Vt tegat hoc, cæletq̄ uiros, fortuna uirilìs
 Præstat, & hoc paruo thure rogata facit.
 Ne pigeat tritum niueo cum lacte papauer
 150 Sumere, & expressis mella liquata fauis.
 Cum primum cupido Venus est deducta marito,
 Hoc bibit, ex illo tempore nupta fuit,
 Illam supplicibus uerbis placate sub illa
 Et forma, & mores, & bona fama manet.

LIBER QVARTVS.

- Roma pudicitia proaurorum tempore lapsa est, 155
 Cumæam ueteres consuluistis anum.
- Templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis,
 Inde Venus uerso numine corda tenet.
- Semper ad Aeneadas placido pulcherrima uultu
 Respice, totq; tuas diua tuere nurus. 160
- Dum loquor elatae metuendus acumine caudæ
 Scorpis in uirides præcipitatur aquas.
- Nox ubi transierit, cœlumq; rubescere primo
 Cœperit, & tactæ rore queruntur aues,
- Semustamq; facem uigilata nocte uiator 165
 Ponet, & ad solitum rusticus ibit opus.
- Pleiades incipient humeros releuare paternos,
 Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
- Seu q; in amplexus sex hinc uenere deorum,
 Nam Steropen Marti concubuisse ferunt, 170
- Neptuno Halcyonen, & te formosa Celeno,
 Maïan, & Electram Taigetamq; Ioui.
- Septima mortali Merope tibi Sisyphæ nupsit,
 Pœnitet, & facti sola pudore latet.
- Sive q; Electra Troiæ spectare ruinas 175
 Non tulit, ante oculos opposuitq; manum.
- Ter sic perpetuo cœlum uersetur in axe,
 Ter iungat Titan, terq; resoluat equos.
- Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
 Flabit, & Idææ festa parentis erunt. 180

- Ibunt seminares, & inania tympana tudent,
 Aeræq; tinnitus ære repulsa dabunt.
 Ipsa sedens molli comitum ceruice feretur
 Urbis per medias exululata uias.
 185 Scæna sonat, ludicq; uocant, spectate Quirites,
 Et fora Marte suo litigiola uacant.
 Quærere multa libet, sed me sonus æris acuti
 Terret, & horrendo Lotos adunca sono.
 Da dea, quam scite doctas cybeleia neptes
 190 Vidit, & has curæ iussit adesse meæ.
 Pandite mandatî memores Heliconis alumnae,
 Gaudeat assiduo cur dea magna sono.
 Sic ego, sic Erato mensis cythereius illi
 Cessit, q; teneri nomen amoris habet.
 195 Reddita Saturno fors hæc erat, optime reguum
 A nato sceptris excutiere tuis.
 Ille suam metuens, ut quæq; erat edita, prolem
 Deuorat, immerfam uisceribusq; tenet.
 Sæpe Rhea questa est, toties foecunda, nec unquam
 200 Mater, & indoluit fertilitate sua.
 Iuppiter ortus erat, pro magno teste uetustas
 Creditur, acceptam parce mouere fidem.
 Veste latens saxum coelesti gutture sedit,
 Sic genitor fatis decipiendus erat.
 205 Ardua iandudum resonat tinnitibus Ida,
 Tutus ut infanti uagiat ore puer.

LIBER QVARTVS.

Pars manibus clypeos, galeas pars tundit inanes,

Hoc Curetes habent, hoc Coribantes opus.

Res latuit patrem, prisicq; imitantia facti

Aera deæ comites, raucaq; terga mouent. 210

Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant,

Tibia dat phrygios, ut dedit ante modos.

Deserat, coepi cur huic genus acre leonum

Præbeat insolitas ad iuga curua iugas;

Deseram, coepit, feritas mollita per illam 215

Creditur, id curru testificata suo est,

At cur turrifera caput est onerata Corona;

An primis turres urbibus illa dedit;

Annuit, unde uenit dixi sua membra secandi

Impetus; ut tacui, Pieris Orsa loqui. 220

Phryx puer in syluis facie spectabilis altis

Turrigeram casto iunxit amore deam.

Hunc sibi seruari uoluit, sua templa tueri,

Et dixit. semper fac puer esse uelis.

Ille fidem iussis dedit, & si mentiar inquit, 225

Vltima, qua fallam, sit Venus illa mihi.

Fallit, & in Nympha Sangaride desinit esse

Quod fuit, hinc pœnas exigit in ira deæ.

Naida uulneribus succidit in arbore factis,

Illa petit, fatum Naiados arbor erat. 230

Hic furit, & credens thalami procumbere tectum,

Effugit, & cursu Dindyma summa petit.

- Et modo tolle faces, remoue modo uerbera, clamat,
 Sæpe Palæstinas iurat adesse deas.
 235 Ille etiam saxo corpus laniauit acuto,
 Longaq; in immundo puluere tracta coma est,
 Voxq; fuit, merui, meritas do sanguine pœnas,
 Ah pereant partes, quæ nocuere mihi.
 Ah pereant dicebant adhuc, onus inguinis aufert,
 240 Nullaq; sunt subito signa relicta uiri.
 Venit in exemplum furor hic, mollesq; ministri
 Cædunt iactatis uilia membra comis.
 Talibus Aoniæ facunda uoce camœnæ,
 Reddita quaesiti causa furoris erat.
 245 Hoc quoq; dux operis moneas precor, unde petita
 Venerit, an nostra semper in urbe fuit.
 Dindymon, & Cybelen, & amœnam frõdibus Iden
 Semper, & Iliacas mater amauit opes.
 Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
 250 Est dea sacriferas pene secuta rates.
 Sed non dum fatis latio sua nomina posci
 Senserat assuetis substiteratq; locis.
 Post, ut Roma potens opibus iam secula quinq;
 Vidit, & e domito sustulit orbe caput,
 255 Carminis Euboici fatalia uerba sacerdos
 Inspicit, inspectum tale fuisse ferunt.
 Mater abest, matrem iubeo Romane requiras,
 Cum ueniet, casta est accipienda manu.

Obscuræ fortis, patres ambagibus errant.

Quæue patens absit, quouæ petenda loco, 260

Consultur Pæan diuumq; accersite matrem

Inquit, in Idao est inuenienda iugo.

Mittuntur proceres, Phrygiæ tunc scepra tenebat

Attalus, Aufonijs rem negat ille uiris.

Mira canam, longo tremuit cum murmure tellus, 265

Et sic est adytis diua locuta suis.

Ipsa peti uolui, nec sit mora, mitte uolentem,

Dignus Roma locus, quo deus omnis eat.

Ille soni terrore pauens, proficiscere dixit,

Nostra eris, in phrygios Roma refertur auos. V 270

Protinus innumeræ cædunt pineta secures,

Ille quibus fugiens Phryx pius usus erat.

Mille manus coeunt, & picta coloribus uestis

Cœlestium matrem concava puppis habet.

Ille sui per aquas fertur tutissima uati, 275

Longaq; Phrixææ stagna sororis adit.

Rhœteumq; capax, si geaq; littora transit,

Et Tenedon ueteres Eetionis opes.

Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta

Quaq; Carysteis frangitur unda uadis. 280

Transit, & Icarium, lapsas ubi perdidit alas

Icarus, & uastæ nomina fecit aquæ.

Tunc leua Creten, dextra Pelopeidas undas

Deserit, & Veneri sacra Cythara petit.

- 285 Hinc mare trinacrium, candens ubi tingere ferrum
 Brontes, & Steropes, Agmonidesq; solent,
 Aequoraq; afro legit, Sardoq; regna sinistris
 Prospicit a remis, Ausoniamq; tenet.
 Hostia contigerat, qua se Tyberinus in altum
- 290 Diuidit, & campo liberiore natat,
 Omnis eques, mistaq; grauis cum plebe senatus
 Obuius ad Thusci fluminis ora uenit.
 Procedunt pariter matres, natiq; utriq;
 Quæq; colunt sanctos uirginitate focos.
- 295 Sedula fune uiri contento brachia lassant,
 Vix tulit aduersas hospita nauis aquas.
 Sicca diu fuerat tellus, sitis ufferat herbas,
 Sedit limoso fessa carina uado,
 Quisquis adest operi plusquam pro parte laborat,
- 300 Adiuuat & fortes uoce sonante manus.
 Illa uelut medio stabilis sedet insula ponto,
 Attoniti monstro stantq; pauentq; uiri.
 Claudia quinta genus Clauso referebat ab alto,
 Nec facies impar nobilitate fuit.
- 305 Casta quidem (sed non est credita) rumor iniquus
 Læserat, & falsi criminis acta reâ est.
 Cultus, & ornatos uarie fudisse capillos
 Obfuit, ad rigidos linguæq; prompta sonos.
 Conscia mens recti famæ mendacia ridet,
- 310 Sed nos in uitium credula turba sumus.

270

LIBER QVARTVS.

Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam,
 Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas,
 Quicunq; aspiciunt mente carere putant.
 Summissœq; genu, uultus in imagine diuæ 315
 Fixit, & hos egit crine iacente sonos.
 Supplicis alma tuæ genitrix foecunda deorum
 Accipe sub certa conditione preces.
 Casta negor, si tu damnas, meruisse fatebor,
 Morte luam pœnas iudice uicta dea. 320
 Sed si crimen abest, tu nostræ pignora uitæ
 Re dabis, & castas casta sequere manus.
 Dixit, & exiguo funem conamine traxit,
 Mira, sed in scæna testificata loquar.
 Mora dea est, sequiturq; ducem, laudatq; sequendo, 325
 Index lætitiæ fertur ad astra sonus.
 Fluminis ad flexum ueniunt, Tyberina priores
 Atria dixerunt, unde sinister abit
 Nox erat, & querno religant in stypite funem,
 Dantq; leui somno corpora functa cibo. 330
 Lux erat, & querno soluunt a stypite funem,
 Ante tamen posito thura dedere foco,
 Ante coronarunt puppem, & sine labe iuuenecam
 Mactarunt, operum, coniugijq; rudem.
 Est locus, in Tyberim quo lubricus influit Almo, 335
 Et nomen magno perdit in anæ minor.

- Illic purpurea canis cum ueste sacerdos
 Almonis dominam, sacraque lauit aquis.
 Exulant comites, furiosaque tibia flatur,
 340 Et feriunt molles taurea terga manus.
 Claudia praecedit laeto celeberrima uultu,
 Credita uix tandem teste pudica dea.
 Ipsa sedens plaustro porta est inuicta capena,
 Sparguntur iunctae flore recente boues.
 345 Nascia accepit, templi non perficit auctor,
 Augustus nunc est, ante Metellus erat.
 Substitit hic Erato, mora fit, dum caetera quaero.
 Dic inquam, parua cur stype quaerat opes?
 Contulit aes populus, de quo delubra Metellus
 350 Fecit ait, dandae mos stypis inde manet.
 Cur uicibus factis ineunt conuiuia quaero,
 Tunc magis indictas concelebrantque dapes.
 Quod bene mutarit sedem Berecynthia dixit,
 Captant mutatis sedibus omen idem,
 355 Institeram, quare primi megalesia ludi
 Vrbe forent nostra, tum dea (sensit enim.)
 Illa Deos inquit peperit, cessere parenti,
 Principiumque dati mater honoris habet.
 Cur igitur gallos, qui se excidere, uocamus?
 360 Cum tantum a Phrygia gallica distat humus?
 Inter ait uiridem Cybelen, altasque Celenas
 Annis it insana nomine gallus aqua.

LIBER QVARTVS.

Qui bibit inde, furit, procul hinc discedite, quis est

Cura bonæ mentis, qui bibit inde, furit.

Non pudet herbosum dixi posuisse moretum 365

In dominæ mensis, an sua causa subest?

Lacte mero ueteres usi narrantur & herbis,

Sponte sua si quas terra ferebat, ait.

Candidus elixæ miscetur caseus herbæ,

Cognoscat Priscos ut dea Prisca cibos. 370

Postera cum cœlo motis Pallatias astris

Fulserit, & niueos Luna leuarit equos.

Qui dicit, quondam sacrata est colle Quirini,

Hac fortuna die publica, uerus erit.

Tertia lux (memini) ludus erit, hac mihi quidam 375

Spectanti senior, contiguusq; loco.

Hæc ait, illa dies, libycis qua Cæsar in oris

Perfida magnanimi contudit arma lubæ.

Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse tribunus

Glorior, officijs præfuit ille meis. 380

Hanc ego militiæ sedem, tu pace parasti

Inter bisquinos usus honore uiros.

Plura locuturi subito subducimur imbre,

Pendula cœlestes Libra mouebat aquas.

Ante tamen, summa dies spectacula sistat, 385

Ensiser Orion æquore merfus erit.

Proxima uictricem cum Romam inspexerit Eos,

Et dederit Phœbo stella fugata locum.

F A S T O R V M

- Circus erit pompa celebr, numeroq; deorum,
 290 Primaq; uentosis palma petetur equis.
 Hinc Cereris ludii, non est opus indice causæ,
 Sponte deæ munus, pro meritumq; patet.
 Panis erant primis uirides mortalibus herbae,
 Quas tellus nullo sollicitante dabat.
 395 Et modo carpebant uiuax in cespite gramen,
 Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est, bene erat iã glãde reperta,
 Durac; magnificas quercus habebat opes.
 Prima Ceres homine ad meliora alimta uocato,
 400 Mutauit glandes, utiliore cibo.
 Illa iugo tauros collum prebere coegit,
 Tunc primum soles eruta uidit humus.
 Aes erat in pretio, chalybis iam massa placebat,
 Heu heu perpetuo debuit illa tegi.
 405 Pace Ceres lata est, & uos orate coloni
 Perpetuam pacem, pacificumq; ducem,
 Farra deæ, micoeq; licet salientis honorem
 Detis, & in ueteres thurea grana focos.
 Et si thura aberunt, unctas accendite tædas,
 410 Parua bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
 A boue succincti cultros remouete ministri,
 Bos aret, ignauem sacrificate furem.
 Apta iugo ceruix, & non ferienda securi,
 Viuat, & in dura saepe laboret humo.

LIBER QVARTVS.

- Exigit iste locus, raptas ut uirginis edam, 415
 Plura recognosces, pauca docendus eris.
 Terra tribus scopulis uastum procurrit in æquor
 Trinacris, a positu nomen adeptæ loci.
 Grata domus Cereri, multas ea possidet urbes,
 In quibus est culto fertilis Aenna solo. 420
 Frigida coelestium matres Arethusa uocarat,
 Venerat ad sacras & dea flaua dapas.
 Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
 Errabat nudo per sua prata pede.
 Valle sub umbrosa locus est aspergine multa 425
 Humidus ex alto desiliens aquæ,
 Tot fuerant illic, quot habet natura colores,
 Pictaq; dissimili flore nitebat humus.
 Quem simul aspexit, comites accedite dixit,
 Et mecum plenos flore referte sinus. 430
 Præda puellares animos delectat inanis,
 Et non sentitur sedulitate labor.
 Hæc implet Calathos lento de uimine nexos,
 Hæc græmium, laxos degrauat illa sinus,
 Illa legit calthas, huic sunt uiolaria curæ, 435
 Illa papauereas subsecat ungue comas,
 Has Hyacinthe tenes, illas Amarante moraris,
 Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amant,
 Plurima lecta rosa est, sunt & sine nomine flores.
 Ipsa crocos tenues, liliacq; alba legit. 440

- Carpendi studio paulatim longius itur,
 Et dominam casu nulla secuta comis.
 Hanc uidet, & uisam patruus uelociter aufert,
 Regnaq; coeruleis in sua portat equis.
- 445 Illa quidem clamabat, Io Io charissima mater
 Auferor, ipsa sinus abscideratq; suos.
 Panditur interea diti uia, nancq; diurnum
 Lumen inassueti uix patiuntur equi.
- At chorus æqualis cumulatis flore canistris,
 450 Persephone clamant ad tua dona ueni.
 Ut clamata filet, montes ululatibus implent,
 Et feriunt mœsta pectora nuda manu.
- Attonita est plangore Ceres, modo uenerat Aennā,
 Nec mora, me miseram, filia dixit ubi es?
- 455 Mentis inops rapitur, ut quas audire solemus,
 Threicias fufis Menadas ire comis.
 Ut uitulo mugit sua mater ab ubere raptō,
 Et quærit foetus per nemus omne suos.
- Sic Dea non retinet gemitus, & concita cursu
 460 Fertur, & e campis incipit Aenna tuis.
 Inde puellaris nacta est uestigia plantæ,
 Et pressam noto pondere uidit humum.
- Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
 Si non turbassent signa reperta sues.
- 465 Iamq; Leontinos, anisenaq; flumina cursu
 Præterit, & ripas herbifer Acī tuas.

273

LIBER QVARTVS.

Præterit & Cyanen, & fontes lenis Anapi,
 Et te uorticibus non adeunde Gela.
 Liquerat Ortygiã, Megareãq; Pantagiãq;
 Quãq; Simethæas accipit æquor aquas. 470
 Antrãq; Cyclopum positis exusta caminis,
 Quicq; locus curuæ nomina falcis habet.
 Himeran, & Didymen, Agrigẽtaq; Tauromenonq;
 Sacrorumq; Melam pascua læta boum.
 Hinc Camerinam adiit, Thapsonq; & Eloria tempe, 475
 Quãq; iacet Zephyro semper apertus Eryx.
 Iamq; Peloriaden, Lilybeia, iamq; Pachynon,
 Lustrauit terræ cornua prima suæ.
 Quacuncq; ingreditur, miseris loca cuncta querelis
 Implet, ut amissum cum gemit ales Iyn. 480
 Perq; uices modo Persephone, modo filia mater
 Clamat, & alternis nomen utrunq; ciet.
 Sed neq; Persephone Cererem, nec filia matrem
 Audit, & alternis nomen utrunq; perit.
 Vinaq; pastorem uidisset an arua colentem 485
 Vox erat, hac gressus ecqua puella tulit:
 Iam color unus inest rebus, tenebrisq; teguntur
 Omnia, iam uigiles conticuere canes.
 Alta iacet uasit super ora Typhæeos Aetna,
 Cuius anhelatis ignibus ardet humus, 490
 Illic accendit geminas pro lampade pinus,
 Hinc Cereris sacris nunc quoq; læda datur.

Est specus exeli structura pumicis asper

Non homini regio, non adeunda feræ,

495 Quo simul ac uenit, frenatos curribus angues

lunxit, & æquoreas sicca pererrat aquas.

Effugit ad syrteis, & te Zanelæa Charybdis,

Et uos Nisæi naufraga monstra canes,

Adriacumq; patens late, bimaremq; Corinthon,

500 Sic uenit ad portus Attica terra tuos.

Hic primum sedit gelido mœstissima saxo,

Illud Cecropidæ nunc quoq; triste uocant.

Sub Ioue durauit multis inmota diebus,

Et Lunæ patiens, & pluuialis aquæ.

505 Sors sua cuiq; loco est, qui nunc Cerealis Eleusis

Dicitur, hic Celei rura fuere senis.

Ille domum glandes, excussaq; mora rubetis

Portat, & arsuris arida ligna focis.

Filîa parua duras redigebat monte capellas,

510 Et tener in cunis filius æger erat.

Mater ait uirgo (mota est dea nomine matris,)

Quid facis in solis incomitata locis?

Perstitit & senior quamuis onus urget, & orat,

Vt subeat tecta quantulacumq; casæ.

515 Illa negat, simularat anum, mitraq; capillos

Presserat, instanti talia dicta refert.

Sospes eas, semperq; parens, mihi filia rapta est,

Heu melior, quanto sors tua sorte mea est.

LIBER QUARTVS.

Dixit, & ut lachrymæ (neq; em̄ lachrymare deor; est)

Decidit in tepidos lucida gutta sinus. 520

Flent pariter molles animis uirgoq; senexq;

E quibus hæc iusti uerba fuere senis.

Sit tibi, Quam raptam quæris, sit filia sospes,

Surge, nec exiguæ despice tecta casæ.

Cui dea sic inquit, scissi qua cogere posses, 525

Seq; leuat saxo, subsequiturq; senem.

Dux comiti narrat, q; sit tibi filius æger,

Nec capiat somnos, inuigiletq; malis.

Illa soporiferum paruos initura penates

Colligit agresti lene papauer humo. 530

Dum legit, oblito fertur gustasse palato,

Longamq; imprudens exsoluisse famem.

Quæ quia principio posuit ieiunia noctis,

Tempus habent cœnæ sydera uisa sibi.

Limen ut intrauit, luctus uidet omnia plena. 535

Iam spes in puero nulla salutis erat.

Matre salutata, (mater Menalina uocatur.)

Iungere dignata est os puerile suo.

Pallor abit, subitasq; uident in corpore uires,

Tantus cœlesti uenit ab ore uigor. 540

Tota domus læta est, hoc est materq; paterq;

Nataq; tres illi tota fuere domus.

Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,

Pomaq; & in ceris aurea mella suis.

- 545 Abstinet alma Ceres, somniq; papavera causam
 Dat tibi cum tepido lacte bibenda puer.
 Noctis erat medium, placidicq; silentia somni,
 Triptoleum gremio sustulit illa suo.
 Terq; manu permulsit eum, tria carmina dixit,
 550 Carmina mortali non referenda sono.
 Inq; foco corpus pueri utuente fauilla
 Obruit, humanum purget ut ignis onus.
 Excutitur somno stulte pia mater, & amens
 Quid facis exclamat, membraq; ab igne rapit.
 555 Cui dea, dum non es dixit, scelerata fuisti,
 Irrita materno sunt mea dona metu.
 Ille quidem mortalis erit, sed primus arabit,
 Et seret, & culta præmia tollet humo.
 Dixit, & egrediens nubem trahit, inq; Dracones
 560 Transit, & alifero tollitur axe Ceres.
 Sumion expositum, Pyrrhæaq; tuta recessu
 Linqvit, & in dextrum qua iacet ora latus.
 Hinc adit Aegæum, quo Cycladas aspicit omnes,
 Ioniumq; capax, Icariumq; legit.
 565 Perq; urbes Asiæ longum petit Hellepontum,
 Diuersumq; locis alta pererrat iter.
 Nā modo thurilegos Arabas, modo despicit Indos,
 Hinc libis, hinc Meroe, siccaq; terra subest.
 Nunc adithesperios, Rhenum, Rhodanūq; Padūq;
 570 Teq; fluere parens Tybri potentis aquæ.

LIBER QVARTVS.

Quo feror: immensum est erratas dicere terras,
 Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
 Errat, & in cœlo, liquidiq; immunia ponti
 Alloquitur Gelido proxima signa polo.
 Parrhasides stellæ (nancq; omnia nosse potestis, 575
 Acquoreas nuncq; cum subeatis aquas)
 Persephonen natam miseræ monstrate parenti,
 Dixerat, huic Helice talia uerba refert.
 Crimine nox uacua est, Solem de uirgine rapta
 Consule, qui late facta diurna uidet. 580
 Sol aditus, quam quæris ait, ne uana labores,
 Nupta Iouis fratri tertia regna tenet.
 Quæsta diu secum, sic est affera Tonantem,
 Maximaq; in uultu signa dolentis erant.
 Si memor est de quo mihi sit Proserpina nata, 585
 Dimidium curæ debet habere tuæ.
 Orbe pererrato, sola est iniuria facti
 Cognita, commissi præmia raptor habet.
 Ac neq; Persephone digna est prædone marito,
 Nec generi hoc nobis more parandus erat. 590
 Quid grauius uictore Gyge captiua tulisset:
 Quam nunc te cœli scepra tenente tulit:
 Verum impune ferat, nos hæc patiemur inulta,
 Reddat, & emendet facta priora nouis.
 Iuppiter hanc lenit, factumq; excusat amore, 595
 Nec gener est nobis ille pudendus ast.

- Non ego nobilior, posita est mihi regia caelo,
 Possidet alter aquas, alter inane Chaos,
 Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
 600 Statq; simul iuncti rumpere uincla tori,
 Hoc quoq; tentemus, si quidem ieiuna remansit,
 Sin minus, inferni coniugis uxor erit,
 Tartara iussus adit sumptis Caducifer alis,
 Specq; redit citius, certa q; iussa refert,
 605 Rapta tribus dixit soluit ieiunia granis,
 Punica quæ lento cortice poma tegunt.
 Non secus indoluit, quam si modo rapta fuisset
 Mœsta parens, longa uixq; refecta mora est.
 Atq; ita, nec nobis caelum est habitabile dixit,
 610 Tartarea recipi me quoq; ualle iube.
 Et factura fuit, pactus nisi Iuppiter esset,
 Bis tribus ut caelo mensibus illa foret.
 Tunc demum uultumq; Ceres, animumq; recepit,
 Imposuitq; suæ spicea ferta comæ.
 615 Largaq; peruenit cessatis messis in aruis,
 Et uix congestas area cepit opes.
 Alba decet Cererem uestis, cerealibus albas
 Sumite, nunc pulli uelleris usus abest,
 Occupat Aprileis Idus cognomine uictor
 620 Iuppiter, hac illi sunt data templa die.
 Hac quoq; ni fallor, populo dignissima nostro
 Atria libertas coepit habere sua,

276

LIBER QVARTVS.

Luce fecutura tutos pete nauita portus,
 Ventus ab occasu grandine mistus erit.
 Sit licet, & fuerit, tamen hac mutinensia Casar 625
 Grandine militia contudit arma sua.
 Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
 Pontifices forda sacra litate boue.
 Forda ferens Bos est, foecundaq; dicta ferendo,
 Hinc etiam foetus nomen habere putant. 630
 Nunc grauidū pecus est, grauidę quoq; semine terre
 Telluri plenę uictima plena datur.
 Pars cadit arce Iouis, terdenas curia uaccas
 Accipit, & largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi uisceribus uitulos rapuere ministri, 635
 Sectaq; fumosis exta dedere focus,
 Igne cremat uitulos, quæ natu maxima uirgo est,
 Luce Palis populos purget ut ille cinis.
 Rege Numa fructu non respondente labori,
 Irrita decepti uota colentis erant. 640
 Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
 Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis.
 Et leuis obfesso stabat auena solo.
 Et pecus ante diem partus ædebat acerbos, 645
 Agnaq; nascendo sæpe necabat ouem.
 Sylua uetus nullaq; diu uiolata securi
 Stabat Mænalio sacra relicta deo.

L

F A S T O R V M

Ille dabat tacitis animo responsa quieto

650 Noctibus, hic geminas rex numa maectat oues,

Prima cadit Fauno, leni cadat altera Somno,

Sternitur in duro uellus utrunq; sono.

Bis caput intonsum fontana spargitur unda,

Bis sua faginea tempora fronde tegit.

655 Vfus abest Veneris, nec fas animalia mensis

Ponere, nec dig' tis annulus ullus inest.

Vesper ubi est tectus, supra noua uellera corpus

Ponit, adorato per sua uerba deo.

Interea placidam redimta papauere frontem

660 Nox uenit, & secum somnia nigra trahit.

Faunus adest, ouiumq; premens pede uellera ditro

Edidit a dextro talia uerba toro.

Morte bouum tibi rex tellus placanda duarum,

Detq; sacris animas una iuuenca duras.

665 Excutitur terrore quies, Numa uisa resoluit,

Et secum ambages, caecaq; iussa refert.

Expedit errantem nemori gratissima coniux,

Et dixit, grauidæ pofceris exta bouis.

Extâ bouis grauidæ dantur, Fœcundior annus

670 Prouenit, & fructum terra pecusq; ferunt.

Hanc quondam cytherea diem properantius ire

Iussit, & admissos præcipitauit equos.

Vt titulum imperij quam primum luce sequenti

Augusto iuueni prospera signa darent.

LIBER QVARTVS.

277

Sed iam præteritas ubi quartus Lucifer Idus 675

Respicit, hæc Hyades Dorida nocte tenent.

Tertia post hyadas cum lux erit orta remotas,

Carcere partitos circus habebit equos.

Cur igitur missæ iunctis ardentia tædis

Terga ferant Vulpes, causa docenda mihi est. 680

Frigida Carfeolis nec obliuis apta ferendis

Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.

Hæc ego pelignos natalia rura petebam

Parua, sed assiduus humida semper aquis.

Hospitis antiqui solitas intrauimus ædes, 685

Demperat emeritis iam iuga Phœbus equis.

Is mihi multa quidem, sed & hæc narrare solebat,

Vnde meum præfens instrueretur opes.

Hoc ait, in campo (campumq; ostendit) habebat

Rus breue cum duro parca colona uiro, 690

Ille suam peragebat humum, siue usus aratri,

Seu curuæ falcis, siue bidentis erat.

Hæc modo uerberat cum raro pectine pratum,

Nunc matris plumis oua fouenda dabat.

Aut uirides maluas, aut fungos colligit albos, 695

Aut humilem grato calfacit igne focum.

Et tamen assiduus exercet brachia telis,

Aduersusq; minas frigoris arma parat.

Filius huius erat primo lasciuus in æuo,

Addideratq; annos ad duo lustra duos, 700

- Is capit extremi Vulpem in conualle salicti,
 Abstulerat multas illa cohortis aues,
 Captiuam stipula foenoq; inuoluit, & ignes
 Admouet, urentes effugit illa manus.
 705 Qua fugit, incendit uestitos messibus agros,
 Damnoſis uires ignibus aura dabat.
 Factum abiit, monumenta manent, nam dicere certi.
 Nunc quoq; lex Vulpem carſeolana uetat.
 Utq; luat poenas genus hoc cerealibus ardet,
 710 Quoq; modo ſegetes perdidit, illa perit.
 Proxima cum ueniet terras uiſura patentes,
 Memnonis in roſeis Lutea mater equis.
 De duce lanigeri pecoris qui perdidit Hellen
 Sol abit, egreſſo uictima maior adeſt.
 715 Vacca ſit, an taurus, non eſt cognoſcere promptum,
 Pars prior apparet, poſteriora latent.
 Seu tamen eſt Taurus, ſiue hoc eſt foemina ſignum,
 Iunone inuita munus amoris habet.
 Nox abiit, oriturq; Aurora, palilia poſcor,
 720 Non poſcor fruſtra, ſi fauet alma Pales.
 Alma Pales faueas paſtorum ſacra canenti,
 Proſequor officio ſi tua facta meo.
 Certe ego de uitulo cinerem, ſtipulamq; fabalem,
 Sape tuli plena februa toſta manu.
 725 Certe ego tranſiſij poſitas ter in ordine flammas,
 Virgaq; rorales laurea miſit aquas.

LIBER QVARTVS.

- Mota dea est operiq; fauet, naualibus exit
Puppis, habent uentos iam mea uela suos.
I, pete uirginea populus suffimen ab ara,
Vesta dabit, uestæ munere purus eris. 730
Sanguis equi suffimen erit, uitulicq; fauilla,
Tertia res duræ cumen inane fabæ.
Pastor oues saturas ad prima crepuscula lustret,
Vnda prius spargat, uirgacq; uerrat humum.
Frondebis & fixis decorentur ouilia ramis, 735
Et regat ornatas longa corona fores.
Cœrulei fiant puro de sulfure fumi,
Tactaq; fumanti sulfure balet ouis
Vre mares oleas, tædamq; herbaq; Sabinas,
Et crepet in medijs laurus adusta focis. 740
Libaq; de milio, milij fiscella sequatur,
Rustica præcipuæ hoc dea læta cibo.
Adde dapes in utrumq; suas, Dapibusq; relectis
Syluiculam tepido lacte precare Palem,
Consule dic pariter pecori, pecorisq; magistris, 745
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Siue sacra pauis, sedi ue sub arbore sacra,
Pabulacq; in bustis in scia carpsit ouis,
Seu nentus intrauit uetitum, nostris ue fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, semicaperq; Deus. 750
Si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Vnde data est agræ fiscina frondis ouis,

F A S T O R V M

- Da ueniam culpæ, nec dum degrandinat, oblit
 Agresti Fauno supposuisse pecus.
- 755 Nec noceat turbasse lacus, ignoscite Nymphæ,
 Mota quod obscuras ungula fecit aquas,
 Tu dea pro nobis fontes, fontanaq; placas
 Numina, tu sparfos per nemus omne deos,
 Nec Dryadas, nec nos uideamus labra Dianæ.
- 760 Nec Faunum, medio cum premit arua die,
 Pelle procul morbos, ualeant hoiesq; gregesq;
 Et ualeant uigiles, prouida turba, canes.
 Neue minus multo redigam, quam mane fuerunt,
 Neue gemam referens uellera rapta Lupo.
- 765 Absit iniqua fames, herbæ, frondescq; supersint,
 Quæq; lauent artus, quæq; bibantur aquæ.
 Vbera plena premam, referat mihi caseus æra,
 Dentq; uiam liquido uimina rara sero.
 Sitq; salax Aries, conceptaq; semina coniux
- 770 Reddat, & in stabulis multa sit agna meis,
 Lanaq; proueniat nullas læsura puellas
 Mollis, & ad teneras quamlibet apte manus.
 Quæ precor eueniant, & uos faciatis ad annum
 Pastorum dominæ grandia liba Pali
- 775 His dea placanda est, hæc tu conuersus ad ortus
 Dic quater, & uiuo perlue rore manus,
 Dum licet apposita ueluti cratere canella
Lac niueum potes, purpureamq; sapam.

LIBER QVARTVS.

279

Moxq; per ardentē stypulæ crepitan̄tis aceruos
 Trañcias celerī strenua membra pede. 780
 Expositus mos est, moris mihi restat origo,
 Turba facit dubium, cœptaq; nosra tenet.
 Omnia purgat edax ignis, uitiumq; metallis
 Excoquit, idcirco cum duce purgat oues.
 An quia cunctarum contraria semina rerum 785
 Sunt duo, discordes ignis & unda Dei,
 Iunxerunt elementa patres, aptumq; putarunt
 Ignibus, & sparsa tingere corpus aqua.
 An q; in his uitæ causa est, hæc perdidit exul,
 His noua fit coniux, hæc duo magna putant. 790
 Vix equidem credo, sunt qui Phaethonta referri
 Credant, & nimias Deucalionis aquas.
 Pars quoq; cum saxis pastores saxa feribant,
 Scintillam subito prosiluisse ferunt.
 Prima quidem perij, stypulis excepta secunda est, 795
 Hoc argumentum flamma palilis habet.
 An magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
 Innocuum uicto cui dedit ignis iter?
 Hoc tamen est uero propius, cum cõdita Roma est,
 Trasserri iussos in noua tecta Lares. 780
 Mutantesq; domum tectis agrestibus ignem,
 Et cessaturæ supposuisse casæ.
 Per flammās salis̄se pecus, salis̄se colonos,
 Quod sit natali nunc quoq; Romatuo.

- 805 Ipse locum casus Vati facit, urbis origo
 Venit, ades factis magne Quirine tuis,
 Iam luerat poenas frater Numitoris, & omne
 Pastorum gemino sub duce uulgus erat.
 Contrahere agrestes, & moenia ponere utriq;
- 810 Conuenit, ambigitur moenia ponat uter.
 Non opus est dixit certamine Romulus ullo,
 Magna fides auium est, experiamur aues.
 Res placet, alter init nemorosi saxa Palati,
 Alter Auentinum mane cacumen adit.
- 815 Sex Remus hic uolucres, bis sex uidet ordine frater,
 Satur, & arbitrium Romulus urbis habet,
 Apta dies legi ur, qua moenia signat aratro,
 Sacra Pales aderat, inde mouetur opus.
 Fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima,
- 820 Et de uicino terra petita solo.
 Fossa repletur humo, terræq; imponitur ara.
 Et nouus accenso funditur igne rogus.
 Inde premens stiuam designat moenia sulco,
 Alba iugum niueo cum Boue Vacca tulit.
- 825 Vox fuit hæc regis condentis Iuppiter urbem,
 Et genitor Mauors, Vestaq; mater ades,
 Quosq; pium est adhibere deos, aduertite cuncti,
 Auspicius uobis hoc mihi surgat opus.
 Longa sit huic ætas, dominæq; potentia terræ,
- 830 Sitq; sub hac oriens, occiduus q; dies.

LIBER QVARTVS.

Ille precabatur, tonitru dedit omnia leuo
 Iupiter, & leuo fulmina missa polo.
 Augurio læti iaciunt fundamina ciues,
 Et nouus exiguo tempore murus erat.
 Hoc Celer urget opus, quē Romulus ipse uocarat, 835
 Sintq; Celer curæ dixerat ista tuæ,
 Neue quis aut muros, aut factam uomere fossam
 Transeat, audentem talia dede neci.
 Quod Remus ignorans, humiles cōtemnere muros
 Cœpit, & his populus dicere tutus erit? 840
 Nec mora transiit, tetro Celer occupat aufum,
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
 Hæc ubi rex didicit, lachrymas introrsus obortas
 Deorat, & clausum pectore ualvus habet.
 Flere palam non vult, exemplaq; fortia seruat. 845
 Sicq; meos muros transeat hostis ait.
 Dat tamen exequias, nec iam suspendere fletum
 Sustinet, & pietas dissimulanda patet.
 Osculaq; applicuit posita suprema pheretro,
 Atq; ait, inuito frater adempte uale. 850
 Arfurosq; artus unxit, fecere quod ille
 Fauustus, & moestas Acca soluta comas.
 Tunc iuuenes non dum facti fleuere Quirites.
 Vltima plorato subdita flamma rogo est.
 Vrbs oritur (quis tunc hoc illi credere posset?) 855

- Victorem terris impositura pedem,
 Cuncta regas, & sis sub magno cæsare semper,
 Sape etiam plures nominis huius habe,
 Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
 860 Omnia sint humeris inferiora tuis,
 Dicta Pales nobis est, idem uinalia dicam,
 Vna tibi media est inter utrunq; dies.
 Numina uulgares Veneris celebrate puellæ.
 Multa professorum quæstibus apta Venus,
 865 Poscite thure dato formam, populicq; fauorem,
 Poscite blanditias, dignaq; uerba ioco,
 Cumq; sua dominæ date grata sisymbria myrto,
 Textaq; composita iunca uincla rosa,
 Tempa frequentari collinæ proxima portæ
 870 Nunc decet, a siculo nomina colle tenet,
 Vtq; Syracusas arethusidas abstulit armis
 Claudius, & bello te quoq; cepit Eryx.
 Carmine uiuacis Venus est translata Sibyllæ,
 Inq; suæ stirpis maluit urbe coli.
 875 Cur igitur festum Veneris uinalia dicant,
 Quæritis, & quare sit Iouis ista dies,
 Turnus, an Aeneas latine gener esset Amata
 Bellum erat, hetruscas Turnus adorat opes,
 Clarus erat, sumptisq; ferox Mezentius armis,
 880 Et uel equo magnus, uel pede maior erat.

LIBER QVARTVS.

Quem Rutulus, Turnusq; suis asciscere tentant
 Partibus, hæc contra dux quoq; thuscus ait.
 Stat mihi non paruo uirtus mea, uulnera testor,
 Armæq; quæ sparsi sanguine sape meo.
 Qui petis auxiliũ, non grandia diuide mecum 885
 Præmia, de lacubus proxima musta tuis.
 Nulla mora est operi, uestrũ est dare, uincere nostrũ,
 Quam uelit Aeneas ista negata mihi.
 Annuerant Rutuli, Mezentius induit arma,
 Induit Aeneas, alloquiturq; Iouem. 890
 Hostica Tyrrheno nota est uindemia regi,
 Iuppiter elatio palmite musta feres.
 Vota ualent meliora, cadit Mezentius ingens
 Atq; indignanti pectore plangit humum.
 Venerat Autumnus calcatis sordidus uuis, 895
 Redduntur merito debita uina Ioui.
 Dicta dies hinc est uinalia, Iuppiter illa
 Vendicat, & festis gaudet inesse suis.
 Sex ubi, quæ restant luces, Aprilis habebit,
 In mediõ cursu tempora ueris erunt. 900
 Et frustra pecudem quares Athamantidos Helles,
 Signaq; dant imbres, exoriturq; canis.
 Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
 Obstiter in media candida turba uia.
 Flamen in antiquæ lucum Rubiginis ibat, 905

- Exta canum flammis exta daturus ouis.
 Protinus accessi, ritus ne nescius essem,
 Eddidit hæc Flammen verba Quirine tuus.
 Aspera rubigo parcas ceraalibus herbis,
 910 Et tremat in summa lene cacumen humo.
 Tu fata syderibus cœli nutrita fecundi
 Crescere dum fiant falcibus apta sinas.
 Vis tua non leuis est, quæ tu frumenta notasti,
 Mœstus in amissis illa colonus habet.
 915 Nec uenti totum Cereri nocuere, nec imbres,
 Nec marmoreo pallet adusta gelu,
 Quantum si culmos Titan incalfacit udos,
 Tunc locus est iræ diua timenda tuæ.
 Parce precor, scabrasq; manus a messibus aufer,
 920 Neue noce cultis, posse nocere sat est.
 Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
 Quodq; potest alios perdere, perde prius.
 Vtilius gladios, & tela nocentia carpes,
 Nil opus est illis, oia mundus agat.
 925 Sarcula nunc, durusq; bidens, & uomer aduncus
 Ruris opes niteant, inquinet arma situs,
 Conatusq; aliquis uagina ducere ferrum,
 Astrictum longa sentiat esse mora.
 At tu ne uiola Cererem, semperq; colonus
 930 Absenti possit soluere uota tibi.

LIBER QVARTVS.

Dixerat, a dextra uillis mantile solutis

Cumq; meri patera thuris acerra fuit.

Thura focis, uinumq; dedit, fibrascq; bidentis,

Turpiacq; obscœnæ uidimus exta canis.

Tum mihi cur detur sacris noua uictima quæris, 935

Quæsieram, causam percipe flamen ait.

Est canis (Icarium dicunt) quo sydere moto

Tota sitit tellus, præripiturq; seges.

Pro Cane sydereo, Canis hic imponitur aræ,

Et, qua re fiat, ni, nisi nomen, habet. 940

Cum Priami coniux Tithonia fratre relicto

Sustulit immenso ter iubar orbe suum.

Mille uenit uarijs florum dea nexa coronis,

Scœna ioci morem liberioris habet.

Exit, & in Maïas festum florale calendas, 945

Tunc repetam, nunc me grandius urget opus.

Aufert Vesta diem, cognati Vesta recepta est

Limine, sic iusti constituere patres.

Phœbus habet partem, Vestæ pars altera cessit,

Quod superest illis, tertius ipse tulit. 950

Stare palatinæ laurus, prætextaq; quercus

Stet, domus æternos treis habet una deos.

PVBLII OVIDII NASO

nis, Faistorum liber Quintus.

M iij

F A S T O R V M I I

Væritis unde putem Maio data no-
mina mensi, (sa mihi.

Non liquido satis est cognita cau-
Ut stat, & incertus qua sit ubi nescit

Cum uidet ex omni parte uiator iter. (eundem

5 Sic quia posse datur diuerfas reddere causas,

Quo ferar ignoro, copiacq; ipsa nocet.

Dicite quæ fontes Aganippidos Hippocrenes

Grata Medusæi signa teneris equi.

Dissensere deæ, quarum Polyhymnia cœpit

10 Prima, silent aliæ, dictaq; mente notant,

Post Chaos, ut primū data sunt tria corpora mundo,

Inq; nouas species omne recessit opus.

Pondere terra suo subsedit, & æquora traxit,

At cœlum leuitas in loca summa tulit.

15 Sol quoq; cum stellis nulla grauitate retentus,

Et uos Lunares exiluistis equi.

Sed neq; terra diu cœlo, neq; cætera Phœbo

Sydera cedebant, par erat omnis honor.

Sæpe aliquis folio, quod tu Saturne tenebas,

20 Ausus de media plebe sedere Deus,

Et Latus Oceano quisquam Deus aduena iunxit,

Thetys & extremo sæpe recepta loco est.

Donec honor placidoq; decens reuerentia uultu

Corpora legitimis imposuere toris.

Hinc fata maiestas, quæ mundum temperat omnem, 25

Quæq; die partu est ædita, magna fuit.

Nec mora confedit medio sublimis olympto

Aurea purpureo conspicienda sinu.

Confedere simul Pudor & Metus, omne uideres

Numen ad hanc uultus composuisse suos. 30

Protinus intrauit mentes suspectus honorum,

Fit pretium dignis, nec sibi quisq; placet.

Hic status in cælo multos permanfit in annos,

Dum senior fatis excidit arce Deus,

Terra ferox partus immania monstra Gigantes 35

Edidit aufuros in Iouis ire domum,

Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues,

Atq; ait in magnos arma nuuo ete deos.

Extruere hi montes ad sydera summa parabant,

Et magnum bello sollicitare Iouem. 40

Fulmina de cæli iaculatus Iuppiter arce

Vertit in authores pondera uasta suos.

His bene Maiestas armis defensa deorum

Restat, & ex illo tempore culta manet.

Affidet inde Ioui, Iouis est fidissima custos, 45

Et præstat sine ui scepra tenenda Ioui.

Venit & in terras, coluerunt Romulus illam

Et numa, mox alij, tempore quisq; suo.

Ille patres in honore pio, matresq; tuetur,

- 50 Illa comes pueris, uirginibusq; uenit,
 Illa datos fasces commendat, eburq; curule,
 Illa coronatis alta triumphat equis.
 Finierat uoces Polyhymnia, dicta probarunt
 Clíoq; & curuæ scita Thaleia Lyrae.
- 55 Excipit Vranie, facere silentia cunctæ,
 Et uox audiri nulla, nisi illa potest.
 Magna fuit capitis quondam reuerentia cani,
 Inq; suo pretio ruga senilis erat.
 Martis opus iuuenes, animosaq; bella gerebāt.
- 60 Et pro Dis aderant in statione suis.
 Viribus illa minor, nec habendis utilis armis
 Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
 Nec nisi post annos patuit tunc curia feros,
 Nomen & ætatis mite senatus habet.
- 65 Iura dabat populo senior, finitq; certis
 Legibus est ætas, unde petatur honos.
 Et mediis iuuenum non indignantibus ipsis,
 Ibat, & interior si comes unus erat.
 Verba quis auderet coram sene digna rubore
- 70 Dicere? censuram longa senectæ dabat.
 Romulus hoc uidit, selectaq; corpora patres
 Dixit, ad hos urbis summa relata nouæ est.
 Hinc sua maiores tribuisse uocabula maio
 Tangor, & ætati consuluisse suæ.

LIBER QUINTVS.

Et Numitor dixisse potest, da Romule menssem 75
 Hunc senibus, nec auum sustinuisse nepos.
 Nec leue propositum pignus successit honoris,
 Iunius a iuuenum nomine dictus adest.
 Tunc sic neglectos edera redimita capillos
 Prima sui coepit Calliopea chori, 80
 Duxerat Oceanus quondam titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc fata Pleione cum coelifero Atlante
 Iungitur, ut fama est, Pleiadasq; parit.
 Quarum Maia suas forma superasse sorores 85
 Traditur, & summo concubuisse Ioui.
 Haec enixa iugo cupressiferæ Cyllenes
 Aetherium uolucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc, Ladonq; rapax, & Manalus ingens
 Rite colunt, Luna credita terra prior, 90
 Exul ab Arcadia latios Euander in agros
 Venerat, impositos attuleratq; deos.
 Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor, & herbe,
 Et pauca pecudes, & casa rara fuit.
 Quo postq; uentum est, consistite praescia mater, 95
 Nam locus imperij rus erit istud, ait.
 Et matri, & Vati paret Nonacrius Heros,
 Inq; peregrina constitit hospes humo.
 Sacraq; multa quidem, sed Fauni prima bicornis

- 100 Has docuit gentes, alipedisq; dei,
 Semicaper coleris succinctis Faune Iupercis,
 Collustrant celeres uerbera secta uias,
 At tu materno donasti nomine mensam
 Inuentor curuæ furibus apte fidis.
- 105 Nec pietas hæc prima tua est, septena putaris
 Pleiadum numero fila dedisse lyræ,
 Hæc quoq; deserat, laudata est uoce sororum,
 Quid faciam; turbæ pars habet omnis idem.
 Gratia Pieridum uobis æqualiter adsit,
- 110 Nullaq; laudetur plusue, minusue mihi.
 A Ioue surgat opus, prima mihi nocte uidenda
 Stella est in cunis officiosa Iouis,
 Nascitur oleniæ signum pluuiæ Capellæ,
 Illa dati cælum præmia lactis habet.
- 115 Nais Amalthea Cretæa nobilis Ida
 Dicitur in syluis occuluisse Iouem,
 Huic fuit Hædorum mater formosa duorum
 Inter dictæos conspicienda greges.
 Cornibus aerijs, atq; in sua terga recuruis
- 120 Vbere quod nutrix posset habere Iouis,
 Lac dabat illa deo, sed fregit in arbore cornu,
 Truncatq; dimidia parte decoris erat.
 Sustulit hoc Nymphæ, cinxitq; decentibus herbis,
 Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.

LIBER QVINTVS.

Ille ubi res cœli tenuit, solioq; paterno 125
 Sedit, & inuictio nil loue maius erat.
 Sydera nutriticem, nutriticis fertile cornu
 Fecit, quod dominæ nunc quoq; nomen habet.
 Præstitibus Maiæ laribus uidere calendæ
 Aram constitui, paruq; signa deum. 130
 Ara erat illa quidem curibus, sed longa uetustas
 Destruit, & saxo longa senecta nocet.
 Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod præstant oculis omnia tuta suis.
 Stant quoq; pro nobis, & præsumt mœnibus urbis, 135
 Et sunt præsentis, auxiliūq; ferunt.
 Et canis ante pedes saxo fabricatus eodem
 Stabat, quæ standi cum lare causa fuit.
 Seruat uterq; domum, domino quoq; fidus uterq;
 Compita grata deo, compita grata cani. 140
 Exagitant & lar & turba diuina fures,
 Peruigilantq; lares, peruigilantq; canes.
 Bina gemellorum quærebam signa deorum
 Vtibus annosæ facta caduca moræ.
 Mille lares Geniūq; ducis, qui tradidit illos, 145
 Vrbs habet, & uitei numina trina colunt.
 Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
 lus habet, interea diua canenda Bona est.
 Est moles natura loco, res nomina fecit,

- 150 Appellant saxum, pars bona montis ea est.
 Hic Remus insliterat frustra, quò tempore fratri
 Regna Palatinæ prima dedistis aues.
 Tempa patres illic oculos exosa uiriles
 Leniter accliuo constituere iugo.
- 155 Dedicat hoc ueteris Clauforum nominis heres
 Virgineo nullum corpore passa uirum
 Liuiã restituit, nec non imitata maritum,
 Effet, & ex omni parte secuta uirum.
 Postera cum roseam pulsas Hyperionis astris
- 160 In matutinis lampada tollet equis.
 Frigidus agrestis summas mulcebit aristas,
 Candidaq; a capreis uela dabuntur aquis.
 At simul inducent nocturna crepuscula noctem,
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
- 165 Ora micant tauri, septem radiantia flammis,
 Nauita quas Hyadas grauius ab imbre uocat.
 Pars Bacchum nutritisse putat, pars credidit esse
 Tethyos has neptes, Oceanicq; senis.
 Nondum stabat Atlas humeros oneratus olympo,
- 170 Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
 Hunc stirps Oceani maturi nixibus Aethra
 Edidit, & Nymphas, sed prior ortus Hyas.
 Dum noua lanugo, pauídos formidine ceruos,
 Terret, & est illi præda benigna Lepus.

LIBER QUINTVS.

At postq̄ Virtus annis adoleuit, in Apros 175

Audet, & hirsutas comminus ire feras.

Dumq̄ petit latebras foetæ catulosq̄ leænæ,

Ipse fuit libycæ præda cruenta lea.

Mater Hyan, & Hyan moestæ fleuere sorores,

Ceruicemq̄ polo suppositurus Atlas. 180

Victus uterq̄ parens tamen est pietate sororum,

Illâ dedit cœlum, nomina fecit Hyas.

Mater ades florum ludis celebrata iocosis,

Distuleram partes mense priore tuas.

Incipis Aprili, transis in tempora Maij, 185

Alter te fugiens, cum uenit, alter habet.

Cum tua sint, cedantq̄ tibi confinia mensum,

Conuenit in laudes ille uel ille tuas.

Circus in hunc exit, clamataq̄ palma theatris,

Hoc quoq̄ cum circi munere carmen eat. 190

Ipsa doce, quæ scis, hominum sententia fallax,

Optima tu proprij nominis author eris.

Sic ego, sic nostris respondit diua rogatis,

Dum loquitur, uernas afflat ab ore rosas.

Chloris eram, quæ flora uocor, corrupta latino 195

Nominis est nostri littera græca sono.

Chloris eram Nymphæ campi foelicis, ubi audis

Rem fortunatis ante fuisse uiris.

Quæ fuerat mihi forma, graue est narrare modeste,

- 200 Sed generum matri repperit illa deum.
 Ver erat, errabam, Zephyrus conspexit, abibam,
 Insequitur, fugio, fortior ille fuit.
 Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
 Ausus erichthea praemia ferre domo.
- 205 Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
 Inq; meo non est ulla querela toro.
 Vere fruor semper, semper nitidissimus annus,
 Arbor habet frondes, pabula semper humus,
 Est mihi foecundus dotalibus hortus in agris,
- 210 Aura fouet, liquidæ fonte rigantur aquæ.
 Hunc meus impleuit generoso flore maritus,
 Atq; ait, arbitrium tu dea floris habe.
 Sæpe ego digestos uolui numerare colores,
 Non potui, numero copia maior erat.
- 215 Roscida cum primum folijs excussa pruina est.
 Et uariae radijs intepuere comæ.
 Tunc ueniunt pictis incinctæ uestibus horæ,
 Inq; leues calathos munera nostra legunt.
 Protinus accedunt charites, nectuntq; coronas,
- 220 Sertaq; coelestes implicitura comas.
 Prima per immensas sparsi noua semina terras.
 Huius egens tellus ante coloris erat.
 Prima therapnaeo feci de sanguine florem,
 Et manet in folio scripta querela suo.

LIBER QVINTVS.

297

Tu quoq; nomen habes cultos Narcisse per agrös 225

Infelix, q; non alter, & alter eras.

Quid Crocon, aut Acin referam, Cinyrac; creatum,

De quorum per me sanguine surgit honor;

Mars quoq;, si nescis, per nostras editus artes

Iuppiter hoc, ut adhuc nesciat, usq; precor. 230

Sancta Iouem Iuno, nata sine matre Minerua,

Officio doluit non eguisse suo.

Ibat ut oceano quereretur facta mariti,

Restitit ad nostras fessa labore fores.

Quam simul aspexi, quid te Saturnia dixi 235

Attulit; exponit quem petit illa locum.

Addidit & causam, uerbis solabar amicis,

Nec inquit uerbis cura leuanda mea est.

Si pater est factus neglecto coniugis usu

Iuppiter, & solus nomen utrunq; tenet, 240

Cur ego desperem fieri sine coniuge mater?

Et pariter intacto, dummodo casta uiro;

Omnia tentabo latis medicamina terris,

Et freta, tartareos excutiamq; sinus.

Vox erat in cursu, uultum dubitantis habebam, 245

Nescio quid Nymphe scire uideris ait.

Ter uolui promittere opem, ter lingua retenta est,

Ira Iouis magni causa timoris erat.

Fer precor auxilium dixit, caelabitur author,

- 250 Et stygiæ nomen testificabor aquæ.
 Quod petis Olenijs inquam tibi missus ab aruis
 Flos dabit, est hortis unicus ille meis.
 Qui dabat hoc dixit, sterilem quoq; tange iuuentam
 Mater erit, tetigi, nec mora mater erat.
- 255 Protinus hærentem decerpit pollice florem.
 Tangit, & e tacto concipit illa sinu.
 Iamq; grauis Thracen, & leua propontidos intrat,
 Fitq; potens uoti, Marsq; creatus erat.
 Qui memor accepti per me natalis, habeto
- 260 Tu quoq; Romulea dixit in urbe locum,
 Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
 Esse putas, tangit numen & arua meum.
 Si bene floruerint segetes, erit area diues.
 Si bene floruerint uinea, Bacchus erit.
- 265 Si bene floruerint oleæ, nitidissimus annus.
 Poma quoq; euentum temporis huius habent.
 Flore simul læso pereunt uitiaq; fabaq;
 Et pereunt lentes aduena Nile tuæ,
 Vina quoq; in magnis operose condita cellis
- 270 Florent, & nebulæ dolia summa tegunt.
 Mella meum munus, uolucres ego mella daturas
 Ad uiolam, & cythos, & thyma prata uoco.
 Nos quoq; idem facimus, tunc cū iuuenilibus annis
 Luxuriant animi, corporaq; ipsa uigent.

LIBER QVINTVS.

Talia dicentem tacitus mirabar, at illa 275

Ius tibi dicendi est, si qua requiris, ait.

Dic dea, respondi, ludorum quæ sit origo.

Vix bene desieram, rettulit illa mihi,

Cætera luxuriæ non dum instrumenta uigebant,

Aut pecus, aut latam diues habebat humum, 280

Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.

Sed iam de uetito quisq; parabat opes,

Venerat in morem populi depascere saltus.

Idq; diu licuit, pœnaq; nulla fuit.

Vindice seruabat nullo sua publica uulgus, 285

Iamq; in priuato pascere inertis erat.

Plebis ad ædiles perducta licentiã talis

Publicios, animus defuit ante uiris.

Rem populus recipit, multam subiere nocentes,

Vindicibus laudi publica cura fuit. 290

Mulcta data est ex parte mihi, magnoq; fauore

Victores ludos insituere nouos.

Parte locant cliui, qui tunc erat ardua rupes,

Vtile nunc iter est, publiciumq; uocant,

Annua credideram spectacula facta, negauit, 295

Addidit & dictis altera uerba suis.

Nos quoq; tangit honos, festis gaudemus, & aris,

Turbaq; coelestes ambitiosa sumus.

Sæpe deos aliquis peccando fecit iniquos,

- 300 Et pro delictis hostia blandia fuit,
 Sæpe Iouem uidi, cum iam sua mittere uellet
 Fulmina, thure dato sustinuisse manum.
 At si negligimur, magnis iniuria pœnis
 Soluitur, & iustum præterit ira modum,
- 305 Respice Testiaden, flammis absentibus arsit,
 Causa est, q̄ Phœbes ara sine igne fuit.
 Respice Tantaliden, eadem dea tela tenebat,
 Virgo est, & spretos bis tamen ulta focos.
 Hippolyte infœlix uelles coluisse Dionen,
- 310 Cum consternatis diripereris equis,
 Longa referre mora est collecta obliuia damnis,
 Me quoq̄ Romani præteriere patres,
 Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
 Exigerent nostræ qualia damna notæ?
- 315 Excidit officium tristi mihi, nulla tuebar
 Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
 Lilia deciderant, uiolas arere uideres,
 Filicq̄ punicea languida facta croci.
 Sape mihi Zephirus dotes corrumpere noli
- 320 Ipsa tuas dixit, dos mihi utilis erat.
 Florebant oleæ, uenti nocuere proterui,
 Florebant segetes, grandine laesa seges.
 In spe uitis erat, cœlum nigrescit ab austris,
 Et subita frondes decutiuntur aqua.

Nec uolui fieri, nec sum crudelis in ira, 325
 Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
 Conuenere patres, & si bene floreat annus,
 Numinibus nostris annua festa uouent.
 Annuimus uotis, consul cum consule ludos
 Posthumio Lenas persoluerere mihi, 330
 Quarere conabar quare lasciua maior
 His foret in ludis, liberiorq; iocus.
 Sed mihi succurrit numen non esse seuerum,
 Aptaq; delitijs munera ferre deam.
 Tempora subtilibus pinguntur tecta coronis, 335
 Et latet iniecta splendida mensa rosa.
 Ebrius incinctis Philyra conuiuia capillis
 Saltat, & imprudens uertitur arte meri.
 Ebrius ad durum formosae limen amicae
 Cantat, habent unctae mollia ferta comae. 340
 Nulla coronata peraguntur seria fronte,
 Nec liquidae iuncto flore bibuntur aquae.
 Donec eras mistus nullis Acheloe racemis,
 Gratia sumendae non erat ulla rosae.
 Bacchus amat flores, Baccho placuisse coronam 345
 Ex Ariadnaeo sydere nosse potes.
 Scena leuis decet hanc, non est, mihi credite, non est
 Illa cothurnatas inter habenda deas.
 Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,

- 350 Non ex difficili cognita causa fuit.
 Non est de tetricis, non est de magna professis,
 Vult sua plebeio sacra patere choro.
 Et monet ætatis specie, dum floreat, uti,
 Contemnunt spinam cum cecidere rosæ
- 355 Cur tamen, ut dantur uestes Cerealibus albæ,
 Sic est hæc cultu uersicolore decens?
 An quia maturis albescit messis aristis,
 Et color & species floribus omnis inest?
 Annuit, & motis flores cecidere capillis,
- 360 Decidere in mensas ut rosa missa solet.
 Lumina restabant quorum me causa latebat,
 Cum sic errores abstulit illa meos.
 Vel quia purpureis collucent floribus agri,
 Lumina sunt nostros uisa decere dies.
- 365 Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma colore,
 Atq; oculos in se splendor uterq; trahit.
 Vel quia delitijs nocturna licentia nostris
 Conuenit, a uero tertia causa uenit.
 Est breue præterea, de quo mihi quærere restat,
- 370 Si liceat dixi, dixit & illa, licet.
 Cur tibi pro lybicus clauduntur rete leanis
 Imbelles capreæ, sollicitusq; Lepus.
 Non sibi respondit syluas cessisse, sed hortos,
 Aruæq; pugnaci non adeunda feræ.

290

LIBER QVINTVS.

Omnia finierat, tenues secessit in auras, 375
 Mansit odor, posses scire fuisse deam.
 Floreat ut toto carmen Nafonis in æuo,
 Sparge precor donis pectora nostra tuis.
 Nocte minus quarta promet sua sydera Chiron
 Semiuir, & flauî corpore mistus equi. 380
 Pelion æmonîæ mons est obuersus in austros,
 Summa uirent pinu, cætera quercus habet.
 Phillyrides tenuit, saxo stant antra uetusto,
 Quæ iustum memorant incoluisse senem.
 Ille manus olim missuras Hectora leto 385
 Creditur in lyricis detinuisse modis.
 Venerat Alcides exhausta parte laborum,
 Iussaq; restabant ultima pene uiro.
 Stare simul casu Troiæ duo fata uideres,
 Hinc puer Aeacides, hinc Ioue natus erat. 390
 Excipit hospitio iuuenem Phillyrius Heros,
 Et causam aduentus quærit, & ille docet.
 Respicit interea clauam, spoliūq; Leonis,
 Virq; ait his armis, armaq; digna uiro.
 Nec se, quin horrens auderet tangere fetis 395
 Vellus, Achilleæ continuere manus.
 Dumq; senex tractat squallentia tela uenenis,
 Excidit, & leuo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitq; a corpore ferrum,

- 400 Et gemit Alcides, Emoniusq; puer,
 Ipse tamen lectas pagaseis collibus herbas
 Temperat, & uana uulnera mulcet ope,
 Virus edax superabat opem, penitusq; recepta,
 Ossibus, & toto corpore pestis erat.
- 405 Sanguine Centauri lernææ sanguis Echidnæ
 Mistus, ad auxilium tempora nulla dabat.
 Stabat ut ante patrem lachrymis persusus Achilles,
 Sic flendus Peleus si moreretur erat.
 Sæpe manus ægras manibus mulcebat amicis.
- 410 Morum quos fecit præmia, doctor habet,
 Oscula sæpe dedit, dixit quoq; sæpe iacenti
 Viue precor, nec me care relinque pater,
 Nona dies aderat, cum tu iustissime Chiron
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.
- 415 Hunc lyra curua sequi cuperet, sed idonea non dum
 Est uia, nox aptum tertia tempus erit.
 Tunc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
 Ter dederint Phœbo sydera uicta locum,
 Ritus erit ueteris nocturna lemuria sacri,
- 420 Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
 Annus erat breuior, nec adhuc pia februa norant,
 Nec tu dux mensium lane biformis eras,
 Iam tamen extincto cineris sua dona ferebant,
 Compositiq; nepos busta piabat aui.

LIBER QVINTVS.

291

Mensis erat Maius, Maiorum nomine dictus, 425
 Qui partem prisca nunc quoq; moris habet.
 Nox ubi iam media est, somnumq; silentia præbent,
 Et canis, & uariæ conticuisistis aues.
 Ille memor ritus ueteris, timidusq; deorum
 Surgit, habent gemini uíncula nulla pedes. 430
 Signaq; dat digitis medio cum pollice iunctis,
 Occurrat tacito ne leuis umbra sibi.
 Cumq; manus puras fontana perluit unda,
 Vertitur, & nigras accipit ore fabas.
 Auersusq; iacit, sed dum iacit, hæc ego mitto, 435
 His, inquit, redimo meq; meosq; fabis.
 Hæc nouies dicit, nec respicit, umbra putatur
 Colligere, & nullo terga uidente sequi.
 Rursus aquam tangit, Temesæaq; concrepat æra,
 Et rogat, ut tectis exeat umbra suis. 440
 Cum dixit nouies, manes exite paterni,
 Respicit, & pure sacra peracta putat.
 Dicta sit unde dies, quæ nominis extet origo,
 Me fugit, ex aliquo est inuenienda deo.
 Pleiade nate mone uirga uenerande potenti, 445
 Sæpe tibi est stygij regia uisa Iouis.
 Venit adoratus Caducifer, accipe causam
 Nominis, ex ipso est cognita causa deo.
 Romulus ut tumulo fraternas abdidit umbras,

F A S T O R V M

- 450 Et male ueloci iusta soluta Remo.
 Faustus infœlix, & passis Acca capillis
 Spargebant lachrymis ossa perusta suis.
 Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti,
 Vtq; erat in duro procubere toro.
- 455 Vmbra cruenta Remi uisa est assistere lecto,
 Atq; hæc exiguo murmure uerba loqui,
 En ego dimidium uoti parsq; altera uestri,
 Cernite sim qualis, qui modo talis est eram.
 Qui modo si uolucres habuisssem regna iubentes,
- 460 In populo potui maximus esse meo.
 Nunc elapsa rogi flammis, & inanis imago,
 Hæc est ex illo forma relicta Remo.
 Heu ubi Mars pater est, si uos modo uera locuti,
 Vberaq; expositis illa ferina dedit.
- 465 Quem lupa seruauit, manus hunc temeraria ciuis
 Perdedit, o quanto mitior illa fuit.
 Sæue Celer crudelem animam per uulnera reddas,
 Vtq; ego sub terras sanguinolentus eas.
 Noluit hoc frater, pietas æqualis in illo est,
- 470 Quod potuit lachrymas manibus ille dedit.
 Hunc uos per lachrymas, per uestra alimenta rogate,
 Vt celebrem nostro signet honore diem.
 Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt,
 Lubrica prensantes effugit umbra manus.

LIBER QUINTVS.

Vifq; confugiens fomnos abduxit imago, 475
Ad regem uoces fratris uterq; ferunt.

Romulus obfequitur, lucemq; temuria dixit
Illam, qua pofitis iufta feruntur auis.

Aspera mutata eft in lenem tempore longo
Littera, quæ toto nomine prima fuit. 480

Mox etiam lemures animas dixere ſilentum,
Hic ſenſus uerbi, uis ea uocis erat.

Fana tamen lemures illis clauſere diebus,
Vt nunc ferali tempore operata uides.

Nec uiduæ tædis eadem, nec uirginis apta 485
Tempora, quæ nupſit, nec diuturna fuit.

Hac quoq; de cauſa, ſi te prouerbia tangunt,
Menſe malas Maio nubere, uulguſ ait.

Sed tamen hæc tria ſunt ſub eodem tempore feſta,
Inter ſe nulla continuata die. 490

Quorum ſi medijs Bœoton Oriona quæres,
Faluſ eris, ſigni cauſa ſonanda mihi eſt.

Iuppiter, & lato qui regnat in æquore frater,
Carpebant ſocias, Mercuriuſq; uias.

Tempus erat quo uerſa iugo referuntur aratra, 495
Et pronuſ ſaturæ lac bibit agnuſ ouis.

Forte ſenex Hireuſ anguſti cultor agelli
Hoſ uidet, exiguam ſtabat ut ante caſam.

Atq; ita, longa uia eſt, nec tempora longa ſuperſunt,

- 500 Dixit, & hospitiibus ianua nostra patet.
 Addidit & uultum uerbis, iterumq; rogauit.
 Parent promissis, dissimulantq; deos.
 Tecta senis subeunt nigro deformia fumo,
 Ignis in extremo stypite paruus erat.
- 505 Ipse genu nixus flammam excussit ab aura,
 Et promit quassas, comminuitq; faces,
 Stant calices, minor inde fabas olus alter habebat,
 Et spumat testa pressus uterq; sua.
 Dumq; mora est, tremula dant uina rubentia dextra,
- 510 Accipit æquoreus pocula prima Deus.
 Quæ simul exhausit, da nunc bibat ordine dixit
 Iuppiter, audito palluit ille loue.
 Ut redijt animus, cultorem pauperis agri
 Imolat, & magno torret in igne bouem.
- 515 Quæq; puer quondam primis diffuderat annis,
 Promit fumoso condita uina cado.
 Nec mora, flumineam lino cælauerat ulram,
 Sic quoq; non altis incubuere toris.
 Nunc dape, nunc posito mensæ nituere lyæo,
- 520 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
 Verba fuere louis, si quid fert impetus, ora,
 Omne feres, placidi uerba fuere senis.
 Cara fuit coniux prima mihi cara iuuenta
 Cognita, nunc ubi sit, quæritis; urna tegit.

293

Huic ego iuratus uobis in uerba uocatis, 525
 Coniugio dixi sola fruire meo,
 Et dixi, & seruo. sed enim diuersa uoluntas
 Est mihi, nec coniux, sed pater esse uolo.
 Annuerant omnes, omnes ad terga iuuenti
 Constiterant, pudor est ulteriora loqui. 530
 Tunc super iniecta texere madentia terra.
 Iancq; decem menses, & puer ortus erat.
 Tunc Hireus, quia sic genitus, uocat Vriona.
 Perdedit antiquum littera prima sonum.
 Creuerat immensum, comitem sibi delia sumpsit, 535
 Ille deæ custos, ille satelles erat.
 Verba mouent iras non circumspicta deorum.
 Quam nequeam dixit uincere, nulla fera est.
 Scorpion immisit tellus, fuit impetus illi
 Curua gemelliperæ spicula ferre deæ. 540
 Obstetit Orion, latona nitentibus astris
 Addidit, & meriti præmia dixit, habe.
 Quid, q; & Orion, & cætera sydera mundo
 Cedere festinant, noxq; coarctat iter.
 Quid solito citius liquido iubar æquore tollit 545
 Candida Lucifero præueniente dies?
 Fallor: an arma sonant: non fallimur, arma sonabant,
 Mars uenit, & ueniens bellica signa dedit.
 Vitor ad ipse suos cælo descendit honores,

F A S T O R V M

- 550 Templaq; in Augusto conspicienda foro,
 Et deus est ingens, & opus debebat in urbe
 Non aliter nati Mars habitare sui.
 Digna giganteis hæc sunt delubra trophæis,
 Hinc fera Gradium bella mouere decet,
- 555 Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,
 Seu quis ab occiduo Sole domandus erit,
 Perspicit armipotens operis fastigia summi,
 Et probat inuictos illa tenere deos.
 Perspicit in foribus diuersæ tela figuræ,
- 560 Armaq; terrarum milite uicta suo.
 Hinc uidet Aenean oneratum pondere caro,
 Et tot luleæ nobilitatis auos.
 Hinc uidet Iliaden humeris ducis arma ferentem,
 Claraq; dispositis acta subesse uiris.
- 565 Spectat & Augusto prætextum nomine templum,
 Et uisum est lecto Casare maius opus.
 Vouerat hoc iuuenis tunc, cum pia sustulit arma.
 A tantis princeps incipiendus erat.
 Ille manus tendens instanti milite iusto,
- 570 In coniuratos talia dicta dedit.
 Si mihi bellandi pater est, uestaq; sacerdos
 Author, & ulcisci nomen utrumq; paro,
 Mars ades, & fatia scelerato sanguine ferrum,
 Stetq; fauor causa pro meliore tuus.

LIBER QVINTVS.

Templa feres, & me uictore uocaberis uictor. 575

Vouerat, & fuso lætus ab hoste redit.

Nec satis est meruisse sibi cognomina Martis,

Persequitur Parthi signa retenta manu.

Gens fuit & campis, & equis & tuta sagittis,

Et circumfusus inuia fluminibus. 580

Addiderant animos Crassorum funera genti,

Cum perijt miles signaq; duxq; simul.

Signa decus belli Parthus Romana tenebat,

Romanæq; aquilæ signifer hostis erat,

Isq; pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis 585

Cæsaris Aufoniæ protegerentur opes.

Ille notas ueteres, & longi dedecus æui

Sustulit, agnorunt signa recepta suos,

Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ?

Quid loca; quid rapidi profuit usus equi 590

Parthe refers aquilas, uictos quoq; porrigis arcus,

Pignora iam nostri nulla pudoris habes.

Rite deo templumq; datum, nomenq; bisultor,

Emeritus uoti debita soluit honor.

Solennes ludos circi celebrate Quirites, 595

Non uisa est fortem scæna decere Deum.

Pleiadas aspicias omnes, totumq; sororum

Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.

Tunc mihi non dubijs authoribus incipit æstas,

F A S T O R V M

600 Et tepidi finem tempora ueris habent.
 Idibus ora prior stellantia tollere taurum
 Indicat, huic signo fabula nota subest.
 Præbuit ut taurus tyriæ sua terga puellæ
 Iuppiter, & falsa cornua fronte tulit,
 605 Illa iubam dextra, leuacq; tenebat amictus,
 Et timor ipse noui causa decoris erat.
 Aura sinus implet, flauos mouet aura capillos,
 Sidonî sic fueras aspicienda Ioui.
 Sæpe puellares subdixit ab æquore plantas,
 610 Et metuit tactus affilientis aquæ.
 Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
 Hæreat ut collo fortius illa suo.
 Littoribus tactis stabat sine cornibus ullis
 Iuppiter, inq; deum de boue uersus erat.
 615 Taurus inît cœlum, te Sidoni Iuppiter implet,
 Parsq; tuum terræ tertia nomen habet.
 Et cœli signum phariam dixere iuuenam,
 Quæ bos ex homine est, ex boue facta dea.
 Tunc quoq; Priscorum uirgo simulachra uirorum
 620 Mittere roboreo scirpea ponte solet.
 Corpora post decies senos, qui credidit annos
 Missa neci, sceleris crimine damnat auos,
 Fama uetus tunc, cum Saturnia terra uocata est,
 Talia fatidici dicta furere senis.

235

LIBER QVINTVS.

Falcifero libate feni, duo corpora gentis 625
 Mittite, quæ thuscis excipiantur aquis,
 Donec in hæc uenit Tirynthius arua, quotannis
 Tristia Leucadio sacra peracta deo.
 Illum stramineos in aquam misisse Quirites,
 Herculis exemplo corpora falsa iaci, 630
 Pars putat, ut ferrent iuuenes suffragia soli,
 Pontibus infirmos præcipitasse senes.
 Tybri doce uerum tua ripa uetustior urbe est,
 Principium ritus tu bene nosse potes.
 Tybris arundiferum medio caput extulit alueo, 635
 Raucaq; dimouit talibus ora sonis.
 Hæc loca desertas uidi sene moenibus herbas,
 Pascebat paucos utraq; ripa boues.
 Et, quem nunc gentes Tyberim noruntq;, timentq;,
 Tunc etiam pecori despiciendus eram. 640
 Arcadis Euandri nomen tibi sæpe refertur.
 Ille meas remis aduena torfit aquas.
 Venit & Alcides turba comitatus achæa,
 Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
 Excipit hospitio iutrenem palantius Heros, 645
 Et tandem Caco debita pœna fuit.
 Victor abit, secumq; boues Erytheida prædam
 Abstrahit, at comites longius ire negant.
 Magnaq; pars horum desertis mansit in agris,

F A S T O R V M

- 650 Montibus his ponunt spemq̄, laremq̄ suum.
 Sape tamen patriæ dulci tanguntur amore,
 Atq̄ aliquis moriens hoc breue mandat opus.
 Mittite me in Tyberim, Tyberinis uectus in undis
 Littus ad inachium puluis inanis eam.
- 655 Displicet hæredi mandati cura sepulchri,
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
 Scirpea pro domino in Tyberim iactatur imago,
 Vt repetat graias per freta longa domos.
 Hacenus ut subijt uiuo rorantia saxo
- 660 Antra, leues cursum sustinistis aquæ.
 Clare nepos Atlantis ades, quem montibus olim
 Edidit arcadijs Pleias una Ioui.
 Pacis & armorum superis, imisq̄ deorum
 Arbiter, alato qui pede carpis iter.
- 665 Late Lyre pulsu, nitida quoq̄ late palæstra,
 Quo didicit culte lingua docente loqui.
 Tempa tibi posuere patres spectantia circum
 Idibus, ex illo est hæc tibi sacra dies.
 Te quicumq̄ suas profitentur uendere merces,
- 670 Thure dato tribuas ut sibi lucra rogant.
 Est aqua Mercurij portæ uicina capenæ,
 Si iuuat expertis credere, numen habet.
 Huc uenit incinctus tunica mercator, & urna
 Purus suffusa, quam ferat haurit aquam.

LIBER QVINTVS.

Vda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda 675

Omnia, quæ dominos sunt habitura novos,

Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,

Et peragit solita fallere uoce preces.

Ablue præteriti periuria temporis inquit,

Ablue præteriti perfida uerba die. 680

Sive ego te feci testem falsæ citauit

Non audituri numina uana Iouis.

Sive deum prudens alium, diuamue fefelli,

Abstulerint celeres improba uerba Noti.

Et pereant ueniente die periuria nobis, 685

Nec curent superi, si qua locutus ero.

Da modo lucra mihi, da factæ gaudia lucro,

Et face ut emptori uerba dedisse iuuet.

Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,

Se memor ortygias surripuisse boues. 690

At mihi pande precor tanto meliora petenti,

In geminos ex quo tempore Phœbus eat,

Cum totidem de mense dies superesse uidebis,

Quot sunt Herculei facta laboris, ait,

Dic, ego respondi causam mihi syderis huius, 695

Causam facundo reddidit ore Deus.

Abstulerant raptas Phœben, Phœbesq; sororem

Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.

Bella parant repetuntq; suas & frater & Idas,

P

- 700 Leucippo fieri pactus uterq; gener.
 His amor ut repetant, illis ut reddere nolint,
 Suadet, & ex causa pugnat uterq; pari,
 Effugere Oebalidæ cursu potuere sequentes,
 Sed uisum celeri uincere turpe fuga est.
- 705 Liber ab arboribus locus est apta area pugnae,
 Confiterant illo nomina fida loco.
 Pectora transiectus lynceo Castor ab ense,
 Non expectato uulnere pressit humum.
 Vltor adest Pollux, & lyncea perforat hasta,
- 710 Qua ceruix humero continuata tegit,
 Ibat in hunc Idas, uixq; est Iouis igne repulsus,
 Tela tamen dextræ fulmine rapta negant,
 Iamq; tibi pollux coelum sublime patebat,
 Cum mea dixisti percipe uerba pater.
- 715 Quod mihi das uni, coelum partire duobus,
 Dimidium toto munere maius erit.
 Dixit, & alterna fratrem statione redemit,
 Vtile sollicitæ, sydus utrunq; rati.
 Ad lanum redeat, qui quarit agonia quid sint,
- 720 Quæ tamen in Fastis hoc quoq; tempus habent,
 Nocte sequente diem canis erigonius exit,
 Est alio signi reddita causa loco.
 Proxima Vulcani lux est, quam lustria dicunt.
 Lustrantur puræ, quas facit ille tubæ.

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis, 725

Vel mos sacrorum, uel fuga regis inest.

Nec te prætereo populi fortuna potentis

Publica, cui templum sequente datum est,

Hanc ubi diues aquis acceperit Amphitrite,

Grata Ioui fuluæ rostra uidebis auis. 730

Auferet ex oculis ueniens Aurora Bowton,

Continuacq; die sydus Hyantis erit.

PVELII OVIDII NASO

NIS FASTORVM LI

BER SEXTVS.

Hic quoq; mensis habet dubias in no-
mine causas, (ipse leges.

Quæ placeant positis omnibus

Facta canā, sed erūt, qui me finxisse

Nullacq; mortali numina uisa putent. (loquētur,

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo, 505

Impetus hic sacrae semina mentis habet.

Fas mihi præcipuæ uultus uidisse deorum,

Vel quia sum Vates, uel quia sacra cano,

Est nemus arboribus densum secretus ab omni

Voce locus, si non obstreperetur aquis. 10

Hinc ego quærebam cœpti quæ mensis origo

F A S T O R V M

- Esset, & in cura nominis huius eram,
 Ecce deas uidi, non quas præceptor arandi
 Viderat, A scraas cum sequeretur oues.
- 15 Nec quas Priamides in aquosæ uallibus Idæ
 Contulit, ex illis sed tamen una fuit,
 Ex illis fuit una sui germana mariti,
 Hæc erat (agnoui) quæ stat in arce Iouis,
 Horrueram, tacitoq; animum pallore fatebar,
- 20 Tunc dea, quos fecit, sustulit illa metus.
 Nanc; ait o Vates Romani conditor anni
 Ausi per exiguos magna referre modos,
 Ius tibi fecisti numen cœleste uidendi,
 Cum placuit numeris condere festa tuis.
- 25 Ne tamen ignores, uulgiq; errore traharis,
 Iunius a nostro nomine nomen habet.
 Est aliquid nupisse Ioui, Iouis esse sororem.
 Fratre magis dubito gloriar, an ne uiro.
 Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
- 30 Feci, Saturni fors ego prima fui.
 A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est,
 Hæc illi e cœlo proxima terra fuit,
 Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis,
 Iunctaq; Tarpeio sunt mea templa Ioui.
- 35 An potuit Maio pellex dare nomina mensi,
 Hic honor in nobis inuidiosus erit.

Cur igitur regina uocor, princepsq; deorum?
 Aurea cur dextræ scepra dedere meæ?
 An faciunt mensē lucēs, Lucinaq; ab illis
 Dicar, & a nullo nomina mense traham? 40
 Tum me pœniteat posuisse fideliter iras,
 In genus Electræ, Dardaniamq; domum.
 Causa duplex iræ, raptō Ganymede dolebam.
 Forma quoq; Ideo iudice uicta mea est.
 Pœniteat quod non foui Carthaginis arces, 45
 Cum mea sint illo currus & arma loco.
 Pœniteat Sparten, Argosq; measq; Mycenas,
 Et ueterem latio supposuisse Samon.
 Adde senem Tatum iunonicolasq; Phaliscos,
 Quos ego Romanis succubuisse tuli. 50
 Sed neq; pœniteat, nec gens mihi carior ulla est,
 Hic color, hic teneo cum Ioue templā meo.
 Ipse mihi Mauors commendo mœnia dixit
 Hæc tibi, tu pollens urbe nepotis eris.
 Dicta fides sequitur, centum celebramur in aris, 55
 Nec leuior quouis est mihi mensis honor.
 Nectamē hunc nobis tantūmodo præstat honorem
 Roma, suburbanī dant mihi munus idem.
 Inspice quos habeat nemoralis Aricia fastos,
 Et populus Laurens, Lauiniumq; meum. 60
 Est illic mensis Iunonius, aspice Tybur,

F A S T O R V M

- Et prænestinæ moenia sacra deæ,
 Iunonale leges tempus, nec Romulus illas
 Condidit, at nostri Roma nepotis erat.
- 65 Finierat Iuno, respeximus, Herculis uxor
 Stabat, & in uultu signa dolentis erant,
 Non ego si toto mater me cedere cœlo
 Iusserit, inuita matre morabor ait,
 Nunc quoq; non luctor de nomine temporis huius
- 70 Blandior, & partes pene rogantis ago.
 Reuicq; mei iuris malim tenuisse precando,
 Et faueas causæ forsitan ipse meæ,
 Aurea possedit socio capitolia templo
 Mater, & ut debet, cum Ioue summa tenet.
- 75 At decus omne mihi contingit origine mensis,
 Vnicus est, de quo sollicitamur, honor.
 Quid graue si titulum mensis Romane dedisti
 Herculis uxori, posteritasq; memor?
 Hæc quoq; terra aliquid debet mihi nomine magni
- 80 Coniugis, huc captas appulit ille boues.
 Hic male defensus flammis & dote paterna
 Cacus Auentinam sanguine tinxit humum,
 Ad propria uocor, populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitq; duas.
- 85 Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est,
 Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.

299

LIBER SEXTVS.

Sic statuit, mensesq; nota secrevit eadem,
 Iunius est iuuenum, qui fuit ante senum.
 Dixit, & in litem studio certaminis issent,
 Atq; ira pietas dissimulata foret. 90
 Venit Apollinea longas concordia lauro
 Nexa comas placidi numen, opusq; ducis.
 Hæc ubi narrauit Tatium, fortemq; Quirinum,
 Binaq; cum populis regna coisse suis.
 Et lare communi soceros, generosq; receptos, 95
 His nomen iunctis Iunius inquit habet.
 Dicta triplex causa est, at uos ignoscite diuæ,
 Res est arbitrio non dirimenda meo.
 Ite pares a me, perierunt iudice formæ
 Pergama, plus lædunt, quam iuuat una duræ. 100
 Prima dies tibi Carna datur dea cardinis hæc est,
 Numine clausa aperit, claudit aperto suo.
 Vnde datas habeat uires obscurior auro
 Fama, sed e nostro carmine certus eris.
 Adiacet antiquus Tyberino lucus Helerni, 105
 Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt.
 Inde fata est Nymphæ, Cranen dixere priores,
 Ne quicquam multis sæpe petita procis.
 Rura sequi, iaculisq; feras agitare solebat,
 Nodosasq; caua tendere ualle plagas. 110
 Non habuit pharetram, Phœbi tamen esse sororem

F A S T O R V M

- Credebant, nec erat Phœbe pudenda tibi.
 Huic aliquis iuuenum dixisset amantia uerba,
 Reddebat tales protinus illa sonos.
 115 Hæc localucis habent nimis, & cum luce pudoris.
 Si secreta magis ducis in antra, sequar.
 Credulus ante subit, frutices hæc nocturna refilit.
 Et latet, & nullo est inuenienda loco.
 Viderat hanc lanus, uisæq; cupidine captus,
 120 Ad duram uerbis mollibus usus erat.
 Nympha iubet quæri de more remotius antrum,
 Utq; comes sequitur, desituitq; ducem.
 Stulta (uidet lanus quæ post sua terga gerantur)
 Nil agis, & latebras respicit ille tuas.
 125 Nil agis en dixit, nam te sub rupe latentem
 Occupat amplexu, tecq; potitus ait.
 Ius pro concubitu nostro tibi Cardinis esto,
 Hoc pretium positæ uirginitatis habe.
 Sic fatus spinam, qua tristes pellere possent
 130 A foribus noxas, hæc erat alba, dedit,
 Sunt auidæ uolucres, non quæ Phineia mensis
 Gutturæ fraudabant, sed genus inde trahunt.
 Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinæ,
 Canicis pennis, unguibus hamus inest.
 135 Nocte uolant puerosq; petunt nutricis egentes.
 Et uitiunt cunis corpora rapta suis.

306

LIBER SEXTVS.

Carpere dicuntur lactentia uiscera rostris,
 Et plenum poto sanguine guttur habent.
 Est illis Strigibus nomen, sed nominis huius
 Causa, q̄ horrenda stridere nocte solent, 140
 Siue igitur nascuntur aues, seu carmine fiunt,
 Neniaq; in uolucres falsa figurat anus,
 In thalamos uenere Proca, Proca natus in illis
 Præda recens auium quinq; diebus erat.
 Pectoraq; exorbent auidis infantia linguis. 145
 Et puer infœlix uagit, opemq; petit.
 Territa uoce sui nutrix accurrat alumni,
 Et rigido sectas inuenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat qui frondibus ol'm
 Esse solet seris, quas noua læsit hyems. 150
 Peruenit Cranen, & rem docet illa timorem
 Pone, tuus sospes dixit alumnus erit.
 Venerat ad cunas flebant materq; paterq;
 Siste uos lachrymas, ipsa medebor ait.
 Protinus arbutea postes ter in ordine tangit, 155
 Fronde ter arbutea limina fronde notat.
 Spargit aquis aditus, & aquæ medicamen habebant
 Extaq; de porca cruda bimestre tenet.
 Atq; ita noctis aues extis puerilibus inquit
 Parcite, pro paruo uictima parua cadit. 160
 Cor pro corde precor, pro fibris sumite fibras,

F A S T O R V M

Hanc animam uobis pro meliore damus,
 Sic ubi libauit pro secta sub æthera ponit,
 Quicq; adsint sacris respicere illa uetat,
 165 Virgaq; ianalis de spina sumitur alba,
 Qua lumen thalamis parua fenestra dabat.
 Post illud neq; aues cumas uiolasse feruntur
 Et redijt puero, qui fuit ante, color.
 Pinguia cur illis gustantur larda calendis,
 170 Mistaq; cum calido sit faba farre, rogas?
 Prisca dea est, aliturq; cibus, quibus ante solebat,
 Nec petit ad scitas luxuriosa dapes.
 Piscis adhuc illis populis sine fraude natabat,
 Ostreaq; in conchis tuta fuere suis.
 175 Nec latium norat, quam præbet Ionía diues,
 Nec quæ pygmaeo sanguine gaudet auis.
 Et præter pennas nihil in pauone placebat,
 Nec tellus captas miserat ante feras.
 Sus erat in pretio, caesa sue festa colebant,
 180 Terra fabas tantum, duraq; farra dabat,
 Quæ duo mista simul, sextis quicunq; calendis
 Ederit, huic lædi uiscera posse negant.
 Arce quoq; in summa Iunoni templa monetæ
 Ex uoto memorant facta Camille tuo.
 185 Ante domus Manli fuerat, qui gallica quondam
 A Capitolino reppulit arma Ioue.

30

LIBER SEXTVS.

Quam bene Di magni pugna cecidisset in illa
Defensor solij Iuppiter alte tui.

Vixit, ut occideret damnatus crimine regni,
Hunc illi titulum longa senectæ dabat. 190

Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
Appositum tectæ porta capena uiæ.

Te quoq; tempestas meritam delubra fatemur,
Cum pene est corlis obruta classis aquis.

Hæc hominũ monimẽta patent, sed quærimus astra, 195
Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.

Postera lux Hyadas taurinæ cornua frontis
Euocat, & multa terra madescit aqua.

Mane ubi bis fuerit, Phœbusq; iterauerit ortus,
Factaq; erit posito rore bis uda seges, 200

Hac factata die thusco Bellona duello
Dicitur, & latio prospera semper adest.

Appius est author, Pyrrho qui pace negata
Multum animo uidit, lumine captus erat.

Prospicit a tergo summum breuis area circum, 205
Est ubi non parua parua columna notæ.

Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti,
In regem & gentes cum placet arma capi.

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est,
Quod Deus Euboico carmine munus habet. 210

Muneris est tempus, qui nonas Lucifer ante est,

F A S T O R V M

- Si titulos quæris, Sylla probabit opus.
 Quærebam nonas sancto, fidio ne referrem,
 An tibi semipater, tunc mihi sanctus ait.
- 215 Cuicumq; ex illis dederis, ego munus habebo.
 Nomina terna fero, sic uoluere cures.
 Nunc igitur ueteres donarunt æde Sabini,
 Inq; Quirinali constituere iugo.
 Est mihi, sitq; præcor nostris diuturnior annis
- 220 Filia, qua foelix sospite semper ero.
 Hanc ego cum uellem genero dare, tempora fædis
 Aptare quærebam, quæq; cauenda forent.
 Tunc mihi post sacras monstratur Iunius Idus
 Utilis & nuptis, utilis esse uiris.
- 225 Primaq; pars huius thalamis aliena reperta est.
 Nam mihi sic coniux sancta dialis ait,
 Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
 Detulerit flauis in mare Tybris aquis.
 Non mihi detonsæ crines depectere buxo,
- 230 Non unguis ferro subsecuisse licet.
 Non tetigisse uirum quamuis Iouis ille sacerdos,
 Quamuis perpetua sit mihi lege datus.
 Tu quoq; ne propera, melius tua filia nubet
 Ignea cum pura ueste nitebit humus.
- 235 Tertia post nonas remouere Lycaona Phoebe
 Fertur, & a tergo non habet ursa metum.

LIBER SEXTVS.

Tunc ego me memini ludos in gramine campi

Aspicere, & dici lubrice Tybri tuos.

Festa dies illis, qui lina madentia ducunt.

Quicq; tegunt paruis æra recurua cibus. 240

Mens quoq; numen habet, Menti delubra uidemus

Vota metu belli perfide Pœne tui.

Pœne rebellabas, & leto consulis omnes

Attoniti maurus pertimue manus.

Spem metus abstulerat, cum menti uota Senatus. 245

Suscipit, & melio protinus illa uenit.

Aspicit instantes medijs sex lucibus Idus

Illa dies, qua sunt uota soluta deæ.

Vesta faue, tibi nunc operata resoluimus ora,

Ad tua si nobis sacra uenire licet. 250

In prece totus eram, cœlestia numina sensi,

Lataq; purpurea luce refulsit humus.

Non equidem uidi, ualeant mendacia Vatum,

Tu dea non fueras aspicienda uiro.

Sed quæ nescieram, quorumq; errore tenebar, 255

Cognita sunt nullo præcipiente mihi.

Dena quater memorant habuisse palilia Romam,

Cum flammæ custos æde recepta dea est.

Regis opus placidi quo non metuentius ullum

Numinis ingenium terra sabina tulit. 260

Quæ nunc ære nitent, stipula tunc tecta uirebant.

- Et paries lento uimine textus erat.
 Hic locus exiguus qui sustinet atria Vestæ,
 Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
 265 Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse
 Dicitur, & formæ causâ probanda subest.
 Vesta eadem est, & terra subest, uigil ignis utriq;
 Significant sedem terra focusq; suam.
 Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa
 270 Aere subiecto tam graue pendet onus.
 Ipsa solubilitas subiectum sustinet orbem,
 Quicq; premat partes angulus omnis abest.
 Cumq; sit in mediâ rerum regione locata,
 Et tangat nullus plusue, minusue latus,
 275 Ni conuexa foret, parti uicinior esset,
 Nec mediûm terræ mundus haberet onus.
 Arte syracusia suspensus in aere clauso
 Stat globus immensi parua figura poli.
 Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
 280 Terra, q; ut fiat forma rotunda facit.
 Par facies templi, nullus procurrît in illo
 Angulus, a pluuio uendicat imbre tholus.
 Cur sit uirginibus quæris dea culta ministris?
 Inueniam causas hac quoq; parte suas.
 285 Ex Ope lunonem memorant, Cereremq; creatas
 Semine Saturni, tertia Vesta fuit.

LIBER SEXTVS.

Vtraq; nupserunt, ambæ peperisse feruntur,
 De tribus impatiens restitit una uiri.
 Quid mirum uirgo si uirgine læta ministra
 Admittit castas in sua sacra manus? 290
 Nec tu aliud Vestam q̄ uiuam intellige flammam,
 Nataq; de flamma corpora nulla uides.
 Iure igitur uirgo est, quæ femina nulla remittit,
 Nec capit, & comites uirginis amat.
 Esse diu stultus Vestæ simulachra putauit, 295
 Mox didici cur uo nulla subesse tholo.
 Ignis inextinctus templo cælatur in illo,
 Effigiem nullam Vestæ nec ignis habent.
 Stat ui terra sua, ui stando Vestæ uocatur,
 Causaq; per graij nominis esse potest. 300
 At focus a flammis, & quod fouet omnia dictus,
 Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
 Hinc quoq; uestibulum dici reor, unde precamur
 Quæ famur, Vestam quæ loca prima tenet.
 Ante focos olim scamnis confidere longis 305
 Mos erat, & mensæ credere adesse deos.
 Nunc quoq; cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
 Ante Vacunales stantq; sedentq; focos.
 Venit in hos annos aliquo de more uetustas,
 Fert missos Vestæ pura patella cibos. 310
 Ecce coronatis panis dependet a fellis,

- Et uelant scabras florída ferta molas.
 Sola prius furnis torrebant farra coloni,
 Et fornacali sunt stata sacra dea.
- 315 Suppositum cineri panem focus ipse parabat,
 Strataq; erat tepido regula quassa solo.
 Inde focum seruat pistor, dominamq; focorum,
 Et quæ pumiceas uersat asella molas.
 Præterea referam ne tuum rubicunde Priape
- 320 Dedecus: est multi fabule p'ena ioci.
 Turrigeram frontem Cybele redimita coronis
 Conuocat æternos ad sua festa deos.
 Conuocat & Satyros, & rustica numina nymphas,
 Silenus, quamuis nemo uocarat, adest.
- 325 Nec licet, & longum est, epulas narrare deorum,
 In multo nox est peruigilata mero.
 Di temere errabant, in opacæ uallibus Idæ
 Pars iacet, & molli gramine membra leuant.
 Hi ludunt, hos somnus habet, pars brachia nectunt,
- 330 Pars uiridem celeri ter pede pulsat humum.
 Vesta iacet, placidamq; capit securo quietem,
 Sicut erat positum cespite fulta caput.
 At ruber hortorum custos, Nymphasq; deasq;
 Captat, & errantes fertq; refertq; pedes.
- 335 Aspicit & Vestam, dubium est Nymphã ne putarit,
 An scierit Vestam, scisse sed ipse negat.

LIBER SEXTIVS.

Spem capit obscœnam, furtimq; accedere tentat,
 Et fert suspensos corde micante gradus.
 Forte senex, quo uectus erat, Silenus a fellum
 Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ. 340
 Ibat ut inciperet longi Deus helleponti,
 Intempestiuo cum rudit ille sono.
 Territa uoce graui surgit dea, conuolat omnis
 Turba, per infestas effugit ille manus.
 Lampfacos hunc soli solita est mactare Priapo, 345
 Apta asini flammis indicis exta damus.
 Quem tu diua memor de pane monilibus ornas,
 Cessat opus, uacua conticuere molæ.
 Nomine quam pretio celebrator arce tonantis,
 Discant pistoris quid uelit ara Iouis. 350
 Cincta premebantur trucibus capitolia gallis,
 Fecerat obsidio iam diuturna famem.
 Iuppiter ad solium superis regale uocatis
 Incipe ait Marti, protinus ille refert.
 Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna malorum, 355
 Et dolor hic animi uoce querentis eget.
 Si tamen ut referam breuiter mala iuncta pudori
 Exigis, alpino Roma sub hoste iacet.
 Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum
 Iuppiter hanc terris impositurus eras. 360
 Iamq; suburbanos hetruscacq; contudit arma,
 Spes erat in cursu, nunc lare pulsa suo est.

F A S T O R V M

- Vidimus ornatos ærata per atria picta
 Veste triumphales succubuisse senes.
- 365 Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
 Sede, putant aliquos scilicet esse deos:
 At si respicerent, qua uos habitatis in arce,
 Totq; domos uestras obsidione premi,
 Nil opis in cura scirent superesse deorum,
- 370 Et data sollicita thura perire manu.
 Atq; utinam pugnae pateat locus, arma capeffant,
 Et si non poterunt exuperare, cadant.
 Nunc inopes uictus ignauaq; fata timentes
 Monte suo clausos barbara turba premit.
- 375 Tunc Venus, & lituo pulcher, trabeaq; Quirinus,
 Vestaq; pro latio multa locuta suo est.
 Publica respondit cura est pro mœnibus istis
 Iuppiter, & poenas Gallia uicta dabit.
 Tu modo, quæ defunt fruges, superesse putentur,
- 380 Effice, nec sedes desere Vesta tuas.
 Quodcunq; est solidæ cereris caua machina frangat,
 Mollitamq; manu duret in igne focus,
 Iusserat, & fratris uirgo Saturnia iussis
 Annuit, & mediæ tempora noctis erant.
- 385 Iam ducibus somnum dederat labor, increpat illos
 Iuppiter, & sacro, quid uelit, ore docet.
 Surgite. & in medios de summis arcibus hostes
 Mittite, quam minime tradere uultis opem.

Somnus abit, quæruntq; nouis ambagibus acti
Tradere quam nolint, & iubeantur opem. 390

Esse Ceres uisa est, iaciunt cerealía dona,
Iacta super galeas, longaq; scura sonant.
Posse fame uinci spes excidit hoste repulso
Candida pistori ponitur ara Ioui.

Forte reuertebat festis uestalibus illa, 395
Qua uia Romano nunc noua iuncta foro est.

Huc pede matronam nudo descendere uidi,
Obstupui tacitus, sustinuitq; gradum.
Sensit anus uicina loco, iussumq; sedere
Alloquitur quatiens uoce tremente caput. 400

Hæc ubi nunc fora sunt, uix tenuere paludes,
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille locus, siccas qui sustinet aras.
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit,
Sæpe suburbanas rediens conuiuia per undas 405
Cantat, & ad nautas ebria uerba iacit.

Qua Velabra solent in circum ducere pompas,
Nil præter salices, crassaq; canna fuit.
Non dum conueniens diuersis iste figuris,
Nomen ab aduerso ceperat amne Deus. 410

Hic quoq; lucus erat iuncis & arundine densus,
Et pede uelato non adeunda palus.

Stagna recesserunt, & aquas sua ripa coerces,
Siccæq; nunc tellus, mos tamen ille manet.

F A S T O R V M

- 415 Reddiderat causam, ualeas anus optima dixi,
 Quod superest æui molle sit omne tui.
 Cætera iam pridem didici puerilibus annis,
 Non tamen iccirco prætereunda mihi,
 Mœnia Dardanides nuper noua fecerat Ilus,
 420 Ilus adhuc Asiæ diues habebat opes.
 Creditur armiferæ signum cœleste Mineruæ
 Urbis in Iliacæ desiluisse iugo.
 Curâ uidere fuit, uidi templumq;, locumq;,
 Hoc superest illic, Pallada Roma tenet.
 425 Consultitur Smintheus, lucoq; obscurus opaco.
 Hos non mentito reddidit ore sonos.
 Aetheriam seruate deam, seruabitis urbem,
 Imperium secum transferet illa loci.
 Seruat, & inclusam summa tenet Ilus in arce,
 430 Curæq; ad heredem Laomedonta uenit,
 Sub Priamo seruata parum, sic ipsa uolebas,
 Ex quo iudicio forma reuicta tua est.
 Seu genus Adraſti, seu furtis aptus Vlyſſes,
 Seu pius Aeneas, eripuisse ferunt.
 435 Author in incerto est, res est Romana, tuetur
 Vesta, quod assiduo lumine cuncta uidet.
 Heu quantum timuere patres, quo tempore uesta
 Arsit, & est tectis obruta pene suis.
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
 440 Mistaq; erat flammæ flamma profana piæ.

LIBER V SEXTVS.

Attonitæ flebant demisso crine ministræ,
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Prouolat in medium, & magna succurrite uoce,
Non est officium flere Metellus ait.
Pignora uirgineis fatalia tollite flammis, 445
Non ea sunt uoto, sed rapienda manu.
Me miserum dubitatis ait, dubitare uidebat,
Et pauidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas, tollensq; manus ignoscite dixit
Sacra, uir intrabo non adeunda uiro. 450
Si scelus est, in me commissi pœna redundet,
Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, & irrupit, factum dea rapta probauit,
Pontificisq; sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacro sub Cæsare flammæ, 455
Ignis in Iliacis nunc erit, estq; focus.
Nullaq; dicetur uittas temerare sacerdos
Hoc duce, nec uiua defodietur humo.
Sic incesta perit, quia quam uiolauit, in illa
Conditur, & tellus, Vestaq; numen idem est. 460
Tum sibi calleco Brutus cognomen ab hoste
Fecit, & Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristitia lætis
Nec populum toto pectore festa iurant.
Crassus ad Euphraten aequilas, natumq; suosq; 465
Perdidit, & leto est ultimus ipse datus.

- Parthe quid exultas? dixit dea, signa remittes.
 Quicq; necem Crassi uindictet ultor erit.
 At simul auritis uiolæ dementur a fellis,
 470 Et Cereris fruges aspera saxa terent.
 Nauita puppe sedens delphina uidebimus inquit,
 Humida cum pulso nox erit orta die.
 Iam phryx a nupta quereris Tithone relinquit,
 Et uigil Eois Lucifer exit aquis.
 475 Ite bonæ matres, uestrum matrælia festum,
 Flauaq; Thebanæ reddite liba deæ.
 Pontibus & magno iuncta est celeberrima circo
 Area, quæ posito de boue nomen habet.
 Hac ubi luce ferunt Matutæ sacra parenti
 480 Sceptriferas serui templa dedisse manus,
 Quæ dea sit, quare famulas a limine templi
 Arceat, arcet enim, libaq; tosta petit.
 Bacche racemiferos edera redimite capillos,
 Si domus illa tua est, dirige Vatis opus.
 485 Arferat obsequio Semele Iouis, accipit Ino
 Te puer, & summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Iuno, raptum quod pellice natum
 Educet, at sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furij's Athamas sub imagine falsa,
 490 Tuq; cadis patria parue Learche manu.
 Mœsta Learcheas mater tumulauerat umbras,
 Et dederat miseris omnia iusta rogis.

LIBER SEXTVS.

Hæc quoq; funestos ut erat laniata capillos,
 Profilit, & cumis te Melicerta rapit.
 Est spacio contracta breui, freta bina repellit, 495
 Vnaq; pulsatur terra duabus aquis.
 Huc uenit, infans natum complexa lacertis,
 Et secum e summo mittit in alta iugo.
 Excipit illæfos Panope, centumq; sorores,
 Et placido lapsu per sua regna ferunt. 500
 Non dum Leucothee, non dum puer ille Palæmon
 Vorticibus densis Tybridis ora tenent.
 Lucus erat, dubium Semele Stîmele, ne uocetur,
 Mænadas ausonias incoluisse ferunt.
 Quarit ab his Ino quæ gens foret, arcadas esse 505
 Audit, & Euandrum scepra tenere loci.
 Dissimulata deam latias Saturnia Bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis.
 O nimium faciles, o toto pectore captæ,
 Non uenit hæc uestris hospes amica choris. 510
 Fraude petit, sacriq; parat cognoscere ritum,
 Quo possit pœnas pendere, pignus habet,
 Vix bene desierat, complent ululatibus auras.
 Thyades infusus per sua colla comis.
 Inñciuntq; manus, puerumq; auellere tentant, 515
 Quos ignorat adhuc, inuocat illa deos
 Dicq; uiricq; loci miseræ succurrite matri,
 Clamor Auentini saxa propinqua ferit.

Appulerat ripæ uaccas Oetaus iberas,
 520 Audit, & ad uocem concitus urget iter.
 Herculis aduentu, quæ uim modo ferre parabant,
 Turpia foemineæ terga dedere fugæ.
 Quid petis hinc (cognorat enim) matertera Bacchi?
 An numen quod me, te quoq; uexat, ait?
 525 Illa docet partim, partim præsentia nati
 Continet, & furis in scelus ille pudet.
 Rumor, ut est uelox agitatæ peruolat alis,
 Estq; frequens Ino nomen in ore tuum.
 Hospita Carmentis fidos intrasse penates
 530 Diceris, & longam deposuisse famem.
 Liba sua properata manu tegeæa sacerdos
 Traditur, & subito cocta dedisse foco.
 Nunc quoq; liba iurant festis matralibus, illa
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
 535 Nunc ait o Vates uenientia fata resigna,
 Qua licet, hospitij hoc precor adde meis.
 Parua mora est, coelum Vates ac numina sumit,
 Fitq; sui toto pectore plena dei.
 Vix illam subito posces cognoscere, tanto
 540 Sanctior, & tanto quam modo maior erat.
 Lata canam, gaude defuncta laboribus Ino,
 Dixit, & huic populo prospera semper ades.
 Numen eris pelagi, natunq; quoq; pontus habebit,
 In nostris aliud sumite nomen aquis.

LIBER SEXTVS.

Leucothee graijs, Matura uocabere nostris, 545

In portus nato ius erit omne tuo.

Quem nos Portunnum, sua lingua Palæmona dicet,

Este precor nostris æquus uterq; locis.

Annuerat, promissa fides, posuere labores,

Nomina mutarunt, hic Deus, illa Dea est. 550

Cur uetet ancillas accedere quæritis? odit,

Principiumq; odij, si sinat ipsa, canam.

Vna ministrarum solita est Cadmea tuarum

Sæpe sub amplexus coniugis ire tui. 555

Improbus hanc Athamas furtim dilexit, ab illa 555

Comperit agricolis femina tosta dari.

Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit,

Hoc est cur odio sit tibi serua manus.

Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret,

Ipsa parum foelix uisa fuisse parens. 560

Alterius prolem melius mandabitis illi,

Vtilior Baccho quam fuit illa suis.

Hanc tibi, quo properas memorant dixisse, Rutulæ

Luce mea Marso consul ab hoste cades, 565

Exitus accessit uerbis, flumencq; Theloni 565

Purpureum mistis sanguine fluxit aquis.

Proximus annus erat, Pallantide uictus eadem

Didius hostiles ingeminauit opes.

Lux eadem fortuna tua est, authorq; locusq;

Sed super iniectis quis latet iste togis? 570

R

- 242 Seruius est, & constat eum, sed causa latendi
 Discrepat, & dubium me quoq; mentis habet.
 Tum dea furtiuos timide profitetur amores,
 Cœlestemq; homini concubuisse pudet.
- 575 Arsit anim magna correpta cupidine regis,
 Cæcaq; in hoc uno non fuit illa uiro.
 Nocte domum parua solita est intrare fenestra,
 Vnde fenestralis nomina porta tenet.
 Nunc pudet, & uultus uelamine cælat amatos,
- 580 Oraq; sunt multa regia tecta toga.
 An magis est uerum, post Tulli fulnera plebem
 Confusam placidi morte fuisse ducis?
 Nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
 Donec eum positis occultere togis.
- 585 Tertia causa mihi spacio maiore canenda est.
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia coniugio sceleris mercede parato,
 His solita est dictis extimulare uirum.
 Quid iurat esse pares te nostræ cæde fororis,
- 590 Mecq; tui fratris, si pia iura placent?
 Viuere debuerant, & uir meus, & tua coniux,
 Si nullum ausuri maius eramus opus.
 Et caput & regnum factum est dotale parentis,
 Si uir es, indictas erige dotis opes.
- 595 Regia res scelus est, socerø cape regna necato,
 Et nostras patrio sanguine tinge manus.

LIBER SEXTVS.

Talibus instructus folio priuatus in alto
 Sederat, attonitum uulgus ad arma ruit.
 Hic cruor, & cædes, infirmaq; uincitur ætas,
 Sceptra gener focero rapta superbus habet. 600
 Ipse sub æquilijs ubi erat sua regia cæsus,
 Concidit in dura sanguinolentus humo.
 Filia carpento patrios initura penates
 Ibat per medias alta, feroxq; uias.
 Corpus ut aspexit, lachrymis auriga profusus 605
 Restitit, hunc tali corripit illa sono.
 Vadis, an expectas pretium pietatis amarum?
 Duc inquam inuitas ipsa per ora rotas.
 (Certa fides facti est) dictus sceleratus ab illa
 Vicus, & æterna res ea pressa nota est, 610
 Post tamen hæc causa est templi monumenta parætis
 Tangere, mira quidem, sed tamen acta loquor.
 Signum erat in folio residens sub imagine Tulli,
 Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
 Et uox audita est, uultus abscondite nostros, 615
 Ne nata uideant ora nefanda meæ.
 Vestæ data tegitur, uetat hanc fortuna moueri,
 Et sic e templo est illa locuta suo.
 Ore reuelato cum primum luce patebit
 Seruius, hæc positi prima pudoris erit, 620
 Parcite matronæ uetitas attingere uestes,
 Solennes, satis est uoce mouere preces.

- Sitq; caput semper Romano tectus amictu,
 Qui rex Romana sextus in urbe fuit.
- 625 Arserat hoc templum, signo tamen ille pepercit
 Ignis, opem nato Mulciber ipse tulit.
 Nanc; pater Tulli Vulcanus, Ocrisla mater
 Præsignis facie corniculana fuit.
 Hanc secum Tanaquil sacris de more peractis
- 630 Iussit in ornatum fundere uina focum.
 Hic inter cineres obscæni forma uirilis
 Aut fuit, aut uisa est, sed fuit illa magis.
 Iussa foco captiua fedet, conceptus ab illa
 Seruius, a coelo semina gentis habet.
- 635 Signa dedit genitor tunc cum caput igne corusco
 Contigit, inq; comis flammeus arsit apex.
 Te quoq; magnifica Concordia dedicat æde
 Liuiã, quam caro præstitit illa uiro.
 Disce tamen ueniens ætas, ubi Liuiã nunc est
- 640 Porticus, immensæ tecta fuere domus.
 Urbis opus domus una fuit, spaciumq; tenebat,
 Quo breuius muris oppida multa tenent.
 Hæc æquata solo est nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria uisa no cere sua est.
- 645 Sustinuit tantas operum subuertere moles,
 Totq; suas hæret perdere Cæsar opes,
 Sic agitur censura, & sic exempla parantur,
 Cum iudex, alios quod monet, ipse facit.

LIBER SEXTVS.

Gramina continuo loculis depromit eburnis,
 Profuerant Glauci manibus illa prius. 750
 Tunc obseruatas augur descendit in herbas.
 Vfus & auxilio est anguis ab angue dato.
 Pectora ter tetigit, ter uerba salubria dixit,
 Deposited terra sustulit ille caput.
 Lucus eum, nemorisq; sui Dictynna recessu 755
 Cælat, Aricino uiribus ille lacu.
 At Lachesis Clothoq; dolent sua fila teneri,
 Et fieri regni iura minora sui.
 Iuppiter exemplum ueritus direxit in ipsum
 Fulmina, qui nimiae nouerat artis opem. 760
 Phoebe querebaris, Deus est, placare parenti,
 Propter te fieri quod uetat, ipse facit.
 Non ego te, quamuis properabis uincere Cæsar,
 Si uetat auspicium, signa mouere uelim.
 Sunt tibi flaminibus, Thrasimenaq; littora testes, 765
 Per uolucres æquos, multa monere deos.
 Tempora si ueteris quæris temeraria damni,
 Quartus ab extremos mense bis esse dies.
 Postera lux melior superat Masaniſſa Syphacem,
 Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis, 770
 Tempora labuntur, tacitisq; senescimus annis,
 Et fugiunt freno non remorante dies.
 Quam cito uenerunt fortunæ fortis honores,
 Post septem lûces lunius actus erit.

- 775 Ite deam laeti fortem celebrate Quirites,
 In tyberis ripa munera regis habet,
 Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba,
 Ne pudeat potos inde redire domum,
 Ferte coronata iuuenum conuiuia lintres,
- 780 Multaq; per medias uina bibantur aquas.
 Plebs colit hanc, quia qui posuit de plebe fuisse
 Fertur, & ex humili scepra tulisse loco.
 Conuenit & seruis, serua quia Tullius ortus
 Constituit dubiae templa propinqua deae.
- 785 Ecce suburbana rediens male sobrius aede,
 Ad stellas aliquis talia uerba iacit,
 Zona latet tua nunc, & cras fortasse latebit,
 Dehinc erit Orion aspicienda mihi,
 At si non esset potus, dixisset eadem
- 790 Venturum tempus solstitiale die.
 Lucifero subeunte, lares delubra tulerunt,
 Hic ubi fit docta multa corona manu.
 Tempus idem Scatoris erit, quod Romulus olim
 Ante palatini condidit ora iugi.
- 795 Tot restant de mense dies, quot nomina parcis,
 Cum data sunt trabae templa Quirine tuae,
 Tempus Iuleis cras est natale calendis,
 Pierides coeptis addite summa meis.
 Dicite Pierides quis uos adduxerit illuc,
- 800 Cui dedit inuitas uicta nouerca manus;

L I B R U S S E X T V S .

Sic ego, sic Clío, clari monumenta Philippi
Aspicis, unde trahit Martia casta genus.
Martia sacrificio deductum nomen ab Anco,
In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoq; forma suo respondet in illa,
Et genus, & facies, ingeniumq; simul.
Nec q; laudamus formam tam turpe putaris,
Laudamus magnas hac quoq; parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
O decus, o sacra foemina digna domo.
Sic cecinit Clío, doctæ assensere sorores.
Annuit Alcides, increpuitq; lyra.

311
100
805

810

F I N I S .

Argentorati ex Aedibus Schurerianis,
Mense, FEBRVARIO.
Anno M. D. XXII.

Sic ego sic Clit, clariora monumenta Philippi
Alicuius modo natus Maresca est genus
Maresca fuisse dicitur in nomine ad Alico
In qua partibus nobilitate
P. in animo de per formam suo respondere illi
Ergo, si fides in animo fuit
Nec splendens formam tam in quo partibus
I. in animo in quo fuit in quo partibus
Nobis fuit quod non dicitur in Clit
D. hoc in oculo fuit in quo partibus
Sic ego sic Clit, clariora monumenta Philippi
Anne Alides in quo partibus

208

210

FINIS

Argentiarius et alii
M. FERRARIO
A. M. S. S. S.

Hic ubi sit dicitur
Tempus idem Sextus erat, Romulus olim
Ante palatii condidit ara dicit
795 Tot restant de mente dies, quoti tanta parca,
Cum data sunt trabes, ut quae
Tempus huius eras est, nate e
Pierdes ceptis ad
Dicere Pierdes quis non aliter dicit
Cui debet esse

316

T V S.

promit eburnis,
as illa prius. 750
ndit in herbas.
ab angue dato,
lubria dixit,
e caput.
fynna recessu 755
acu,
sua fila teneri,
ui.
rexit in ipsum
at artis opem. 760
lacare parenti,
ipse facit.
bis uincere Cæsar,
ouere uelim.
naq; littora testes, 765
monere deos,
neraria damni,
se bis esse dies.
afaniffa Syphacem,
se suis, 770
nescimus annis,
prante dies
fortis honores,
ctus erit.

in eos qui
mus ut omni pec
is. In ulius papa.

2 Fragmente

ac...
loet male na

libro de uerbis

De usuris de

Nolite uelle e
usuris. Item

Immolant ex
oblacio e ma
bat altissimau
iniquorum.
prospiciabit
crificiu ex su
uictimat fili
nis egenau u
illum homo
giam. et qui
suis. Item a
quid rapien

scripsit in eos qui
mus ut omis pec
es. Ite uilius papa.
nus. mo ut pluris
uelian J uenat.

optet cupiditate
anu uerbi gra de
nod am unu. et
r denarijs quatuor
uichum dicimus.

recipiat. qua cu
pecunia pecunia.
abnuus in libro
cu usura accipio.
rapina facit. ut
tinus ad m accedo.
u rapem cruciat

Fragment of text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through or a separate section.

... quā de
ata so ent ma
e. q. mella
ate & un
... ruit
as de ...
usum. st:
... verum
occupā usur
in quā usure
ad iam qd lei
rū occupies
futa ...
accedat ...
s. usura ...
uū ...
cupit

... quicunq; u
ulius & uendend
Quod si exercere
re Item ex concili
S i clerico. usuras
S quis oblitus tu
tutarū que dicunt
usuram post hanc
fenerauerit. uel e
quolibet negocia
p diuersas species
rei emendo uel tu
suscepit. de grad
a clero. Item ex eod
mutuo detur
S i quis clericus
rto hoc dicitur
mercandi causa t